

PDG 371 0021

รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเรื่อง

ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

คณะผู้วิจัย

ศาสตราจารย์ ดร.คุณหญิงสริยา รัตนกุล หัวหน้าโครงการวิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์

ดร.ลักขณา ดาวรัตนหงษ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วชิราภรณ์ วรรณดี

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท

มหาวิทยาลัยมหิดล

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

2538 - 2542

เอกสารหมายเลข 1

ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยที่พูดภาษาตระกูลมลายู-โปรตีนเซียน

ศาสตราจารย์ ดร.คุณหญิงสุมิตรา รัตนกุล

คำนำ

รายงานผลการวิจัยเรื่อง “ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย” ซึ่งศาสตราจารย์ ดร. คุณหญิงสุริยา รัตนกุล เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย มีผู้ร่วมวิจัยได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ ดร.ลักขณา ดาวรัตนหงษ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วชิราภรณ์ วรรณดี อาจารย์และนักวิจัยประจำสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ได้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้

รายงานวิจัยเรื่องนี้แบ่งเป็นสี่เล่ม เล่มแรก เป็นประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยที่พูดภาษาตระกูลมลายู-โปลีเนเซียน ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.คุณหญิงสุริยา รัตนกุล เป็นผู้วิจัย ประกอบด้วยคำนำเสนอเชิงวิเคราะห์ กล่าวถึงความหมายของคำว่าชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ และชาวเขา ความสำคัญและที่มาของหัวข้อวิจัย วัตถุประสงค์ ขอบเขต แนวความคิด ประโยชน์ และวิธีดำเนินการวิจัย บทวิเคราะห์ขององค์ความรู้ของชนกลุ่มน้อยที่พูดภาษาตระกูลมลายู-โปลีเนเซียน บทสรุป บรรณานุกรม และบรรณานุกรม

เล่มที่สอง เป็นประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก ซึ่งรองศาสตราจารย์ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ เป็นผู้วิจัย ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยที่พูดภาษาออสโตรเอเชียติกในประเทศไทย ปัญหาเรื่องชื่อของภาษาและกลุ่มชน ผลงานการศึกษาของกลุ่มชนที่พูดภาษาออสโตรเอเชียติกในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บทสรุป บรรณานุกรม และภาคผนวก ในภาคผนวกนี้เป็นความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกในประเทศไทยตามตระกูลภาษาที่ได้เรียงลำดับไว้

เล่มที่สาม เป็นประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยที่พูดภาษาตระกูลจีน-ทิเบต ซึ่ง ดร.ลักขณา ดาวรัตนหงษ์ เป็นผู้วิจัย ประกอบด้วยบทสรุป บทวิเคราะห์ บรรณานุกรม และบรรณานุกรม

เล่มที่สี่ เป็นประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยที่พูดภาษาตระกูลไท ซึ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์วชิราภรณ์ วรรณดี เป็นผู้วิจัย ประกอบด้วย ภาพรวมองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยที่พูดภาษาตระกูลไทในประเทศไทย บทวิเคราะห์ บทสรุป บรรณานุกรม และบรรณานุกรม

คณะผู้วิจัยคาดว่ารายงานผลการวิจัยเรื่องประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยนี้ จะเป็นประโยชน์แก่การวิชาการด้านชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย โดยเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยที่ได้มีการศึกษาวิจัยหรือบันทึกไว้ให้มาอยู่ในที่เดียวกัน

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 คำนำเสนอเชิงวิเคราะห์	1
1.0 เกริ่นนำ	1
1.1 คำว่าชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ และคำว่าชาวเขา	2
1.2 ความสำคัญและที่มาของหัวข้อวิจัย	17
1.3 ภาพรวมของการวิจัยที่เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย	27
1.4 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	38
1.5 ขอบเขตของงานวิจัย	43
1.6 แนวความคิดที่นำมาใช้ในการวิจัย	46
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	51
1.8 วิธีดำเนินการวิจัย	52
1.9 ชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ	61
1.10 นโยบายเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย	63
1.11 กลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลมลายู-โพลีเนเซียน (รหัส MP)	64
บรรณนิทัศน์	78
- AAA (รวมทุกกลุ่มชาติพันธุ์)	78
- MP (Malayo-Polynesian)	91
บรรณานุกรม	161

คำแนะนำเชิงวิเคราะห์

บทที่ 1

ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

คำนำเสนอเชิงวิเคราะห์ (analytical overview)

1.0 เกริ่นนำ

การเขียนบทนำของการวิจัยเรื่องประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยไม่ใช่สิ่งที่กระทำโดยง่ายและไม่ใช่ว่าสิ่งที่จะกระทำได้โดยปราศจากการโต้แย้ง ทั้งนี้เป็นเพราะเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในเอเชียอาคเนย์นี้เป็นเรื่องที่สลับซับซ้อนมาก เอเชียอาคเนย์นับว่าเป็นบริเวณที่น่าศึกษาในทางวิชาชาติพันธุ์วิทยา และวิชาภาษาศาสตร์ ศาสตราจารย์ George Condominas ซึ่งเป็นนักมานุษยวิทยาที่มีชื่อเสียงที่สุดคนหนึ่งของประเทศฝรั่งเศสและของโลกได้กล่าวถึงอาณาบริเวณเอเชียอาคเนย์ไว้ว่า "L'Asie du Sud-Est continentale est indéniablement la région du monde la plus riche et la plus complexe sur les plans ethnographique et linguistique" ซึ่งแปลเอาความได้ว่า "บริเวณเอเชียอาคเนย์ส่วนที่เป็นภาคพื้นดิน (คือไม่ใช่บนเกาะทางตอนใต้ของทวีป) เป็นบริเวณที่เราจะปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นที่มีมนุษย์ต่างชาติพันธุ์และต่างภาษารวมกันอยู่เป็นจำนวนมากที่สุดและปะปนกันอย่างซับซ้อนที่สุด" (George Condominas-Richard Pottier 1982: 17 อ้างถึงใน สุริยา รัตนกุล 2531:1)

ประเทศไทยเป็นประเทศที่อยู่ตรงใจกลางของอาณาบริเวณเอเชียอาคเนย์ ดังนั้นประเทศไทยจึงมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อยู่ในประเทศเป็นจำนวนมาก ที่การวิจัยครั้งนี้ค้นพบมีชื่อเรียกต่างๆ กันถึง 104 กลุ่ม และเมื่อนับที่มีชื่อเรียกต่างกันแต่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ซ้ำกันแล้วก็ยังมีถึงประมาณ 60 กลุ่ม และเป็นไปได้ที่อาจจะยังมีเพิ่มอีก เพราะการเคลื่อนไหวของประชากรจากประเทศเพื่อนบ้านที่เล็ดลอดเดินทางข้ามภูเขาหรือบุกป่าผาดงเข้ามาในประเทศไทยก็ยังมีอยู่เสมอๆ กรณีป่าดงหรือที่เรียกกันอย่างสามัญว่ากะเหรี่ยงคอยาว (สมทรง บุรุษพัฒน์: 2532) เป็นกรณีที่เราเห็นได้ชัดว่าเพิ่งอพยพเข้ามาในประเทศไทยเมื่อประมาณสิบปีมานี้เอง สาเหตุที่เข้ามา ก็เพราะนายทุนไปพามาเพื่อไว้ให้นักท่องเที่ยวดู เมื่อศึกษาเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ไปทีละกลุ่มจะเห็นได้ว่าสาเหตุที่ทำให้เขาอพยพเข้ามาในประเทศไทยมีอยู่หลากหลาย ข้อที่สำคัญที่สุดก็คือความปรารถนาของเขาที่จะเข้ามาอยู่ในดินแดนที่อุดมสมบูรณ์และมีความสงบ ปราศจากการรบกวนกัน ดังที่ผู้บอกภาษาชาวอีเก้อบอกกับผู้เขียนว่า "ตัวเขาเองเกิดที่ประเทศพม่า บิดามารดาพาอพยพมาประเทศไทยเพราะเกิดโจรผู้ร้ายชุกชุมในประเทศพม่า जबคนมีทรัพย์สินเขาเงินเรียกค่าไถ่ ผู้บอกภาษาเล่าว่าโจรผู้ร้ายในประเทศพม่าชุกชุมมากขนาดเขากำลังกินข้าวอยู่ก็ต้องวิ่งหนีผู้ร้ายเข้าไปในป่า บรรดาครอบครัวญาติพี่น้องของเขาจึงตัดสินใจอพยพเข้ามาในประเทศไทย" (สุริยา รัตนกุล 2531: 290)

การศึกษาเรื่องราวของชนกลุ่มน้อยเป็นการศึกษาเรื่องของคน ไม่ใช่เรื่องของวัตถุสิ่งของที่เราจะจับวางไว้ที่ใดก็อยู่คงที่ จะเห็นได้ว่าเมื่อชนกลุ่มน้อยอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยแล้วก็ไม่จำเป็นที่เขาจะต้องอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคเหนือ เช่นแม่ฮ่องสอน เชียงราย และน่าน ซึ่งเขาเข้ามาตั้งรกรากในชั้นแรกเขาอาจโยกย้ายไปอยู่ในจังหวัดอื่นๆ ก็ได้ถ้าเขาไปพบดินแดนที่ยังไม่มีใครไปหักร้างถางพงไว้ บางครั้งการอพยพของเขาก็

เป็นไปทีละเล็กละน้อยโดยอพยพคนไม่กี่ครอบครัว ตามที่ผู้เขียนรู้อย่างที่เห็นกรณีของคนกะเหรี่ยงที่เปลี่ยนชื่อและนามสกุลเป็นชื่อไทยแล้วทำงานเป็นผู้ช่วยพยาบาลแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ หรือชนกรณีของคนลัวะ (มัล) ที่จังหวัดน่าน ซึ่งพากันมารับจ้างทำสวนอยู่ที่จังหวัดจันทบุรี หรือมาทำงานก่อสร้างอยู่ในกรุงเทพฯ นี่เอง สาวโรงงานในกรุงเทพฯ และปริมณฑล เช่นที่รังสิตและสมุทรปราการก็มีที่เป็นคนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

รายงานการวิจัยเรื่องประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยนี้เป็นการนำเสนอภาพของชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ ในประเทศไทยซึ่งมีชื่อเรียกต่างๆ กันราว 104 ชื่อ จัดที่ซ้ำกันแล้วพบว่ามียุทธศาสตร์ชาติพันธุ์อยู่ประมาณ 60 กลุ่ม ในระยะต่อไปอาจจะมีชนกลุ่มอื่นเข้ามาเพิ่มในประเทศไทยอีก อีกสาเหตุหนึ่งก็อาจจะทำให้มีชื่อของชนกลุ่มน้อยต่างๆ มาเพิ่มในประเทศไทยอีกก็อาจเป็นเพราะการค้นพบชนกลุ่มน้อยบางกลุ่มอีกครั้ง หลังจากที่เชื่อกันว่าหายสาบสูญไปแล้ว เรื่องเช่นนี้อาจจะเป็นไปได้ในกรณีของกลุ่มชนที่พูดภาษามอส (Mos) ซึ่งเชบีสตา (Schebesta 1929) ได้รายงานไว้ว่ามีอยู่ที่ดินแดนต่อเนื่องระหว่างจังหวัดพัทลุงกับจังหวัดตรัง แม้ในปัจจุบันนี้ดินแดนตรังก็ยังคงเป็นป่าทึบอยู่ และยังคงมีอันตรายจากโจรกลุ่มต่างๆ จึงทำให้ไม่มีนักชาติพันธุ์วิทยา นักมานุษยวิทยา หรือนักภาษาศาสตร์เดินทางไปสำรวจ แต่ถ้าสถานการณ์เปลี่ยนไปและเกิดมีนักวิชาการด้านต่างๆ เดินทางไปศึกษาในบริเวณที่จังหวัดพัทลุงต่อกับจังหวัดตรังก็มีความเป็นไปได้ที่จะได้พบกับกลุ่มชนที่พูดภาษามอส และเมื่อนั้นจำนวนชนกลุ่มน้อยที่มีในประเทศไทยก็อาจจะมีเพิ่มขึ้นอีก 1 กลุ่ม เรื่องอย่างนี้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้และเคยเกิดขึ้นมาแล้ว เช่นที่เคยเกิดกับผู้ที่พูดภาษามปืเมื่อสามสิบกว่าปีมานี้ นายริชาร์ด เดวิส (Mr. Richard Davis) ชาวอเมริกันซึ่งทำงานเป็นหน่วยสันติภาพที่อำเภอสา จังหวัดน่าน ได้เดินทางไปพบผู้ที่พูดภาษามปืที่บ้านดง ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ใน ค.ศ. 1967 ทำให้วงการภาษาศาสตร์ได้ทราบว่ามีผู้ที่พูดภาษามปืหลังจากที่คนทั่วไปเข้าใจเรื่องนี้ผิดมานาน โดยคิดว่าพวกมปืเป็นอีกชื่อแล้วเรียกว่าก้อเมืองแพร่

อย่างไรก็ตามการเพิ่มจำนวนชนกลุ่มน้อยไม่ว่าจะเป็นเพราะมีการอพยพเข้ามาเพิ่มเติม หรือเป็นเพราะการค้นพบใหม่ก็ดี จะมีเพิ่มเติมก็เป็นส่วนน้อย คงจะไม่ทำให้ภาพรวมของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยเปลี่ยนไปจากที่คณะผู้วิจัยครั้งนี้ค้นพบ ซึ่งจะได้แสดงบรรยายในตอนต่อจากนี้ไป แต่ก่อนที่จะไปถึงจุดนั้นขอให้เราทำความเข้าใจกับคำศัพท์ต่างๆ ที่ใช้เรียกชนกลุ่มน้อยเสียก่อน

1.1 คำว่าชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ และคำว่าชาวเขา

จากการทบทวนวรรณกรรมที่พรรณนาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยที่คณะผู้วิจัย 4 คนได้กระทำทั้งหมด พบว่าผู้ที่เขียนเรื่องเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยส่วนใหญ่เกือบ 90% ใช้คำว่าชนกลุ่มน้อยอย่างเสรี กล่าวคือหยิบคำนี้มาใช้โดยไม่อธิบาย ถือเอาว่าคนทั่วไปก็ต้องเข้าใจอยู่แล้วว่า “ชนกลุ่มน้อย” นั้น หมายความว่าไม่ใช่ชนกลุ่มใหญ่ มีจำนวนน้อยกว่าคนเชื้อชาติไทยสัญชาติไทย พูดภาษาไทยซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ของประเทศ นักเขียนเหล่านี้ใช้คำว่า “ชนกลุ่มน้อย” กับกลุ่มชนที่มีจำนวนไม่ถึง 100 คน เช่นพวกมราบริ และก็ใช้คำนี้ด้วยกับกลุ่มชนที่มีจำนวนกว่า 1 ล้านคน เช่นกลุ่มชนที่พูดภาษาเขมรเหนือในจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และสระแก้ว เพราะถือว่าอย่างไรเสียก็มีจำนวนน้อยกว่าคนเชื้อชาติไทยพูดภาษาไทยซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ

หนังสือที่อธิบายคำว่าชนกลุ่มน้อยไว้อย่างชัดเจนก็มีเช่นเรื่องชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย (ลิติตีร์เวคิน 2521: 2-5) ซึ่งกล่าวว่าชนกลุ่มน้อยมีลักษณะแตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อยด้วยกันในเรื่องใหญ่ 6 เรื่อง คือ 1. ความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ (race) 2. ความแตกต่างในเรื่องเผ่าพันธุ์ (ethnicity) 3. ความแตกต่างในเรื่องศาสนา 4. ความแตกต่างในเรื่องภาษา 5. ความแตกต่างในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี 6. ความแตกต่างในเรื่องอุดมการณ์ทางการเมือง

บทความที่อธิบายคำว่า "ชนกลุ่มน้อย" ไว้ชัดเจนอีกบทความหนึ่งคือ บทความเรื่อง "ปัญหาบูรณาการในสังคมไทย" (อมรา พงศาพิชญ์ 2530: 2-5) โดยอธิบายคำว่า "ชนกลุ่มน้อย" จาก 3 แง่มุมด้วยกัน คือขั้นตอนแรกพิจารณาจากแง่มุมของอำนาจ แบ่งออกได้เป็นกลุ่มที่มีอำนาจและกลุ่มที่อยู่ใต้อำนาจการปกครองหรือกลุ่มใต้ปกครอง (dominant/subordinate) ขั้นตอนที่สองพิจารณาจากแง่มุมของจำนวนกลุ่มที่มีจำนวนน้อยและมีอำนาจในประเทศคือกลุ่มชนชั้นนำ ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศที่ไม่มีอำนาจคือมวลชน (elite/mass) ขั้นตอนที่สามพิจารณาจากแง่มุมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจและมีจำนวนมาก คือชนกลุ่มใหญ่ (majority group) และกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่มีอำนาจและมีจำนวนน้อย คือชนกลุ่มน้อย (minority group)

การมองคำว่าชนกลุ่มน้อยที่กล่าวมาแล้วทั้งของ ลิติตีร์เวคิน และของอมรา พงศาพิชญ์ เป็นการมองจากแง่มุมของนักรัฐศาสตร์ ส่วนที่มองจากแง่มุมของนักภาษาศาสตร์และนักวัฒนธรรมก็มีอยู่บ้างเช่นในงานของผู้เขียนเอง (สุริยา รัตนกุล 2531: 85-6) ซึ่งกล่าวว่า 1) ชนกลุ่มน้อยมักมีจำนวนมากพอสมควร (ไม่ใช่มีแต่เพียง 2-3 ครอบครัว) และแยกตนเป็นเอกเทศอยู่จากชนกลุ่มใหญ่ ระยะเวลาที่อยู่ห่างกันเป็นเอกเทศนั้นนานพอที่จะช่วยให้ชนกลุ่มน้อยรักษาเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มของชนกลุ่มน้อยไว้ได้ 2) ชนกลุ่มน้อยไม่ได้เข้าร่วมในวัฒนธรรมของชนกลุ่มใหญ่ตามฉันทานุมัติของชนกลุ่มใหญ่ การเข้ามาในประเทศของชนกลุ่มน้อยเป็นการเข้ามาเองจะลักลอบหรือไม่ก็ตาม 3) แนวความคิดที่สามเนื่องมาจากแนวความคิดที่หนึ่ง เนื่องจากชนกลุ่มน้อยต้องการอยู่เป็นเอกเทศไม่เข้าร่วมในวัฒนธรรมของชนกลุ่มใหญ่ หรือไม่สามารเข้าร่วมในวัฒนธรรมของชนกลุ่มใหญ่ จึงมักอยู่ในที่ห่างไกลจากทางคมนาคม ชุมชนตามป่าเขา ลักษณะนี้เป็นลักษณะที่พบมากในชนกลุ่มน้อยที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก (สำหรับคำนี้โปรดดูต่อไปที่เล่ม 2) 4) ชนกลุ่มน้อยจะแตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่ในข้อที่สำคัญเช่นเรื่องเชื้อชาติ ประวัติศาสตร์ ศาสนา ภาษา และวิธีการหาเลี้ยงชีพ ข้อคิด 4 ประการนี้พอจะตอบคำถามที่ว่า "เมื่อไรชนกลุ่มใหญ่จะเกิดความรู้สึกว่ามีชนกลุ่มน้อย" ส่วนคำถามที่ว่า "เมื่อไรชนกลุ่มน้อยจะเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นชนกลุ่มน้อย" นั้นในขณะนี้คงจะหาคำตอบในประเทศไทยได้ยาก เพราะในประเทศไทยไม่มีใครมีหนังสือหรือบทความที่เขียนโดยชนกลุ่มน้อย จะมีอยู่บ้างก็เช่นในเพลงที่แต่งขึ้นใหม่ เช่นในเพลงกะเหรี่ยง และเพลงม้ง แต่ในขณะนี้เราคงมีการศึกษาเรื่องเพลงน้อยมาก การศึกษาเรื่องเพลงที่มีอยู่เป็นการศึกษาเรื่องเครื่องดนตรี และทำนองเพลง แต่ไม่ใช้การรวบรวมแปลและวิเคราะห์เนื้อเพลง ส่วนคำตอบที่ให้ไว้ในที่อื่นเช่นในสารานุกรม บริตตันิกา (Encyclopaedia Britannica เล่มที่ 15, 1964) ได้กล่าวถึงเรื่อง Minorities ไว้ว่า Minorities หรือชนกลุ่มน้อยคือกลุ่มชนที่จับกลุ่มรวมกันเพราะสืบสายตระกูลมาจากแหล่งเดียวกันมีภาษาและศาสนาเดียวกัน และมีความรู้สึกที่ตนเองผิดแผกในเรื่องเหล่านี้ไปจากชนส่วนใหญ่ของประเทศ ด้วยความรู้สึกที่ตนเองผิดแผกนี้ชนกลุ่มน้อยจึงอาจเรียกร้องทางการเมือง ซึ่งการเรียกร้องนี้มีได้หลายรูปแบบ เช่นขอสิทธิ

ให้เท่ากับชนกลุ่มใหญ่ หรือเพื่อให้ได้รับการปฏิบัติเป็นพิเศษในเรื่องที่เขาแตกต่างกับชนกลุ่มใหญ่ หรือขอสิทธิการปกครองตนเอง และในกรณีที่รุนแรงที่สุดก็คือการขอแยกตัวไปอยู่ต่างหากหรือตั้งประเทศขึ้นใหม่ แบบที่ชนกลุ่มน้อยมอญ ชนกลุ่มน้อยกะเหรี่ยง และชนกลุ่มน้อยไทใหญ่ในประเทศเมียนมาร์กำลังมีความคิดอยู่ ถ้ามองในแง่หลังนี้คำว่า “ชนกลุ่มน้อย” ก็อาจมีความหมายนัยประหวัด (connotative meaning) ไปในทางที่ไม่น่ายินดีสำหรับชนกลุ่มใหญ่ จึงมีคนจำนวนไม่น้อยที่ไม่ใช้คำว่า “ชนกลุ่มน้อย” แต่ใช้คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” (ethnic group) แทน เพราะมีความหมายเป็นกลางๆ มากกว่า

หนังสือ Encyclopaedia Britannica ชุดที่ใหม่กว่าคือชุดที่พิมพ์ใน ค.ศ. 1998 นี้เองในเล่มที่ 8 ได้กล่าวถึงคำว่าชนกลุ่มน้อย (minority) ไว้ว่าเป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมหรือชาติพันธุ์ต่างกับชนกลุ่มใหญ่ และร่วมอยู่อาศัยในสังคมของชนกลุ่มใหญ่ คำว่าชนกลุ่มน้อยในการมองของนักวิชาการตะวันตกมักมีความหมายทางการเมืองและความหมายทางสังคมรวมอยู่ด้วย คือไม่ใช่มองแต่เรื่องทางภาษาและวัฒนธรรมประเพณี นักการเมืองและนักสังคมศาสตร์ตะวันตกในปัจจุบันนี้มักมองเรื่องของชนกลุ่มใหญ่กับชนกลุ่มน้อยว่าเป็นเรื่องของกลุ่มมีอำนาจเหนือ (dominate) กับกลุ่มด้อยอำนาจ (subordinate) มากกว่าที่จะดูจำนวนประชากร เช่นในประเทศอัฟริกาใต้ประชากรผิวดำมีจำนวนมากกว่าประชากรผิวขาวหลายเท่าตัว แต่เนื่องจากประชากรผิวขาวเป็นกลุ่มมีอำนาจเหนือ ดังนั้นประชากรผิวดำในประเทศอัฟริกาใต้จึงถูกจัดว่าเป็นชนกลุ่มน้อย

ส่วนนักสังคมศาสตร์มักมองว่าชนกลุ่มน้อยคือกลุ่มชนที่มีลักษณะผิดจากชนกลุ่มใหญ่จนเป็นที่สังเกตได้ ลักษณะที่ผิดแปลกนี้อาจจะเป็นลักษณะทางวัฒนธรรมเป็นส่วนใหญ่ ศาสนาที่นับถือหรือเครื่องแต่งกายที่ผิดแปลกไปก็เป็นเครื่องบ่งชี้ความเป็นชนกลุ่มน้อยได้ โดยทั่วไปแล้วชนกลุ่มน้อยมักด้อยโอกาสในทางการศึกษา ทางเศรษฐกิจ การเข้าทำงานและการเข้าสู่ตำแหน่งที่สูงในสังคม ชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในสังคมปิดเช่นในสังคมที่แบ่งวรรณะตายตัวอย่างประเทศอินเดียย่อมไม่มีโอกาสเลยหรือถ้ามีก็น้อยกว่าชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในสังคมเปิดเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษหรือในประเทศไทยนี้เอง

โดยทั่วไปแล้วปัจจัยที่ทำให้ชนกลุ่มน้อยถูกมองว่าเป็นชนกลุ่มน้อยมักมีหลายอย่างประกอบกัน ศาสนาเพียงอย่างเดียวมักไม่ทำให้ชนกลุ่มหนึ่งถูกมองว่าเป็นชนกลุ่มน้อยในปัจจุบันนี้ ซึ่งผิดกับในสมัยโบราณเช่นในประเทศฝรั่งเศสในศตวรรษที่สิบเจ็ดซึ่งคนส่วนใหญ่ที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกพากันมองเพื่อนร่วมชาติที่เป็นคนฝรั่งเศสด้วยกัน แต่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ว่าเป็นชนกลุ่มน้อยที่จะต้องรบราฆ่าฟันและไล่ไปให้พ้นประเทศ และตั้งชื่อเรียกพวกชนกลุ่มน้อยนี้เฉพาะว่าพวกฮิวเกอโนต์ (Huguenot)

สำหรับในประเทศไทยซึ่งสืบมาเป็นโบราณราชประเพณีว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์จักรศาสนูปถัมภ์ทุกศาสนา ดังเช่นที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ว่าสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยาทรงให้ความสนับสนุนพระราชทานที่ดินให้บาทหลวงคาทอลิกสร้างโบสถ์ และไม่ทรงห้ามที่คนไทยจะไปเข้ารับถือศาสนาคริสต์ ส่วนพระองค์เองนั้นทรงปฏิเสธที่จะเปลี่ยนศาสนา ชาวกรุงศรีอยุธยาที่ถือพุทธในเวลานั้นก็ไม่ได้มองคนที่ถือคริสต์ว่าเป็นชนกลุ่มน้อย เพราะคนเหล่านั้นเป็นคนเชื้อชาติไทย สัญชาติไทย พูดภาษาไทย ส่วนการไหว้พระที่โบสถ์ไหนถือเป็นเรื่องส่วนตัวของแต่ละคน การกระทบกระทั่งกันระหว่างกลุ่มของพระเพทราชาและหลวงสรศักดิ์กับชาวคริสต์ที่เกิดขึ้นในปลายรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้นไม่ใช่เรื่องกระทบกระทั่งเรื่องศาสนา

ระหว่างชน กลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่ แต่เป็นเรื่องทางการเมืองที่เจ้าพระยาวิชเยนทร์ (เชื้อชาติกรีก) พยายามที่จะไปเอากำลังกองทหารฝรั่งเศสเข้ามาสร้างอิทธิพลให้ตนเองในระบอบการผลัดแผ่นดินใหม่(พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัดเลขาเล่มสอง หน้า 103-115)

ถ้าพิจารณาตามเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์และพิจารณาเรื่องที่กำลังเป็นอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน น่าจะวิเคราะห์หาคำว่า "ชนกลุ่มน้อย" ไม่เป็นที่รู้จักมากนัก คนที่ไม่ได้เรียนถึงชั้นมหาวิทยาลัยมักจะไม่รู้จักหรือรู้จักแต่ไม่ใช้คำนี้ ซึ่งก็น่าอนุมานว่าในเมื่อไม่ใช้คำนี้ก็คงไม่มีความรู้สึกเรื่องกลุ่มที่มีอำนาจกับกลุ่มใต้ปกครอง (dominant/subordinate) มากนัก ประสบการณ์ของผู้เขียนในการศึกษาชนกลุ่มน้อยที่เป็นชาวเขาเผ่าต่างๆ เป็นเวลาสามสิบปี ผู้เขียนไม่เคยพบเลยสักครั้งที่เขาเรียกตนเองหรือกล่าวถึงเผ่าพันธุ์ของตนเองว่าเป็นชนกลุ่มน้อยเขากล่าวแต่ว่าเขาเป็นคนม้ง คนเย้า คนกะเหรี่ยง ฯลฯ ซึ่งแสดงว่าเขาตระหนักว่าเขามาจากกลุ่มชาติพันธุ์และมีภาษาต่างกับคนไทย และเขาก็เรียกคณะผู้วิจัยและคนพื้นราบทั้งหลายว่าเป็นคนไทย ไม่เคยเรียกว่าเป็นชนกลุ่มใหญ่ ในกรณีที่เขามีความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ไทยและคนไทยในพื้นที่เรื่องที่เกิดขึ้นก็มักเป็นเรื่องที่มีสาเหตุมาจากการขัดแย้งทางเศรษฐกิจและขนบธรรมเนียม แต่ไม่ใช่เรื่องชนกลุ่มน้อยต้องรับรู้กับชนกลุ่มใหญ่

เรื่องความสำนึกตนเองว่าเป็นชนกลุ่มน้อยนี้มีในประเทศไทยเฉพาะในชนบางกลุ่มเท่านั้น ที่สำคัญคือมีในกลุ่มชนที่มีเชื้อชาติมลายู พุทธภาษามลายูเป็นภาษาแม่ (mother tongue) และนับถือศาสนาอิสลาม ชนพวกนี้มองประเทศเพื่อนบ้านคือประเทศมาเลเซียและประเทศในโลอาหรับทั้งปวงเช่น ซาอุดีอาระเบียว่าเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมของเขา ที่มาทางประวัติศาสตร์ที่มีร่วมกันก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้มีความรู้สึกว่าเป็นชนกลุ่มน้อยหรือไม่เป็น ในกรณีนี้ที่มาทางประวัติศาสตร์เป็นเรื่องขัดแย้งกัน เช่นฝ่ายไทยรบชนะแล้วกวาดต้อนพวกเขามาเป็นเชลยเพื่อมาเพิ่มประชากรของประเทศไทย เช่นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกใน พ.ศ. 2323 กับ พ.ศ. 2334 และในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวใน พ.ศ. 2374 และ พ.ศ. 2381 คนที่นับถือศาสนาอิสลามจากปัตตานีและไทรบุรีก็ถูกกวาดต้อนมาไว้ที่นครศรีธรรมราช กรุงเทพฯ และบริเวณใกล้เคียงเช่นหนองจอก มีนบุรี ในกรณีเช่นนี้ปัจจัยที่แตกต่างกันหลายปัจจัย คือแตกต่างกันทั้งเรื่องเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และที่มาทางประวัติศาสตร์ ซึ่งรวมแล้วแตกต่างกันถึง 6 ปัจจัยเป็นอย่างน้อย เรียกได้ว่าแตกต่างกันอย่างซ้ำซ้อน แตกต่างกันแล้วแตกต่างกันอีก สิ่งนี้มีผลให้คนที่นับถือศาสนาอิสลามส่วนหนึ่งมีความคิดว่าเขาเป็นชนกลุ่มน้อย การดำเนินนโยบายของทางราชการซึ่งน่าจะวิเคราะห์ได้ว่าผิดพลาด เช่นในกรณีของหะยีสุทรงก็มีส่วนทำให้คนสัญชาติไทยเชื้อสายมลายูคิดว่าตนเองเป็นชนกลุ่มน้อย และมีที่คิดแยกตัว หรือคิดแบ่งแยกดินแดน

ตรงกันข้ามกับผู้พูดภาษาตระกูลมลายู-พอลินีเซียน ผู้ที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร (หรือที่เรียกเป็นศัพท์วิชาการว่าภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก) ที่อยู่ในประเทศไทยขณะนี้ยังไม่มีขบวนการเคลื่อนไหวตามความสำนึกว่าตนเป็นชนกลุ่มน้อย และส่วนมากแล้วชนส่วนใหญ่ในประเทศคือคนไทยก็มองผ่านเลยไปไม่ได้ใส่ใจคิดว่าเขาเป็นชนส่วนน้อย ผู้ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกในประเทศไทยว่าโดยภาพรวมแล้วจะแบ่งได้เป็น 3 พวกใหญ่ๆ คือ 1) มอญ 2) เขมรเหนือ 3) ผู้ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกกลุ่มเล็กน้อยที่ส่วน

มากแล้วอยู่ติดที่ดินในประเทศไทยมาแต่เดิม ไม่ใช่เพิ่งอพยพเข้ามา คนพวกนี้ได้แก่ พวกญ้อกร พวกเกนชิว เป็นต้น

ผู้ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกทั้งสามพวกนี้ไม่มีความเคลื่อนไหวในเรื่องของความเป็นชนกลุ่มน้อยด้วยเหตุผลต่างๆกัน ผู้พูดภาษามอญในประเทศไทยซึ่งอาจจะมีส่วนสืบเชื้อสายมาจากชุมชนโบราณที่อยู่ในดินแดนที่ในปัจจุบันนี้กลายเป็นดินแดนประเทศไทยเช่นสืบเชื้อสายมาจากพวกมอญสมัยพระนางจามเทวี บัดนี้ได้ประสมกลมกลืนกับคนไทยกลายเป็นคนไทยไปหมด คนมอญที่พอจะสืบเชื้อสายตนเองว่าเป็นเชื้อมอญได้คงจะต้องเป็นคนมอญที่อพยพมาจากประเทศพม่า เพราะเป็นผลมาจากสงครามระหว่างไทยกับพม่า การอพยพลักษณะเป็นการพาคร่อมอญเข้ามาบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์เป็นครั้งแรกในครั้งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงพาคร่อมอญซึ่งมีพระยาเกียรติกับพระยารามเป็นหัวหน้าเข้ามา ในสมัยรัตนโกสินทร์ก็มีพระยาแจ้งซึ่งเป็นต้นตระกูล คชเสนีได้พาไพร่พลชาวมอญเข้ามารับราชการในประเทศไทยเป็นจำนวนมากดังที่เป็นที่ทราบกันดี (สุจริตถาวรณัฏฐ์ ดิมดวง และคนอื่นๆ 2526: สุภรณ์ โอเจริญ 2519) แต่การที่ชาวมอญอพยพเข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยเป็นจำนวนมากนี้ต้องถือว่าเข้ามาอย่างมีฐานะพิเศษ คือเป็น "คนต่างชาติต่างภาษาที่ได้รับฉันทานุมัติให้เข้ามาอยู่ในวัฒนธรรมของชนกลุ่มใหญ่ ถึงแม้จะอยู่กันอย่างเป็นกลุ่มเป็นก้อนก็ไม่จำเป็นต้องถือว่าเป็นชนกลุ่มน้อยต่อไปคนชั้นหัวหน้าของชาวมอญได้รับยศศักดิ์เป็นข้าราชการไทย ที่ตั้งให้มียศสูงมากๆ เสมอจตุสดมภ์ก็มี มอญเป็นคนกลุ่มน้อยที่เข้ามาในประเทศไทยตามฉันทานุมัติของชนกลุ่มใหญ่ (คือไทย) ฉันทะ (หรือความรัก) อันนี้คือ ความรักในข้อที่ทั้งมอญและไทยต่างก็มีศัตรูร่วมกันคือพม่า ดังนั้นเมื่อมอญมาอยู่ในสังคมไทยก็ไม่อยู่ในฐานะเป็นชนกลุ่มน้อย (สุริยา รัตนกุล 2531 : 86) ปัจจุบันนี้ในกรุงเทพฯยังมีชื่อสถานที่ที่แสดงว่าเคยเป็นที่อยู่ของชนมอญในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เช่นสะพานมอญซึ่งอยู่ใกล้สี่แยกพระยาครี ถนนเจริญกรุง และคลองมอญที่อยู่ฝั่งธนบุรี แต่ไม่พบผู้พูดภาษามอญได้ ณ สถานที่เหล่านี้อีกแล้ว เนื่องจากประสมกลมกลืนกับคนไทยไปหมด จึงไม่มีภาวะความเป็นชนกลุ่มน้อยเหลืออีกต่อไป

สำหรับพวกเขมรประวัติศาสตร์บันทึกไว้ว่าได้เดินทางเข้ามาสู่ประเทศไทยเป็นหลายระลอกครั้งแรกที่นับว่าเข้ามาเป็นจำนวนมาก ที่ราชทูตชาวมองโกลประจำประเทศเขมรบันทึกไว้ใน ค.ศ. 1296 (พ.ศ. 1839) มีอยู่ว่า "Dans la récente guerre avec les Siamois, tout le peuple khmèr a été obligé de combattre et le pays a été entièrement dévasté (G. Coedès "Les Peuples de la Péninsule Indochinoise" 1962 : 126) ซึ่งแปลเอาความได้ว่า "ในสงครามที่เกิดขึ้นกับชาวสยาม พลเมืองเขมรจำเป็นต้องออกรบทุกคน และประเทศ (เขมร) ก็ถูกทำลายอย่างยับเยิน" ซึ่งนั่นก็หมายความว่าตามธรรมเนียมของการรบทัพจับศึกในสมัยโบราณพลเมืองเขมรจะต้องถูกกวาดต้อนเข้ามาเป็นกำลังของไทยเป็นจำนวนมาก สงครามระหว่างไทยกับเขมรเกิดขึ้นบ่อยๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ครั้งใหญ่ที่จำกันได้มากคือในรัชกาลเจ้าสามพระยาและในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชซึ่งทรงจับนักพระสัตถาทำพิธีปฐมกรรมเสีย ชาวเขมรที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาในประเทศไทยแต่ละครั้งคงมีจำนวนไม่น้อย แต่ไม่ปรากฏหลักฐานร่องรอยในประวัติศาสตร์ว่ากลุ่มชนนี้ลุกขึ้นอ้างสิทธิอะไรในฐานะชนกลุ่มน้อยที่ต้องต่อสู้กับชนกลุ่มใหญ่

ในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนแรกเริ่มสามรัชกาลก็คงได้มีการกวาดต้อนชาวเขมรเข้ามาไว้ในประเทศในแต่ละครั้งที่ไปรบชนะประเทศเขมร มีปรากฏในประวัติศาสตร์ในปลายรัชสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีว่า “ครั้น ณ วันศุกร์ แรมแปดค่ำ เดือนสาม กลางคืนเพลาสองยามเสือเข้ามากินเขมรซึ่งเฝ้าสวนหลังวัดบางยี่เรือ จึงมีพระราชดำรัสให้พระเจ้าลูกเธอกรมขุนอินทรพิทักษ์ และเจ้าพระยาจักรี พระยายมราช ข้าหลวงทั้งปวงออกไปล้อมจับเสือ” (พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ภาคจบ : 413-414) ในคราวที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้เจ้าพระยามหาจักรีศักดิเป็นแม่ทัพกับเจ้าพระยาสุรสีห์ไปตีกรุงศรีสัตนาคนหุต(ล้านช้าง) ปรากฏว่า “เจ้าพระยามหาจักรีศักดิจึงให้เจ้าพระยาสุรสีห์ผู้น้องแยกทัพลงไป ณ กรุงกัมพูชาให้เกณฑ์พลเมืองเขมรหมื่นหนึ่งต่อเรือรบไล่ให้จงมาก” (เรื่องเดิม : 420) ครั้นถึงรัชสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2367-2393) มีศึกสงครามทางด้านตะวันออกบ่อยครั้ง เพราะมีปัญหาทั้งลาว เขมร และญวน ชาวลาว ชาวเขมร และชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ทางใต้ของประเทศลาวบริเวณเมืองจำปาศักดิ์ก็ถูกกวาดต้อนเข้ามาในประเทศไทยในรัชกาลนี้เป็นจำนวนมากมีกล่าวไว้ในประวัติศาสตร์อย่างชัดเจนว่าไทยต้องการกำลังคนจากเขมรเอาไว้เป็นกำลังของพระนคร คือเมื่อนักกองค้ำจันทร์กษัตริย์เขมรองค์ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงเกิดสวรรคตเสียตั้งแต่ยังหนุ่ม พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็มีพระราชดำริว่า “เมืองเขมรคราวนี้จะเป็นทายนะ องค์จันทร์ก็ยังมีอยู่มาก มาตายเสียในระหว่างทัพศึกดังนี้ เป็นที่หนักหนา ให้เจ้าพระยาบดินทรเดชาคิดเอาเมืองเขมรคืนมาขึ้นกับกรุงให้ได้เหมือนอย่างแต่ก่อน ถ้าไม่ได้ดังนั้นก็ให้กระทำเมืองเขมรเป็นป่าเขา ผู้คนมาใส่บ้านเมืองเสียให้ได้ (พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่สาม ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ 2477 : 152)

ชาวเขมรที่กวาดต้อนมาแต่ละครั้งก็ได้จัดการให้แยกกันไปอยู่ ณ ที่ต่างๆ น่าสังเกตว่าบางพวกก็ได้ได้อยู่ใกล้พระนครมาก เช่นให้ไปเฝ้าสวนที่หลังวัดบางยี่เรือในรัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีดังที่กล่าวไว้ในพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาที่ยกมาอ้างแล้ว ชาวเขมรที่กวาดต้อนเข้ามามีจำนวนมาก ในปัจจุบันนี้ชื่อสถานที่ที่บ่งชี้ว่าพวกเขมรเคยไปตั้งรกรากอยู่ก็ยังมีอยู่ เช่นบ้านเขมรในกรุงเทพฯนี้เองและบ้านหนองเขมรในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เป็นต้น แต่จะเห็นได้ว่าบรรดาเชื้อสายชาวเขมรที่อาจจะยังคงเหลืออยู่ในสถานที่ที่กล่าวนามแล้วไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดที่ยังคงพูดภาษาเขมรได้หรือไม่ปรากฏว่าผู้ใดยังคงรักษาประเพณีวัฒนธรรมอย่างเขมรอยู่ การที่คนที่น่าจะเป็นชนกลุ่มน้อยได้ประสมกลมกลืนไปกับชนกลุ่มใหญ่อย่างสนิทจนแยกไม่ออกนี้เป็นเรื่องที่น่าสังเกต

กรณีของเขมรเป็นกรณีที่ต่างกับชาวมลายู ได้กล่าวแล้วว่ากรณีชาวมลายูมีปัจจัยที่แตกต่างกับชาวไทยอยู่หลายปัจจัย อันกล่าวได้ว่าเป็นการแตกต่างที่ซับซ้อน คือต่างทั้งในเรื่องเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และที่มาทางประวัติศาสตร์ แต่กรณีของเขมรเป็นเรื่องที่แตกต่างกันน้อยกว่านั้น ภาษาเป็นเรื่องที่แตกต่างเห็นได้ชัด ภาษาเขมรกับภาษาไทยเป็นภาษาที่มาจากคนละตระกูลภาษาแต่ความแตกต่างในเรื่องนี้ก็ไม่ใช่เรื่องที่ทำให้ชาวเขมรคิดว่าตนอ่อนด้อย ทั้งนี้เพราะตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยรัชกาลที่สี่แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นิยมใช้ตัวหนังสือขอม (ซึ่งก็คือตัวหนังสือของเขมรนั่นเอง) จารลงใบลานแล้วเย็บไว้อ่าน เรียกกันว่าหนังสือใบลาน 1 ผูก 2 ผูก ฯลฯ ชาวไทยที่จัดว่ามีความรู้สูงในสมัยนั้นต้องอ่านเขียนอักษร

ยอมได้ทุกคน จึงคงไม่ห่างจากความจริงมากนักที่จะอนุมานว่าชาวเขมรที่มาอยู่ในประเทศไทยคงจะได้อยู่อย่างมีฐานะในสังคมอย่างไม่ลำบากนัก คนที่เข้าบวชเป็นพระภิกษุก็คงได้เป็นผู้สอนตัวหนังสือตามสำนักศึกษาในวัดต่างๆ ซึ่งจัดว่าอยู่อย่างมีหน้ามีตาพอสมควร การที่ชาวเขมรและชาวไทยนับถือศาสนาพุทธด้วยกันเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เขมรกับไทยละลายเข้าหากันได้ง่าย คนที่ถือศาสนาเดียวกันย่อมแต่งงานกันได้ง่าย คนที่อ่านประวัติศาสตร์จะพบว่า มีทั้งกรณีที่ย้ายไทยรับหญิงเขมรมาเป็นภรรยา และกรณีที่ชายเขมรรับหญิงไทยเป็นภรรยา

ปัจจัยอีกปัจจัยหนึ่งที่คณะผู้วิจัยเห็นว่าสำคัญมากที่อาจจะเป็นเครื่องผลักดันให้ชนกลุ่มน้อยมีการเคลื่อนไหวหรือไม่ ก็คือเรื่องการมีที่พำนักนอกประเทศหรือไม่ เราได้ทราบแล้วว่าชนเชื้อสายมลายูที่นับถือศาสนาอิสลามมุ่งสายตาสู่โลกมุสลิม เห็นว่าการศึกษาชั้นสูงควรไปศึกษา ณ ประเทศมาเลเซีย อียิปต์ ซาอุดีอาระเบีย ฯลฯ อุดมคติและระบอบแม้กระทั่งอาหารการกินเป็นไปอย่างคนที่อยู่ในประเทศเหล่านั้น ส่วนเขมรนั้นมองกลับหลังไปยังประเทศกัมพูชาทั้งในอดีตและปัจจุบันก็ไม่มีอะไรจะหวังได้ เรื่องนี้คงเป็นเรื่องหนึ่งที่ทำให้ไม่มีขบวนการชนกลุ่มน้อยชาวเขมร ความจริงในขณะนี้มีคนที่พูดภาษาเขมรเหลืออยู่ในประเทศไทยมากกว่า 1 ล้านคนที่จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และสระแก้ว ตรงนี้เราขาดรายงานการวิจัยว่าคนที่พูดภาษาเขมรเหลือใน 4 จังหวัดนี้เดินทางเข้าประเทศไทยมาตั้งแต่ครั้งใด ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้วออกลูกออกหลานกันต่อมา? หรือนายทหารเอกของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวคือเจ้าพระยาบดินทรเดชาไปพามา? หรือว่าคนเหล่านี้เป็นพวกที่อยู่ติดที่ดินบริเวณอีสานตอนใต้มาตั้งแต่โบราณกาล? คำถามเหล่านี้คงจะต้องตอบด้วยขบวนการทางประวัติศาสตร์ ลำพังหนังสือพระราชพงศาวดารเล่มต่างๆ ไม่ลงลึกถึงปัญหาข้อนี้ นักประวัติศาสตร์คงจะต้องค้นไปถึงใบบอกทั้งหมดและบรรดาหนังสือโบราณเท่าที่จะหาได้ในประเทศนี้ หากหาไม่ได้คงจะต้องค้นไปถึงจดหมายเหตุของฝรั่งชาติต่างๆ และจีน ส่วนนักภาษาศาสตร์สามารถกล่าวได้ว่าภาษาเขมรของชนในจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และสระแก้วเป็นภาษาที่แตกต่างกับภาษาเขมรสำเนียงมาตรฐาน คือสำเนียงท้องถิ่นพนมเปญเป็นอย่างยิ่ง ผิดกันถึงขนาดที่ว่าใน ค.ศ. 1951 เมื่อคณะมิชชันนารีมาเริ่มศึกษาภาษาเขมรเหนือนั้นได้ส่งมิชชันนารีที่รู้ภาษาเขมรมาตรฐานมาเป็นคนดำเนินการ แต่ก็จำเป็นต้องปรับสำเนียงของตนใหม่ (William A. Smalley "Phonemes and Orthography : Language Planning in Ten Minority Languages in Thailand" 1976 : 45) การที่ภาษาเขมรเหนือดั้งกับภาษามาตรฐานเป็นอย่างยิ่งน่าจะนำมาสนับสนุนข้อสมมุติฐานที่ว่าคนเขมรในประเทศไทยในจังหวัดทั้งสี่นี้มีบรรพบุรุษซึ่งได้มาจากประเทศเขมรนานแล้ว แต่นักภาษาศาสตร์ก็ไม่สามารถกล่าวเรื่องนี้อย่างเต็มปากโดยไม่ต้องสงสัยทันที ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันนี้เห็นได้ว่าภาษาเขมรมาตรฐานที่กรุงพนมเปญกำลังเป็นภาษาที่มีวิวัฒนาการอย่างรวดเร็ว เช่นคำหลายพยางค์จำนวนมากกร่อนมาเหลือเป็นคำพยางค์เดียว และมีวิวัฒนาการของเสียงสูง (คล้ายเสียงวรรณยุกต์จัตวาของไทย แต่เราไม่สามารถเรียกว่าเสียงวรรณยุกต์ได้เพราะภาษาเขมรเป็นภาษาที่ไม่มีระบบเสียงวรรณยุกต์) เกิดขึ้น การที่ภาษาเขมรมาตรฐานที่กรุงพนมเปญมีวิวัฒนาการอย่างรวดเร็วย่อมชี้ว่าเป็นไปได้ที่ภาษาเขมรเหนื่อที่ 4 จังหวัดชายแดนของประเทศไทยก็อาจได้เคยมีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางเสียงอย่างรวดเร็วมาแล้วเช่นกัน ซึ่งถ้าหากเป็นเช่นนั้นคนที่พูดภาษาเขมรเหนื่อในปัจจุบันอาจจะมิบรรพบุรุษที่อพยพมาจากประเทศเขมรไม่นานนัก อย่างไรก็ตามทั้งหมดยังคงเกี่ยวกับคนที่พูดภาษาเขมรเหนื่อที่จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และสระแก้วเป็นแต่ข้อสันนิษฐาน การค้นคว้าวิจัยใน

อนาคตอาจช่วยบ่งชี้ได้ว่าความจริงเป็นเช่นไร แต่ถึงจะพิจารณาข้อสมมุติฐานอื่นใดก็ดี ข้อสมมุติฐานข้อหนึ่งซึ่งไม่ควรมองข้าม คือข้อสมมุติฐานที่ว่าพวกที่พูดภาษาเขมรเหนือเคยอยู่ติดที่ดินบริเวณอีสานใต้มาแต่โบราณกาลหรือไม่? ข้อสันนิษฐานนี้หากพิสูจน์ได้ว่าเป็นจริงก็คงจะสอดคล้องกับลักษณะท่าทีของพวกเขาในปัจจุบันที่อยู่อาศัยอย่างสบายในประเทศไทย โดยไม่มีท่าทีเคลื่อนไหวเป็นขบวนการของชนกลุ่มน้อย

นอกจากมอญและเขมรที่กล่าวแล้วผู้ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกกลุ่มเล็กๆ ที่อยู่ติดที่ดินมาแต่ดั้งเดิมในดินแดนที่ปัจจุบันนี้จัดตั้งเป็นประเทศไทย เช่นพวกกะว้า พวกญฮูกร พวกเกนชีว ฯลฯ ก็ไม่ได้แสดงท่าทีว่ามีความสำคัญในความเป็นชนกลุ่มน้อย สิ่งนี้อาจเป็นเพราะไม่มีผู้นำที่จะชักพาหมู่พวกให้มีอุดมคติไปในทางที่จะแยกตัวไปจากชนกลุ่มใหญ่ หรืออาจเป็นเพราะพวกเขามัวติดธุระในการทำมาหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้องจึงไม่มีเวลาที่จะคิดถึงเรื่องที่เป็นนามธรรมอย่างเรื่องชนกลุ่มน้อย V.S. ชนกลุ่มใหญ่ หรืออาจเป็นเพราะไม่มีรัฐของละว้า รัฐของญฮูกร รัฐของเกนชีว ฯลฯ อยู่นอกประเทศไทยที่เขาจะยึดถือเอาเป็นอุดมคติที่จะดลบันดาลใจให้เขาไปเข้าร่วมด้วย ความรู้สึกเรื่องความเป็นชนกลุ่มน้อยจึงมีน้อยมากในบรรดาชนที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก ถ้าจะมีเรื่องความรู้สึกแปลกแยกอยู่บ้าง สิ่งนี้ก็ไม่ได้มาในรูปของความรู้สึกว่าเป็นชนกลุ่มน้อย แต่กลับเป็นความรู้สึกท้อมนทนว่าอ่อนด้อยไม่เจริญดังเช่นที่คนกลุ่มที่คนไทยเรียกว่าผีตองเหลืองเรียกตนเองว่า "มลาบริ" ซึ่งแปลว่าคนป่า เพราะคำว่า "บริ" เป็นคำศัพท์ร่วมเพื่อส่ายกับคำว่า "ไพร" ซึ่งแปลว่า "ป่า" ส่วนคนกลุ่มที่หนังสือเก่าๆ ของไทยเรียกว่า "ชาวบน" นั้น ปัจจุบันนี้เรียกตนเองว่า "ญฮูกร" ซึ่งแปลตามตัวอักษรได้ว่า "คนภูเขา" เพราะ "ญฮู" แปลว่า "คน" และ "กร" แปลว่า "ที่สูง, ภูเขา" ในการค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ไม่พบชนกลุ่มใดที่เรียกกลุ่มของตนเองว่า คนเล็ก คนน้อย หรือชนส่วนน้อย หรือชนกลุ่มน้อย

ส่วนคำว่า "กลุ่มชาติพันธุ์" นั้นเป็นคำศัพท์วิชาการ แปลมาจากคำว่า ethnic group ใช้กันในแวดวงนักวิชาการเมื่อประมาณไม่ถึงยี่สิบปีมานี้ อมรา พงศาพิชญ์ (2530 : 2) กล่าวถึงคำว่าชาติพันธุ์ไว้ว่า "คำกล่าวกลุ่มชาติพันธุ์นี้ บางครั้งคนไทยใช้คำว่าเชื้อชาติในภาษาพูดทั่วไปคือ กลุ่มชนที่มีจุดกำเนิดของบรรพบุรุษร่วมกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกันและภาษาเดียวกันตลอดจนมีความรู้สึกในเผ่าพันธุ์เดียวกัน ตัวอย่างของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มต่างๆ คือ กลุ่มคนจีน กลุ่มคนไทย กลุ่มคนลาว กลุ่มคนเขมร กลุ่มคนกะเหรี่ยง กลุ่มคนอินเดีย กลุ่มคนม้ง ปัจจัยสำคัญในการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์คือ ความสำคัญของคนในกลุ่มนั้นว่ามีชาติพันธุ์ใด ปัจจัยทางด้านภาษาอย่างเดียวไม่สามารถกำหนดชาติพันธุ์ได้ ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดที่สำคัญกว่า" และอีกที่หนึ่ง (อ้างแล้ว : 3-4) ได้ให้นิยามคำว่ากลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) ไว้ว่า "คือกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน เช่น คนไทย คนพม่า คนกะเหรี่ยง คนจีน คนลาว เป็นต้น" จากคำนิยามข้างต้นจะเห็นได้ว่าคำว่า "กลุ่มชาติพันธุ์" เป็นคำที่มีความหมายเป็นกลางน่าจะนำมาใช้เป็นชื่อของรายงานการวิจัยนี้ แต่ที่คณะผู้วิจัยไม่ได้เลือกใช้คำนี้ก็ด้วยสาเหตุ 2 ประการ ประการแรกคำว่ากลุ่มชาติพันธุ์จะเกี่ยวข้องกับ "ความรู้สึกในเผ่าพันธุ์เดียวกัน" และขึ้นกับ "ความสำคัญของคนในกลุ่มนั้นว่ามีชาติพันธุ์ใด" การศึกษาเรื่อง "ความสำคัญ" ของคนแต่ละกลุ่มไม่ใช่เรื่องที่ทำได้ง่าย เพราะเป็นเรื่องที่แสดงถึงอารมณ์และทัศนคติส่วนตัว จึงไม่มีใครปรากฏรายงานการวิจัยเรื่อง "ความสำคัญ" เช่นนี้ ประการที่สองคำว่า "กลุ่มชาติพันธุ์" เป็นคำที่มีความหมายกว้างมาก ชนทุกชาติทุกภาษาย่อมมี

ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งนั้นไม่ว่าจะเป็นชนกลุ่มน้อยหรือชนกลุ่มใหญ่ ไทยก็เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ จีนก็เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ชาวเลก็เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ คำที่มีความหมายกว้างเช่นนี้ไม่สื่อความหมายที่ผู้วิจัยต้องการแสดง จึงไม่ใช่คำนี้เป็นชื่อหัวเรื่องของกรวิจัย แต่ได้นำมาใช้บ้างในเวลาที่ทำบรรณนิทัศน์เรื่องของกลุ่มต่างๆ ตามที่ผู้เขียนคนเดิมใช้และก็ใช้อีกด้วยในกรณีที่ไม่มีการย้ำเน้นเรื่องความเป็นชนกลุ่มน้อย ความจริงความคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์ (Ethnicity) และกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group) เป็นสิ่งที่มานานแล้วในเกือบทุกสังคม เพราะสิ่งนี้เป็นมรดกสายตรงของการปกครองแบบจักรวรรดิที่รวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง โดยนำเอาชนพวกอื่นที่แตกต่างกัน กันทั้งเชื้อชาติ ภาษา ที่มาทางประวัติศาสตร์ ฯลฯ มารวมไว้ด้วยกันเพื่อเป็นกำลังในด้านต่างๆ และเพื่อความเป็นปึกแผ่นของหมู่เหล่า ชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ก็มีปฏิสัมพันธ์กันเกิดเป็นชาติพันธุ์สัมพันธ์ (Ethnic Relation) ซึ่งกันไปได้ว่าการแต่งงานกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ถ้าศาสนาหรือระบบวรรณะ (ซึ่งก็มีแต่ที่อินเดีย ไม่ได้มีในประเทศไทย) ไม่เป็นสิ่งขวางกั้น คนช้วนคนต่อๆมาก็จะไม่มีความรู้สึกในเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ตรงแท้อย่างที่คนรุ่นปู่รุ่นพ่อรู้สึก Edmund Leach (1964) ได้เคยเสนอว่าความเป็นชาติพันธุ์เป็นเรื่องของความสัมพันธ์เป็นสิ่งที่เลื่อนไหลและมีความเคลื่อนไหว ดังที่เขาได้ศึกษาในกรณีของกลุ่มกะฉิ่นซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยอยู่ร่วมกับกลุ่มไทใหญ่หรือ Shan ในบริเวณพื้นที่สูงในประเทศเมียนมาร์ ซึ่งความเป็นกะฉิ่นหรือไทใหญ่นี้ปรับเปลี่ยนเลื่อนไหลได้ กรณีของชนกลุ่มน้อยที่เข้าไปทำงานในเมืองใหญ่แล้วแต่งงานกับคนนอกกลุ่มของตนก็เป็นเรื่องน่าศึกษาว่าต่อไปในครอบครัวของเขาเกิดอะไรเป็นแกนในเรื่องความรู้สึกทางชาติพันธุ์ของตน และในคนรุ่นลูกของเขาเกิดอะไร งานวิจัยลักษณะนี้ไม่มีอยู่ จึงน่าจะเป็นงานที่ค้นคว้ากันต่อไป ตัวอย่างเช่นกะเหรี่ยงที่เข้ามาทำงานในกรุงเทพแล้วแต่งงานกับสาวอีสาน ภาษาและวัฒนธรรมประเพณีที่ใช้กันในบ้านของเขาเป็นอย่างไร? ชาวละโว้ที่ไปทำงานที่สวนผลไม้ที่จังหวัดจันทบุรีแล้วไปแต่งงานกับสาวเขมร ภาษาและวัฒนธรรมประเพณีที่ใช้กันในบ้านของเขาเป็นอย่างไร? กรณีหลังนี้ผู้วิจัยมีคำตอบที่ได้จากการพิจารณาตัวอย่างจริงที่เกิดขึ้นให้ดูที่ใกล้ๆบ้านพักของผู้วิจัยที่จังหวัดจันทบุรี ปรากฏว่าภาษาและวัฒนธรรมประเพณีที่เขายึดถือกันในบ้านของเขากลายเป็นภาษาและวัฒนธรรมประเพณีจากโทรทัศน์ ลูกๆ พูดภาษาไทยภาคกลางอย่างในโทรทัศน์และก็ได้นับถือประเพณีอะไรทั้งของละโว้ของเขมร และให้ปู่ซาพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ยกมานี้เป็นแต่เพียงตัวอย่างที่เห็นมา ยังมิได้ทำวิจัยอะไรมาก แต่เป็นตัวอย่างว่าเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์คงเป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาวิจัยกันต่อไป เพราะยังมีงานวิจัยในแนวนี้น้อยมาก และเป็นเรื่องที่น่าจะทำให้เราเข้าใจว่าสิ่งที่เราเป็นแกนใน (care) ของวัฒนธรรมนั้นเมื่ออยู่จริงหรือไม่ หรือสามารถปรับเปลี่ยนได้หมด ขอบเขตของความเป็นชาติพันธุ์ (Ethnic Boundary) เป็นสิ่งที่มีอยู่จริงหรือไม่

ส่วนคำว่า "ชาวเขา" เป็นคำที่ใช้กันมานานแล้ว ในความหมายว่าเป็นผู้ที่ตั้งถิ่นฐาน และทำมาหากินอยู่บนภูเขา เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทยไม่มีที่นิยมทำมาหากินแบบนั้น เพราะกลุ่มชาติพันธุ์ไทยไม่ว่ากลุ่มใดก็นิยมทำนาแบบปักดำในพื้นที่ราบระหว่างหุบเขา หรือบนที่ราบกว้างทั่วไป (Lebar and others, 1964 : 187) ดังนั้นเมื่อใช้คำว่า "ชาวเขา" จึงไม่บ่งบอกถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทย แต่มักหมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง เย้า ซึ่งมักตั้งบ้านเรือนอยู่บนภูเขาสูงประมาณ 3,500 ฟุต จากระดับน้ำทะเลหรือกว่านั้นขึ้นไป หรือมักหมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลทิเบต-พม่าได้แก่ อีเก้อ มูเซอ และลีซอซึ่งนิยมก่อตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่สูงมากเช่นกัน

สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก เช่น ละว้า (ละเวือะ) และลัวะ (มัล) นั้นก็ตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่สูงเช่นกัน แม้ไม่สูงจากระดับน้ำทะเลเท่ากับกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง เย้า ดังนั้นจึงเรียกว่าชาวเขาด้วย ในงานเขียนรุ่นเก่าอย่างหนังสือเรื่อง “30 ชาติในเชียงราย” (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ 2493) ใช้คำว่าชาวเขากับกลุ่มชาติพันธุ์มั่ว (หน้า 383) ข่าบู (หน้า 413) ข่าฮก (หน้า 461) ก้อหรืออาภา (หน้า 485) มูเซอแดง (หน้า 679) เห็นได้ว่าไม่ได้ใช้คำว่าชาวเขาอย่างเป็นระบบ

ต่อมาคำว่า “ชาวเขา” เข้าไปอยู่ในภาษาราชการ กล่าวคือ ในพ.ศ. 2502 รัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขาขึ้นเพื่อรับผิดชอบในการกำหนดนโยบายและแนวการดำเนินพัฒนาชาวเขา และได้มอบหมายให้กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย (ตามการแบ่งส่วนราชการในขณะนั้น ปัจจุบันนี้กรมประชาสงเคราะห์อยู่ในกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม) เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานเกี่ยวกับชาวเขา

พ.ศ. 2503 กรมประชาสงเคราะห์ได้ดำเนินการจัดตั้งนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาขึ้น 4 แห่งด้วยกันคือ

1. นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาดอยมูเซอ จังหวัดตาก
2. นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาดอยเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
3. นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาดอยแม่จัน จังหวัดเชียงราย
4. นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย

เมื่อทางราชการรับเรื่องการดูแลชาวเขาไว้เป็นงานของกระทรวงมหาดไทย เรื่องของชาวเขาก็เป็นที่รู้จักมากขึ้นเมื่อมีการตั้งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาขึ้นในจังหวัดต่างๆ ทางภาคเหนือและภาคตะวันตกถึง 11 แห่ง คือที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย แม่ฮ่องสอน ตาก ลำพูน น่าน กาญจนบุรี กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ และพะเยา เรื่องของชาวเขาก็เป็นที่รู้จักแพร่หลาย ยิ่งเมื่อมีการจัดตั้งศูนย์วิจัยชาวเขาขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ (ปัจจุบันยกฐานะเป็นสถาบันวิจัยชาวเขา) ทำหน้าที่วิจัยและพรรณนารวมทั้งเก็บรวบรวมเอกสารเกี่ยวกับชาวเขาเผ่าต่างๆ เรื่องราวเกี่ยวกับชาวเขาจึงเป็นที่แพร่หลายยิ่งขึ้น เป็นที่รับรู้กันทั่วไปว่ามีชาวเขาเผ่าต่างๆ อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย เมื่อคำว่า “ชาวเขา” แพร่หลายก็มีชาวไทยบางกลุ่มที่ชอบเล่นกับคำพูดนำความหมายของคำว่าชาวเขาไปดัดแปลงให้ผิดเพี้ยนไปจากที่หมายถึงชาวภูเขา กลายเป็นให้หมายถึงคำบุรุษสรรพนามบุรุษที่สามว่า “เขา” ซึ่งหมายความว่า “ไม่ใช่เรา” การพูดเล่นว่า ชาวเขา/ชาวเราเป็นทำนองให้เกิดความตลกขบขัน ทำให้นักวิชาการส่วนหนึ่งไม่ชอบคำว่าชาวเขา อีกประการหนึ่งคำว่าชาวเขานั้นถ้าแปลเป็นภาษาอังกฤษจะได้คำว่า Hill tribes คำว่า tribe (เผ่า) เป็นคำที่มีปัญหาต้องอธิบาย ว่ามนุษย์ชาติอยู่รวมกันเป็นกลุ่มในลักษณะอย่างไร จึงจะเรียกว่าเป็นเผ่า (tribe) คำอธิบายของนักวิชาการหลายคนก็ไม่ตรงกัน เพราะคำว่าเผ่านี้มีประวัติมายาวนานมาตั้งแต่สมัยเริ่มก่อตั้งนครรัฐเอเธนส์ในอารยธรรมกรีกเมื่อราวปี 632 B.C. ก็ปรากฏว่ากรุงเอเธนส์มีคน 4 เผ่า (Robert W. Winks, 1996 : 29) ซึ่งเรื่องของชน 4 เผ่าในสมัยกรีกโบราณนี้เป็นเผ่าในทางการเมือง ไม่ใช่เผ่าในทางชาติพันธุ์หรือประเพณีวัฒนธรรม จึงนับว่าไม่ตรงกับเรื่องของชาวเขาในประเทศไทย ส่วนตัวอย่างการใช้คำว่า tribes ที่ปรากฏในงานของนักวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวกับชนอเมริกันอินเดียนเผ่าต่างๆ ที่เกี่ยวกับกลุ่มชนในแอฟริกาเผ่าต่างๆ และที่ใกล้ตัวเราเข้ามาก็คือเรื่องเผ่าต่างๆ ในประเทศฟิลิปปินส์และอินโดนีเซีย เรื่องของเผ่าในที่

ต่างๆ เหล่านี้ไม่คล้ายคลึงกับเรื่องของชาวเขาในประเทศไทย เช่นเรื่องราวของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงก็เป็นเรื่องที่ต้องได้ถามกันว่ากะเหรี่ยงในประเทศไทยมีอยู่เผ่าเดียวหรือหลายเผ่า เพราะมีกะเหรี่ยงอยู่ 4 พวก อันได้แก่กะเหรี่ยงสะกอ กะเหรี่ยงโป กะเหรี่ยงแบร และกะเหรี่ยงตองตูหรือปาโอ (สุริยา รัตนกุล, 2529 : XXI - XXVII) แต่ถ้าเราจะกล่าวว่ามีกะเหรี่ยง 4 เผ่า ก็อาจจำเป็นต้องพิจารณาเรื่องของพวกตองตูซึ่งกะเหรี่ยงไม่ว่าสะกอหรือโปไม่ยอมรับว่าเป็นกะเหรี่ยง และพวกตองตูเองก็ยอมรับเรื่องที่กะเหรี่ยงอื่นไม่ยอมรับว่าเขาเป็นกะเหรี่ยงนี้ (อ้างแล้ว : XXVI - XXVII)

วันซ์ พุกกะศรี ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยชาวเขากรมประชาสงเคราะห์ได้กล่าวไว้ในวันที่ 11 มีนาคม 2528 ในเรื่อง "ชาวเขาในดินแดนล้านนา" ว่า "คำว่าชาวนั้น เป็นคำที่ทางราชการยังไม่ได้ให้คำนิยามที่แน่นอนไว้ แต่น่าจะเทียบได้กับคำว่า Tribal people หรือ Tribesmen ในภาษาอังกฤษ ซึ่งหมายถึงกลุ่มชนที่รวมตัวกันเป็นชาติพันธุ์หรือเผ่า (Tribe) ที่ภาษาพูด การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตต่างๆ ไปแตกต่างและล้ำหลังกว่าชนส่วนใหญ่ในประเทศ" และวันซ์ พุกกะศรีได้อธิบายไว้ด้วยว่า คำว่า Tribe หมายถึงชาวเขานักมานุษยวิทยาบางคน เช่น Peter Kunstadter : 1967 ไม่เห็นด้วย แต่ชอบคำว่า Upland people (ประชาชนบนพื้นที่สูง) และ Hill peasants (ชาวไร่ชาวนาบนภูเขา) มากกว่า" แต่ Peter Kunstadter นี้เองก็ได้เขียนหนังสือใน ค.ศ. 1967 ชื่อเรื่อง Southeast Asian Tribes, Minority and Nations ซึ่งใช้ทั้งคำว่า Tribes และคำว่า Minority เป็นชื่อหัวเรื่องหนังสือของเขา

คำอื่นๆ ที่มีใช้กันแทนคำว่าชาวเขาก็มีเช่นคำว่า Upland Peoples (Roland Mischung 1986) และ Highlanders (Anthony R. Walker 1979-80 และ John McKinnon and Wanat Bhruksasri 1983) ซึ่งคำหลังนี้น่าจะเป็นที่มาของคำว่า "ชุมชนบนพื้นที่สูง" ซึ่งกรมประชาสงเคราะห์ใช้สลับกับคำว่า "ชาวเขา" และไม่ได้อธิบายความแตกต่างของสองคำนี้ จึงน่าจะเข้าใจว่าใช้แทนที่กันได้ โดยหนังสือสัมมนาประชากรชาวเขา เมื่อ พ.ศ. 2536 สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหามันคงแห่งชาติ เกี่ยวกับชาวเขา และการปลูกพืชเสพติด (สส. อชส) เรียกชื่อว่า "ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง พ.ศ. 2536" ครั้นถึง พ.ศ. 2537 งานประมวลและวิเคราะห์ข้อมูลของสถาบันวิจัยชาวเขา เรียกชื่อหนังสือแบบเดียวกันว่า "ข้อมูลประชากรชาวเขาในประเทศไทย เล่ม 1 และเล่ม 2" ครั้นถึง พ.ศ. 2538 กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ก็เรียกหนังสือประเภทเดียวกันว่า "ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูงในประเทศไทย ปี 2538" จึงน่าจะเข้าใจได้ว่าคำว่า "ชาวเขา" กับ "ชนบนพื้นที่สูง" ใช้แทนกันได้ แต่ในทางปฏิบัติ ทางราชการมักจะรับรองความเป็นชาวเขาเพียง 9 เผ่า ซึ่งบางครั้งจะนับรวมเอากลุ่มมลาบรีเข้าไปด้วย แต่เมื่อใดก็ตามที่ใช้ว่า "ชนบนพื้นที่สูง" มิได้มีความหมายจำกัดอยู่เพียงชาวเขา แต่จะนับรวมถึงคนไทยและกลุ่มชนอื่นๆ ที่อาศัยบนพื้นที่สูงเข้าไปด้วย ดังการให้ความหมายตาม "ระเบียบของสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารการพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อม และการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง พ.ศ. 2540" ดังนี้ "ประชากรบนพื้นที่สูง หมายถึง ประชากรที่อยู่อาศัยบนพื้นที่สูง ซึ่งเป็นชาวเขา คนไทย และกลุ่มชนอื่นๆ ซึ่งรัฐบาลไม่ได้มีนโยบาย หรือมาตรการนโยบายดูแลดำเนินการเป็นการเฉพาะ" ด้วยเหตุนี้ คำว่าชาวเขา และชนบนพื้นที่สูง จึงมิได้มีความหมายเหมือนกันทั้งหมด อย่างไรก็ตาม คำว่า "ชาวเขา" กับ "ชนบนพื้นที่สูง" ใช้เป็นไวยากรณ์ (synonym) กับคำว่า "ชนกลุ่มน้อย" ไม่ได้ คำว่าชนกลุ่มน้อยอาจ

หมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์จีน กลุ่มชาติพันธุ์มอญ กลุ่มชาติพันธุ์เขมร กลุ่มชาติพันธุ์มาเลย์ ฯลฯ คนเหล่านี้ไม่ได้
อยู่บนภูเขาแต่ก็เป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย กล่าวได้ว่าคำว่าชนกลุ่มน้อยมีความหมายกว้างกว่าคำว่าชาวเขา
ชาวเขาทุกหมู่เหล่าเป็นชนกลุ่มน้อย แต่ชนกลุ่มน้อยไม่จำเป็นต้องเป็นชาวเขา

อนึ่งการอธิบายเรื่องคำศัพท์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง กลุ่มชาติพันธุ์
ชนกลุ่มน้อยและชาวเขาก็ดีเราไม่อาจหลีกเลี่ยงมิติของเวลาซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมากในการศึกษาเรื่องชนกลุ่ม
น้อยในประเทศไทย

งานชิ้นแรกที่สำคัญมากสำหรับการศึกษาเรื่องชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยได้แก่ หนังสือเรื่อง
“ว่าด้วยภาษาต่างๆ ในสยามประเทศ” ซึ่งพระยาประจักษ์จักรจักร (แหม่ม บุณนาค) เป็นผู้แต่ง พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2462 คือเมื่อ 80 ปีมาแล้ว ในคำนำหนังสือเล่มนี้ผู้แต่งได้เขียนให้เห็นเป็นภาพรวมว่ากลุ่มชน
จำนวนมากที่มีอยู่ในประเทศสยามในเวลานั้นคือ เมื่อดูในภาพรวมแล้วจะเห็นว่าจับกลุ่มกันเป็น 4 ภาษาใหญ่ คือ
อย่างภาษาไทยหมู่หนึ่ง อย่างภาษารามัญและเขมรหมู่หนึ่ง อย่างภาษาพม่าและกะเหรี่ยงหมู่หนึ่ง อย่างภาษาแขก
ชาวมลายูหมู่หนึ่ง เมื่อนำหนังสือของพระยาประจักษ์จักรจักรมาเปรียบเทียบกับการศึกษาเรื่องชนกลุ่มน้อยใน
ประเทศไทยในปัจจุบันนี้จะเห็นว่าผู้ที่พูดภาษารามัญและเขมร เช่นภาษาส่วยซำง ภาษาข่าเย็น ภาษาข่าบริเวณ
ภาษาข่าสุ ภาษาข่าตะเอย ภาษาข่าเจ็ง ภาษาข่าสอก ภาษาข่าสะปวน ภาษาข่าระเว ภาษาข่าปะเลา ภาษาข่า
ทำพวน ภาษาข่าอากัก ภาษาข่ากระแสง และภาษาข่าสะลง ปัจจุบันนี้ไม่มีอยู่ในประเทศไทยแล้วภายหลังที่
ประเทศไทยเสียดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงในกรณีพิพาทกับฝรั่งเศสเมื่อ ร.ศ. 112 เป็นต้นมา และทั้งข่าระแคว
กับข่ารายซึ่งพระยาประจักษ์ฯ กล่าวว่าพูดภาษาอย่างแขกชาวมลายูก็ไม่มีในประเทศอีกแล้วด้วย ในทางตรงกัน
ข้ามภาษาที่พระยาประจักษ์ฯ เรียกว่าอย่างภาษาพม่าและกะเหรี่ยงกลับมีในประเทศไทยมากขึ้น ภาษาที่จัดว่าอยู่
ในตระกูลทิเบต-พม่าภาษาเดียวที่รายงานไว้ในหนังสือของพระยาประจักษ์จักรจักรคือภาษามูเซอ แต่ในปัจจุบันนี้
เราพบทั้งภาษาลีซอ ภาษาอีก้อ ภาษามปี ภาษาบิซู และภาษาอุก่อง โดยสามภาษาแรกคือมูเซอ ลีซอ และอีก้อ
นั้นเป็นผู้พูดจำนวนมากนับได้เป็นเรือนหมื่น โดยคนที่พูดภาษามูเซอมีอยู่ 82,158 คน ที่พูดภาษาลีซอมีอยู่ 31,463
คน และที่พูดภาษาอีก้อมีอยู่ 49,903 คน (ตัวเลขจากทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูงในประเทศไทย ปี 2538 กอง
สงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์) ส่วนผู้ที่พูดภาษามปี ภาษาบิซู และภาษาอุก่องมีอยู่เป็นเรือนพัน

ผู้ที่ศึกษาเรื่องชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยเป็นเวลานานจะตระหนักดีว่าเรื่องความเป็นชนกลุ่ม
น้อยหรือไม่เป็นชนกลุ่มน้อยนี้มีพลวัตรของการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก การเปลี่ยนแปลงส่วนหนึ่งเป็นผลมา
จากความสามารถของชนกลุ่มน้อยเองที่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ดังเช่นที่ Roland Mischung
(2529) รายงานเรื่องการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมของชาวกะเหรี่ยงและชาวม้ง

ศาสนาก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชนกลุ่มน้อยปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตคนเมืองเร็วขึ้น J. Edwin
Hudspeth (2512) ได้เขียนวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต กล่าวถึงการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ใน
ประเทศไทยอันได้แก่ อีก้อ ม้ง ขมุ มูเซอ ละว้า ลีซอ ลัวะ เย้า กะเหรี่ยงสะกอ และกะเหรี่ยงโปว์ โดย
กล่าวถึงกะเหรี่ยงมากเพราะเป็นกลุ่มที่นิยมรับนับถือศาสนาคริสต์ เมื่อชนกลุ่มน้อยรับนับถือศาสนาคริสต์ วิถีชีวิต
ของเขาจะเปลี่ยนไปอย่างมาก นอกจากเขาจะได้คบหาสมาคมกับคนไทยที่นับถือศาสนาคริสต์แล้ว เขายังได้พบ

กับชาวต่างประเทศเช่นชาวอังกฤษ อเมริกันและเขาจะได้มีโอกาสทางการศึกษาสูงขึ้น และมีโอกาสเดินทางไปนอกประเทศเช่นคณะผู้ขับร้องเพลงสวดชาวกะเหรี่ยงสะกอที่เดินทางไปประเทศฟิลิปปินส์ เป็นต้น (สุริยา รัตนกุล, 2524 : 73) การแต่งงานกับชาวไทยในพื้นที่ราบและการเปลี่ยนวิถีชีวิตมาสู่สังคมเมือง รวมทั้งการเปลี่ยนชื่อจากชื่อแบบโบราณของเผ่ามาเป็นชื่อไทย นามสกุลไทย ทำให้เราไม่สามารถแยกออกว่ามีชนกลุ่มน้อยอยู่ปะปนในสังคมของชนกลุ่มใหญ่ เท่าที่ทราบชาวเขาแทบทุกเผ่ามีรับจ้างทำงานก่อสร้าง ตลอดจนเป็นแรงงานทั่วไปเช่นรับจ้างติดรถส่งของ พวกเด็กที่ทำงานในสถานบริการน้ำมันที่เรียกว่า "เด็กปั้ม" ในจังหวัดภาคเหนือก็มีที่เป็นเด็กชาวเขาเป็นจำนวนมาก ส่วนเด็กผู้หญิงชาวเขาก็ทำงานรับจ้างตามบ้าน หรือทำงานตามร้านอาหารและร้านขายของทั่วไป และที่ถูกปล่อยทิ้งให้ไปทำอาชีพที่ไม่ดีก็มีอยู่ไม่น้อย

เมื่อกล่าวถึงเรื่องศาสนาพุทธคงเป็นไปไม่ได้ที่จะละเลยไม่กล่าวถึงความพยายามของคณะพระธรรมจาริกที่ให้การศึกษแก่เด็กชาวเขา และพาเด็กชาวเขาชายมาบรรพชาเป็นสามเณรและอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ (วันช พุทธะศรี และคนอื่นๆ 2528) พระภิกษุและสามเณรชาวเขาอยู่จำพรรษาที่วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่เป็นจำนวนมาก และที่อยู่วัดอื่นก็มีอยู่มากที่กรุงเทพฯ วัดเบญจมบพิตรได้จัดบรรพชาและอุปสมบทชาวเขาทุกปี ปีละหลายร้อยรูป พระเถรชาวเขาเหล่านี้มีที่บวชอยู่หลายพรรษาและได้รับการศึกษาและรับถ่ายทอดทัศนคติค่านิยมแห่งความเป็นไทยไปก็มีไม่น้อย

การศึกษาเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญมาก มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของความเป็นชนกลุ่มน้อยหรือไม่เป็นชนกลุ่มน้อยอีกต่อไป ในระยะแรกเริ่มเกือบยี่สิบปีทางราชการไทยได้อาศัยตำรวจตระเวนชายแดนช่วยสอนชาวเขา ตั้งแต่แรกเริ่มเมื่อราว พ.ศ. 2499 โดยเริ่มในคณะกรรมการสงเคราะห์ประชาชนไกลคมนาคมซึ่งจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2499 และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในราว พ.ศ. 2527-8 กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงปัญหาที่บุตรหลานของชนกลุ่มน้อยซึ่งมีภาษาที่หนึ่ง (หรือที่เรียกว่าภาษาแม่ mother tongue) ไม่ใช่ภาษาไทย ทำให้ใช้แบบเรียนสำหรับหัดอ่านหัดเขียนภาษาไทยฉบับมาตรฐานไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร จึงขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ สร้างแบบเรียนเป็นชุดๆ ให้ชาวเขาที่มีปัญหาทางภาษาล้วนกันได้ใช้ด้วยกันเป็นกลุ่มๆ เช่นแบบเรียนภาษาไทยของชาวเขาเผ่าอากู-มูเซอ-ลีซอหนึ่งชุด และแบบเรียนภาษาไทยของชาวเขาเผ่าขมุ-ละว้า-ถิ่นอีกหนึ่งชุด แบบเรียนเหล่านี้ได้มีส่วนช่วยให้เด็กชาวเขาเรียนภาษาไทยได้เร็วขึ้น นอกจากการศึกษาในห้องเรียนแล้ว สื่อที่ไม่เป็นทางการทั้งหลายได้แก่ วิทย์ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ ได้มีส่วนลดช่องว่างระหว่างชาวเขากับชาวไทยบนพื้นราบ ในปัจจุบันนี้มีเด็กชาวเขาจำนวนมากที่เรียนจบชั้นมัธยมปีที่สามหรือสูงกว่านั้น และแทบทุกคนในหมู่บ้านสามารถพูดภาษาไทยได้คล่อง จะมีที่เหลือพูดภาษาไทยไม่ได้ก็แต่เฉพาะคนแก่เพศหญิงบางคนเท่านั้น การที่พวกชนกลุ่มน้อยและชาวเขาทั้งหลายพูดภาษาไทยได้ และได้มีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมใกล้ชิดกับคนไทยมีส่วนทำให้ความรู้สึกเรื่องความเป็นชนกลุ่มน้อย/ความเป็นชนกลุ่มใหญ่จางลงบ้าง ดังนั้นเมื่อเวลาเราใช้คำว่าชาวเขาหรือคำว่าชนกลุ่มน้อย เราจำเป็นต้องระลึกถึงมิติของเวลาด้วย เพราะคำว่าชนกลุ่มน้อยก็ไม่ได้คงความหมายความเป็นชนกลุ่มน้อยร้อยเปอร์เซ็นต์อยู่ตลอดเวลา และเป็นไปได้ที่ลูกหลานของชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ จะมีความสำนึกว่าตนเป็นชนกลุ่มใหญ่ของประเทศ คือคิดว่าตนเป็นไทยไปแล้ว ในทำนองเดียวกันก็มีความเป็นไปได้ที่ชนกลุ่มน้อยบางกลุ่มยังมีความสำนึกในความเป็นชนกลุ่ม

น้อยของตนอยู่เสมอ แม้เมื่อมีการศึกษาสูงและมีฐานะเศรษฐกิจและสังคมดี การศึกษาเรื่องกระบวนการรวมพวก แหล่งที่ได้รับการศึกษา ฯลฯ และความสำนึกส่วนตนจึงเป็นเรื่องต้องนำมาพิจารณาด้วยเมื่อเราจะศึกษาเรื่องของชนกลุ่มน้อย ซึ่งการศึกษาเรื่องของจิตสำนึกนี้ยังไม่มีอยู่ จึงน่าจะเป็นหัวข้อสำหรับการวิจัยในอนาคตได้หัวข้อหนึ่ง

ที่กล่าวมาแล้วเป็นกรณีที่ชนกลุ่มน้อยไม่มีปัญหากับชนกลุ่มใหญ่ หรือหากมีปัญหาก็เป็นเพียงเล็กน้อย เพราะไม่มีความสัมพันธ์ใดที่เราอาจจะกล่าวได้ว่าปราศจากปัญหาในทุกๆ ด้านอย่างสิ้นเชิง ในระหว่างชนกลุ่มใหญ่คือคนไทยที่เรียกว่าเป็นเจ้าของประเทศกับคนไทยด้วยกันเองก็มีปัญหาเกิดขึ้นได้หากมีความขัดแย้งกันทางเรื่องเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ประเพณีนิยม ฯลฯ แต่ที่จะกล่าวต่อไปเป็นเรื่องกรณีที่ชนกลุ่มน้อยอาจมีปัญหาเกี่ยวกับชนกลุ่มใหญ่และเคยเป็นกรณีที่ปัญหาเกิดมาแล้ว ปัญหาที่น่าจะนับเป็นปัญหาที่รุนแรงเพราะเป็นการแย่งวัตถุดิบซึ่งเป็นรูปธรรมเห็นได้ชัด นั่นคือการแย่งที่ดินซึ่งเป็นที่ทำกิน ซึ่งเรื่องนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเสมอๆ บางครั้งก็สืบสาวเอาความจริงไม่ได้ว่าใครเป็นคนแย่งที่ใคร ชนกลุ่มน้อยอพยพมาจากภายนอกประเทศโดยเดินทางตามสันเขาซึ่งติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่นประเทศเมียนมาร์ได้แล้วเข้ามาแย่งที่ทำกินของคนไทย หรือว่าคนไทยซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ของประเทศขาดแคลนที่ทำกินเนื่องจากประชากรเพิ่มขึ้นแล้วหักล้างทางพงเข้าไปแย่งที่ดินทำกินที่ชนกลุ่มน้อยเคยได้อาศัยมาก่อน ปัญหาที่ดูจะรุนแรงมากคือกรณีชนกลุ่มน้อยเข้ามาทำกินในที่ดินที่กฎหมายไม่อนุญาต บางครั้งกฎหมายที่ออกมาบังคับใช้เช่นพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติฉบับต่างๆ เป็นการบังคับใช้ภายหลังการตั้งถิ่นฐานของชนกลุ่มน้อยกลุ่มนั้นๆ จึงเป็นประเด็นให้พิจารณาได้ว่ากฎหมายนั้นเป็นธรรมหรือไม่ กรณีที่ชนกลุ่มน้อยถูกบังคับให้อพยพออกจากถิ่นที่อยู่ของตนบางครั้งเป็นกรณีที่เกิดขึ้นช้าแล้วช้าเล่าจึงไม่ใช่สิ่งที่น่าจะเป็นธรรม อย่างไรก็ตามก็ตีมิใช่ว่าสิ่งนี้จะไม่เกิดขึ้นกับคนไทยซึ่งนับว่าเป็นชนกลุ่มใหญ่ของประเทศ เวลาที่มีการออกพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ และเวลาที่มีการสร้างเขื่อนย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นเลยที่ไม่ว่าคนไทยหรือชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในสถานที่เดิมมาก่อนจะต้องถูกบังคับให้ย้ายถิ่น ในกรณีของคนไทยอาจได้ค่าชดเชยบ้าง (แต่ก็ไม่เสมอไป) และอาจมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคอยเป็นปากเป็นเสียงให้ แต่ในกรณีของชนกลุ่มน้อยนั้นย่อมเป็นเรื่องที่สิ้นไร้จริงๆ ส่วนมากที่สุดแล้วเมื่อถูกบังคับให้ทิ้งที่ดินที่เคยทำกิน ก็มีทางเลือกทางเดียวคือต้องเข้ามาขายแรงงานในเมืองในอาชีพกรรมกร เด็กปั๊ม ขยายบริการ ฯลฯ ที่มีทุนทรัพย์พอเพียงจะประกอบอาชีพการค้าไม่ใคร่พบเห็นนัก พบเห็นอยู่บ้างก็ในกลุ่มชนมั่งและเย้าเป็นส่วนใหญ่

เมื่อมองจากแง่มุมของอำนาจ ซึ่งแบ่งออกได้เป็นกลุ่มที่มีอำนาจการปกครอง และกลุ่มที่อยู่ใต้อำนาจการปกครองหรือกลุ่มใต้ปกครอง (dominant/subordinate) ตามที่อมรา พงศาพิชญ์ (2530 อ้างแล้ว) แบ่งไว้ ชนกลุ่มที่มีอำนาจการปกครองก็คือคนไทยอย่างแน่นอน เพราะเรากำลังกล่าวเรื่องของรับไทย และชนกลุ่มที่อยู่ใต้อำนาจการปกครองก็คือชนกลุ่มน้อย ไม่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนใดได้ชื่อว่าเป็นผู้แทนของชนกลุ่มน้อย ถึงแม้ว่าบางครั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดที่มีชนกลุ่มน้อยอยู่มากอาจจะพูดถึงประโยชน์ของชนกลุ่มน้อยด้วย เมื่อชนกลุ่มน้อยเป็นกลุ่มใต้ปกครอง (subordinate) และรู้ตัวว่าเป็นกลุ่มใต้ปกครอง จึงบางครั้งหาทางเข้าพึ่งพิงอำนาจของผู้มีอิทธิพลเท่ากับเป็นการหาเกราะใส่ตนเอง แต่บางครั้งผู้มีอิทธิพล (ไม่ว่าจะเป็นคนไทยเอง หรือไทใหญ่ หรือจีนฮ่อ ฯลฯ) ก็ทำผิดกฎหมายซึ่งมีผลทำให้ชนกลุ่มน้อยซึ่งกลายเป็นมือตีนแขนขาของผู้มีอิทธิพลต้องทำผิดกฎหมายไปด้วย ซึ่งบางครั้งเป็นเหตุให้มีผู้นำไปลงหนังสือพิมพ์เป็นข่าวครึกโครมว่าชนกลุ่ม

น้อยทำผิดกฎหมายไทย เช่นในกรณีที่อยู่ย่านแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้ามมีการชักลากไม้ออกจากป่า เพื่อแก้ปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าหรือตัดไม้สวมตอ ซึ่งทำให้บนเทการลักลอบตัดไม้ไปได้บ้าง แต่นายทุนผู้มีอิทธิพลก็แก้ปัญหาของเขาด้วยวิธีการที่แยบยล กล่าวคือยุ้งให้ชาวเขาบุกเบิกแผ้วถางป่าลึกเข้าไปเรื่อยๆ ป่าไม้ถูกแผ้วถาง ต้นไม้ใหญ่ถูก “กาน” ต้นจนยืนแห้งตาย เพื่อทำไร่เลื่อนลอยและนายทุนก็จะสนับสนุนด้วยเงินทองและพันธุ์พืชไร่ ชนกลุ่มน้อยอันได้แก่ชาวเขาทำไร่ แต่ “นายทุน” ตัดไม้แล้วแปรรูปเป็นเฟอร์นิเจอร์ เอาของออกจากป่าพร้อมกับมีใบเบิกทางเรียบร้อย ทั้งที่เจ้าหน้าที่หน่วยปราบปรามเห็นอยู่ว่าเป็นไม้ที่ตัดใหม่ๆ แต่นายทุนสามารถพลิกแพลงกลายเป็นเฟอร์นิเจอร์ที่ทำจากไม้สักเก่าของเมียนมาร์ มีหลักฐาน(ที่ชื่อมา!)อย่างถูกต้อง เจ้าหน้าที่ที่ไม่สามารถเอาผิดกับขบวนการค้าอิทธิพลเช่นนี้ได้ คนที่เกลียดชังชนกลุ่มน้อยว่าตัดไม้ทำลายป่าจึงอาจเกลียดชังผิดที่ เพราะชนกลุ่มน้อยซึ่งในกรณีนี้คือชาวเขาไม่มีอิทธิพลอะไร เป็นแต่เพียงเครื่องมือให้ผู้มีอิทธิพลเท่านั้นเอง ผู้ออกทุนในการตัดไม้ทำลายป่าก็คือผู้มีอิทธิพล ผู้ที่ออกทุนให้แปรรูปไม้จนกลายเป็นเฟอร์นิเจอร์สวยงามแบบ “หลุยส์” ต่างๆ นั่นก็คือผู้มีอิทธิพล และผู้ที่ออกไปสั่งจ้างให้จัดหาเฟอร์นิเจอร์เหล่านั้นมาประดับอุทยานของตานั้นก็คือผู้มีอิทธิพล ปัญหาเมื่อว่าหากชนกลุ่มน้อยไม่ยอมทำการตามที่ถูกสั่งจ้างและนำความไปแจ้งความ ชีวิตเขาจะเป็นอย่างไร เขาจะสามารถรักษาป่าไม้ไว้ได้หรือไม่ ในเมื่อลูกปิ่นมีราคาเพียงนิดเดียว ลูกปิ่นที่ใช้แก้ปัญหาได้แทบทุกอย่าง รวมทั้งปัญหาชนกลุ่มน้อยที่หัวแข็งด้วย ภาพที่กล่าวมาคือภาพของผู้ที่อยู่ใต้อำนาจอย่างแท้จริง ไม่มีเสรีภาพในการเลือก แม้แต่เลือกทำความดีก็ไม่สามารถเลือกได้ ยิ่งในกรณีที่เขาคือชาวเขาที่เพิ่งอพยพเข้ามาไม่มีบัตรประชาชนไทยด้วยแล้ว ก็นับว่าสิ้นไว้ในทุกเรื่อง เป็นลูกไก่อยู่ในกำมือของนายทุนอย่างแท้จริง

ปัญหาที่เพิ่งกล่าวจบนี้เคราะห์ดีที่เกิดไม่บ่อยนัก ไม่ได้เกิดอยู่ตลอดเวลา ถ้าเกิดอยู่ตลอดเวลา ป่าไม้ต้นน้ำลำธารของประเทศไทยก็คงถูกทำลายไปหมดสิ้นแล้ว ที่เกิดนานๆ ครั้งก็เพราะจะหาผู้มีอิทธิพลมากจนกระทั่งเจ้าหน้าที่เกรงกลัวนั้นก็ไม่บ่อยนัก ถ้าใช้สำนวนหนังสือพิมพ์ว่าถ้าไม่มีอิทธิพลระดับ “บิ๊ก” ของประเทศจริงๆ ก็ทำเช่นนั้นไม่ได้ ดังนั้นเรื่องชาวเขาที่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของผู้มีอิทธิพลจึงไม่ใช่เรื่องปัญหาส่วนใหญ่ของประเทศ ปัญหาที่แท้จริงและพบบ่อยมากคือปัญหา “ป่าอด” และปัญหา “ดินจืด” ซึ่งเป็นปัญหากระทบกระเทือนชาวเขาทุกเผ่า และถ้าเรานับว่าชาวเขาเป็นชนกลุ่มสำคัญที่ประกอบขึ้นเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศ ก็นับว่าเรื่องนี้เป็นปัญหาที่หนักหนาสาหัสทีเดียว และเป็นเหตุการณ์ที่อาจเป็นผลให้ชาวเขากับคนไทยกระทบกระทั่งกันได้ง่าย

ปัญหา “ป่าอด” คือไม่เหลือสิ่งสารพัดอยู่ในป่าพอที่จะให้ชาวเขาเอามาทำกับข้าวกินได้ตามการดำรงชีวิตอยู่แบบดั้งเดิม ครั้งหนึ่งในเดือนสิงหาคม 2527 ผู้เขียนอยู่ในหมู่บ้านมูเซอแดงที่จังหวัดเชียงใหม่ เวลาสี่โมงเย็นจะพาเด็กหนุ่มลูกชายเจ้าของบ้านอายุ 14 ปี คว้างแม่ไม้ม้าหนึ่งสัปดาห์จะไปหาสัตว์มาให้แม่ทำกับข้าว จะพากลับมามือเปล่า เหตุการณ์เป็นอย่างนี้ซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนถึงวันที่ผู้เขียนกลับออกจากหมู่บ้านมูเซอ จะพาหาอะไรมาทำกินไม่ได้เลย และพวกเขาก็ต้องอาศัยซื้อกินปลาหูเค็มที่พ่อค้าเอาใส่หลังล้อขึ้นมาขายจากในเมือง ป่าซึ่งเคยเป็นตลาดให้เขาเลือกหาอาหารได้แทบทุกชนิดเปลี่ยนแปลงไปแล้ว จากเข้าป่าแล้วอิ่ม ก็กลายเป็นเข้าป่าแล้วอด ชาวเขาถูกกดดันจากที่เคยอยู่แบบไม่ต้องใช้เงิน ก็กลายเป็นว่าต้องหาเงินมาซื้อสิ่งของต่างๆ แทบทุกอย่าง รวมทั้งอาหารซึ่งในสมัยก่อนเป็นของ “ได้เปล่า” สำหรับพวกเขา ใน พ.ศ. 2538-2540 เป็นเวลาสามปีเต็มๆ ที่ผู้เขียนกับ

ผู้ร่วมงานเข้าๆ ออกๆ อยู่ที่บ้านสะกาดกลาง อำเภอบัว จังหวัดน่าน ก็ได้พบภาพเดิมอีก พอตกเย็นนายเล่ง เด็กหนุ่มอายุสิบเจ็ดปีลูกชายของบ้านที่ผู้เขียนไปเช่าอาศัยอยู่ก็หยิบหนังสือจะไปพบกับข้าวม้าให้แม่ทำกิน นายเล่งก็กลับมาเมื่อเพล่าเหมือนนายจะพาชาวมูเซอที่กล่าวมาแล้ว ป่ารอบหมู่บ้านลั้ะก็หมดสิ้นอาหารไม่มีอะไรจะให้จับกินเหมือนป่ารอบหมู่บ้านมูเซอเหมือนกัน สิ่งเดียวที่นายเล่งจับมาได้ตลอดเวลากว่าสองเดือนรวมกันที่ผู้เขียนไปพำนักอยู่ในหมู่บ้านลั้ะก็คือนกฮูกตัวเล็กๆ ซึ่งพอจับมาแล้วสมาชิกในบ้านก็ลงความเห็นกันว่ามันเล็กเกินกว่าจะเอามาทำกับข้าว จึงตกลงเลี้ยงมันไว้ในกรง

ภาพ “ป่าอด” ที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นเรื่องจริง ที่เกิดกับป่าทุกหนทุกแห่งที่ชนกลุ่มน้อยอยู่ และไม่เฉพาะป่าที่ชนกลุ่มน้อยอยู่ ป่าที่คนไทยอาศัยอยู่ตามชายขอบป่าก็มีสภาพเสื่อมโทรมลง ไม่มีอะไรจะให้จับกินแล้ว แม้แต่เห็ดซึ่งเคยเป็นของได้เปล้าออกดอกพราวอยู่ทุกฤดูฝนก็บางตาลง จะเป็นเพราะเหตุความชื้นในป่าลดลงหรือเพราะเหตุใดผู้วิจัยก็ไม่ทราบ แต่มันก็ทำให้เกิดภาวะป่าอด แล้วพอพวกเขาบ้าน (ทั้งชนกลุ่มน้อยและคนไทย) จะพยายามพลิกฟื้นดินเพื่อที่จะปลูกอะไรไปขายหาเงินมาซื้อกับข้าวกินบ้าง ก็กลับพบภาวะดินจืดเสียอีกจึงเป็นเรื่องที่ชาวป่าทั้งหลาย ไม่ว่าชนกลุ่มน้อยหรือคนไทยก็ต้องอพยพไปขายแรงงานในเมือง ในการไปก็ไปแต่พวกเขาฉกรรจ์และหญิงฉกรรจ์ ในหมู่บ้านทั้งดินดอยและบนดอยจึงมีแต่คนชราและเด็กเหลืออยู่ดังที่ทราบกันดี

1.2 ความสำคัญและที่มาของหัวข้อวิจัย

บรรพบุรุษของไทยทราบเรื่องการมีชนต่างชาติต่างภาษาอยู่ในพระราชอาณาจักรไทยมาเป็นเวลานานแล้ว เพราะในสมัยโบราณนโยบายของรัฐทั้งหลายที่อยู่ในดินแดนเอเชียอาคเนย์นี้มีอยู่ว่า ประชาชนเป็นกำลังของแผ่นดิน การทำศึกสงครามแต่ละครั้งเป็นการ “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ดังเห็นได้จากการที่กองทัพพม่ากวาดต้อนคนไทยไปประเทศพม่าเป็นจำนวนมากจนกรุงศรีอยุธยาแทบจะเป็นเมืองร้างเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สองใน พ.ศ. 2310 และเห็นได้จากการที่เมื่อกองทัพไทยเป็นฝ่ายชนะเช่นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ให้ขนย้ายชาวลาวและชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในประเทศลาวเวลานั้นมาไว้ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก หนังสือพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์บันทึกไว้ว่าใน พ.ศ. 2372 “ฝ่ายเจ้าพระยาราชสุภาวดีนายทัพนายกองเสร็จราชการแล้วก็พากันลงมาเผ่า.....ครัวเมืองเวียงจันทร์ครั้งนั้นโปรดให้อยู่เมืองลพบุรีบ้าง เมืองสระบุรีบ้าง เมืองสุพรรณบุรีบ้าง เมืองนครไชยศรีบ้าง พวกเมืองนครพนมพระอินทราชาขึ้นไปเกลี้ยกล่อมก็เอามาไว้ที่เมืองพนัสนิคม กับด้วยลาวอาสาปากน้ำซึ่งไปตั้งอยู่ก่อนแล้ว” (เจ้าพระยาทิพากร-วงศ์, 2477 : 94) และในรัชกาลเดียวกันนั้นเองได้ส่งข้าหลวงออกไปทำบัญชีเขมรป่าดง 31 เมือง “ทรงพระราชดำริถึงลาวฝ่ายตะวันออกเขมรป่าดง ยังไม่ได้จำนวนบัญชีชายฉกรรจ์เป็นแน่ว่ามากน้อยเท่าใด จึงโปรดให้เจ้าพระยาบดินทรเดชาออกไปทำบัญชีเขมรป่าดง เมืองซุซันห์ เมืองสุรินทร์ เมืองสังขะ เมืองศีร์ษะเกษ เมืองเดชอุดม เมืองนครจำปาศักดิ์ เมืองอุบล เมืองสุวรรณภูมิ เมืองยโสธร เมืองศรีทันดอน เมืองเชียงแตง เมืองแสนปาง เมืองอัตปือรวม 13 เมือง” (เรื่องเดิม . 169) ในรัชกาลที่สามเมืองเหล่านี้ผนวกอยู่ในราชอาณาจักรไทยทั้งสิ้น บัญชีเขมรป่าดงที่

โปรดเกล้าให้จัดทำขึ้นนั้นก็คือบัญชีชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ ซึ่งต่อมาปรากฏในหนังสือชื่อ “ว่าด้วยภาษาต่างๆ ในสยามประเทศ” ซึ่งพระยาประชาภิจักรจักร (แช่ม บุนนาค) แต่งและพิมพ์เผยแพร่ใน พ.ศ. 2462 (อ้างแล้ว)

น่าสังเกตว่าพวกเมืองเวียงจันทร์ซึ่งเป็นพวกอยู่เมืองหลวงมีความเจริญพอสมควร พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็โปรดเกล้าฯ ให้มาอยู่ในที่ใกล้ๆ เช่นลพบุรี สระบุรี สุพรรณบุรี นครชัยศรี (นครปฐม) และพนัสนิคม(ชลบุรี) ในเวลาไม่ช้านักคนลาวเหล่านี้ก็ประสมกลมกลืนกับคนไทยจนแบ่งแยกไม่ออกสาเหตุที่การประสมกลมกลืนเป็นไปได้เร็วก็เพราะคนลาวและคนไทยมีขนบธรรมเนียมประเพณีคล้ายกัน นับถือศาสนาพุทธเหมือนกัน และต่างก็พูดภาษาตระกูลไท (Tai language family) ด้วยกัน สามารถสื่อสารกันได้คล่องโดยไม่ต้องมีล่าม แม้เมื่อยามแรกเริ่มเข้ามาอยู่ในพระราชอาณาจักรไทย การที่เจ้าหญิงเชื้อสายลาวได้เข้ารับราชการเป็นเจ้าจอมก็เป็นการเพิ่มพูนความสัมพันธ์ระหว่างลาว-ไทยได้ดียิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่นเจ้าจอมมารดาตวงคำในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชธิดา 2 พระองค์ดำรงพระยศเป็นพระองค์เจ้า คือ พระองค์เจ้านารีรัตนา และพระองค์เจ้าประติษฐาสารี พระองค์เจ้าประติษฐาสารีทรงมีพระชนมชีพยืนยาวกว่าเก้าสิบพรรษาและได้เป็นผู้ทูลเกล้าฯ ถวายกุญแจทองเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันเสด็จขึ้นเฉลิมพระราชมณเฑียรหลังพระราชพิธีราชาภิเษก ซึ่งหน้าที่นี้เป็นหน้าที่ที่ทรงเกียรติยิ่ง

ด้วยเหตุที่สังคมไทยเป็นสังคมแบบเปิด ความเคลื่อนไหวขึ้นสู่ที่สูงของสมาชิกในสังคมเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งสิ่งนี้อาจจะเป็นเพราะอิทธิพลของพุทธศาสนาด้วย เพราะการถืออาวโสในระหว่างพระสงฆ์ใน พระพุทธศาสนาถือตามเวลาที่บวช ไม่ถือความยากดีมีจนหรือกำเนิดจากตระกูลใดหรือการมีเชื้อชาติอะไรเป็นสำคัญ เห็นได้ว่าบรรดาเด็กชายลูกคนยากจนทั้งหลาย เมื่อมาบวชในพุทธศาสนาหากเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบและเฉลี่ยเวลาที่ดีอาจได้ดำรงสมณศักดิ์สูงๆ และหากสักการบวชการก็อาจได้ดำรงตำแหน่งที่สูงด้วย คตินิยมที่ได้จากพระพุทธศาสนาเมื่อนำมาประสมกับคตินิยมของคนไทยโบราณที่ถือว่า “เป็นธรรมเนียมไทยแท้แต่โบราณใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ” ก็คงเป็นคตินิยมที่ดึงดูดเอาคนต่างชาติต่างภาษาเข้ามาอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา ดังเช่นที่จารึกหลักที่ 2 ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 58 เล่าว่า พระมหาเถรศรีศรัทธาพาสชาวต่างประเทศคือชาวสิงหลห้าหมื่นบ้านมาอยู่กรุงสุโขทัย ซึ่งชาวสิงหลห้าหมื่นบ้านนี้ก็คงประสมกลมกลืนกลายเป็นไทยไปในเวลาไม่ช้านัก เพราะไม่เคยมีปรากฏในประวัติศาสตร์ว่าชาวสิงหลห้าหมื่นบ้านนี้ได้เคลื่อนไหวอะไรในขบวนการของชนกลุ่มน้อย

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีก็มีคนต่างชาติ ต่างภาษา ต่างศาสนาเข้ามาอยู่เป็นอันมากที่ประวัติศาสตร์บันทึกไว้ก็มีเช่นการตัดถนนขึ้นเขาพระพุทธรูปที่จังหวัดสระบุรีในรัชกาลพระเจ้าทรงธรรม ได้ใช้ฝรั่ง (ไม่ระบุว่าสัญชาติใด) เป็นผู้ส่องกล้อง (พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 พิมพ์ พ.ศ. 2505 หน้า 3) เมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชจะแย่งราชสมบัติจากพระศรีสุธรรมราชา บรรดาขุนนางที่มาประชุมกันเป็นฝ่ายสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่มีชื่อและตำแหน่งแสดงว่าเป็นคนชาติและภาษาอื่นๆ กัน “พระยานันทกยอสุ พระยานันทกยอถ่างมาราบถายบังคม จึงตรัสใช้พระยานันทกยอสุ พระยานันทกยอถ่าง พระราชมนตรี หลวงโยธาพิพ หลวงอมรวงศา หลวงพิชิตเดชะ ขุนรักษ์ ขุนทรพานิช ขุนสนิหาวที มียาผัน เม้าลา มักเมาะตาด คุณไพรพลให้ไปอยู่ ณ ด้านศาลาลูกขุน ให้ราษฎรลาลคมครีตวน และแขกชาวแขกจามอยู่หน้า ด้าน

หน้าพระที่นั่งสรรเพชญปราสาทและญี่ปุ่นคู่กันเข้ามาอาสา" (เรื่องเดิม : 27) สองชื่อแรกมีคำว่า "กยอ" อยู่ในชื่อ คำนี้เป็นชื่อที่มีทั้งภาษาพม่าและภาษากะเหรี่ยง แต่น่าจะคิดว่าคงไม่ใช่พม่า เพราะทางสัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทยกับพม่าเวลานั้นไม่ราบรื่นเลย จึงน่าจะคิดว่าเป็นเชื้อสายกะเหรี่ยงมากกว่า และเมื่อมีศักดิ์เป็นถึงพระยา ก็คงไม่มีแต่เฉพาะตัวคนเดียวเท่านั้น แต่คงจะมีสมัครพรรคพวกที่เป็นเชื้อสายเดียวกันมาเป็นกำลังด้วย สำหรับชื่อมริยาผ่น เม้าลา และมักเมะตาดั้นเดาไม่ได้ว่าเป็นคนเชื้อชาติอะไร ส่วนราญาลีลาคมศรีตวนั้น อนุมานได้ไม่ยากว่าคงเป็นชาวมลายู กองทัพของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชประกอบขึ้นด้วยคนหลายเชื้อชาติมีทั้งอาสาชาว อาสาจาม และอาสาญี่ปุ่น ถ้าบรรยายโดยใช้สำนวนโบราณของสมัยนั้นก็เรียกได้ว่า "มีครบทั้งสิบสองภาษา" จึงเห็นได้ว่าคนไทยคุ้นเคยกับการที่มีคนต่างชาติต่างภาษามาอยู่ใกล้ชิด ร่วมรับราชการ ความคิดเรื่อง "ข้าร่วมเจ้า บ่าวร่วมนาย" มีน้ำหนักมากกว่าที่จะคิดว่าใครเป็นเชื้อชาติอะไร สัญชาติอะไรถ้ามีความรู้ความสามารถ เหมาะกับการทำงานนั้นๆ บุคคลก็ย่อมก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งที่สูงได้ดังกรณีของเจ้าพระยาวิชเยนทร์ ซึ่งเดิมชื่อ คอนสแตนติน ฟอลคอน เชื้อชาติกรีกซึ่งเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว ความนิยมมีฝรั่งชาติต่างๆ รับราชการนี้สืบต่อมาจนถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีก็ยังมีฝรั่งเป็นมหาดเล็ก (เรื่องเดิม : 325) ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ไม่มีการอพยพเคลื่อนย้ายของคนต่างชาติต่างภาษาเข้ามาอยู่ในประเทศไทยมากนัก ยกเว้นในรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 3 ฝรั่งชาติต่างๆ ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจ้างไว้รับราชการก็มาอยู่ในตำแหน่งที่ปรึกษากระทรวงต่างๆ ไม่มีธรรมเนียมจ้างฝรั่งเป็นมหาดเล็กอีกต่อไป และการจ้างฝรั่งไม่ว่าจะเป็นชาวอังกฤษ อเมริกัน เดนมาร์ก หรือเยอรมันก็เป็นการจ้างอย่างเฉพาะตัว ไม่มีการยกครัวเข้ามาเป็นร้อยเป็นพันเหมือนดังที่ชาวมอญ และชาวลาวอพยพเข้ามา ชาวต่างประเทศเหล่านี้เมื่อหมดสัญญาจ้างแล้วก็กลับไปประเทศตน แต่ก็มีไม่น้อยเหมือนกันที่ลงหลักปักฐานในประเทศไทย และได้รับพระราชทานนามสกุลจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทำให้ลูกหลานกลายเป็นคนไทยไปในที่สุด การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวต่างประเทศในประเทศไทยครั้งล่าสุดที่พอจะหยิบยกขึ้นมากล่าวได้เพราะมาเป็นจำนวนไม่น้อย ก็คือทหารอเมริกันที่เข้ามาในระหว่างสงคราม สหรัฐอเมริกา กับ เวียดนาม มีหลายกรณีที่ทหารอเมริกันมาแต่งงานกับสตรีไทยที่ อุ้มตะนา จังหวัดชลบุรี และที่ ตากสิ จังหวัดนครสวรรค์ แล้วตั้งรกรากในประเทศไทย เชื้อสายของบุคคลเหล่านี้ทั้งชายและหญิงมีไม่น้อยที่ทำงานในวงการบันเทิงในปัจจุบันนี้ เพราะคนไทยชอบดูโฉมลูกครึ่ง บรรดาดารานางแบบนายแบบพิธีกรและ ผู้ประกาศวิทยุและโทรทัศน์มีจำนวนมากทีเดียวที่มีชื่อและนามสกุลอย่างฝรั่ง หน้าตาเป็นฝรั่ง

ที่ประมวลมากล่าวตั้งแต่ต้นคือตั้งแต่ในสมัยกรุงสุโขทัยจนถึงสมัยปัจจุบันโดยหยิบยกขึ้นมาเฉพาะที่สำคัญคงจะทำให้เห็นได้แล้วว่าสังคมไทยเป็นสังคมเปิด พร้อมทั้งจะต้อนรับคนชาติใดภาษาใดก็ได้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะรับใช้ประเทศไทย ในสมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์รัชกาลแรกๆ คนต่างชาติต่างภาษาที่เข้ามาเป็นจำนวนมากที่สุดคงได้แก่คนมอญ เพราะคนมอญมีคุณสมบัติเหมาะสมมากที่จะเป็นหน่วยสอดแนมที่หน้าด่านระหว่างประเทศไทยกับพม่า เนื่องจากชำนาญภูมิประเทศและพูดภาษาทั้งพม่าและมอญได้ ที่ยกเข้ามาคราวใหญ่ก็เช่นในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมิงนายอำเภอชาวมอญ 11 คน ควบคุมพลมอญประมาณ 5,000 ยกเข้ามาเผาเมืองมะตะมะ แล้วกลัวความผิดจึงหนีเข้ามาในแผ่นดินไทย โปรดเกล้าให้ไปอยู่ตำบลสามโคก (ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดปทุมธานี) และที่คลองคูจามและที่ใกล้วัดตองปุบ่าง (ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดอยุธยา)

(พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2505 หน้า 56) ในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมีชายฉกรรจ์ มอญจำนวน 3,000 คน หนีพม่าเข้ามาในแผ่นดิน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตั้งบ้านเรือนอยู่แขวงเมืองนนทบุรี เมืองสามโคกบ้าง โปรดให้หลวงบำเรอภักดีครั้งกรุงเก่าเป็นเชื้อรามัญให้เป็นพระยารามัญวงศ์เรียกว่าจักรีมอญ ควบคุมกองมอญใหม่ทั้งสิ้น และโปรดให้พระราชทานตราภูมิคุ้มห้ามสรรพากรขนอนตลาดทั้งปวงให้ค้าขายท่ามาหากินเป็นสุข แล้วให้เกณฑ์พระยารามัญวงศ์คุมกองมอญยกหนุออกไปต่อรบพม่าอีกทีหนึ่ง (เรื่องเดิม หน้า 366) ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระเจ้าตองกุงกษัตริย์พม่ายกกองทัพเข้ามา ประเทศไทยเก่าทัพ เพื่อทำสงครามกับไทยเป็นสงครามเบ็ดเสร็จ กะว่าจะไม่ให้ต้องรบกับไทยอีกต่อไป ฝ่ายไทย ก็ได้กองมอญอาสาออกไปตระเวนด่านกราบทูลเรื่องกองทัพพม่าที่ยกมา (เรื่องเดิม หน้า 469) และทรงมีพระดำรัสให้พระยามหาโยธาคุมกองมอญ 3,000 ยกออกไปตั้งค่ายขัดทัพอยู่ ณ ด้านกรมช้าง (เรื่องเดิม หน้า 471)

จะเห็นได้ว่าแม่ทัพนายกองและทหารชาวมอญได้สู้รบเคียงบ่าเคียงไหล่กับไทยมาตลอดระยะเวลาที่ไทยมีงานพระราชสงครามกับพม่า นับว่าไทยกับมอญเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ดังนั้นมอญจึงไม่เคยอยู่ในฐานะของชนกลุ่มน้อย มอญนับว่าโชคดีกว่าชนกลุ่มอื่นรวมทั้งราษฎรไทยเสียด้วยซ้ำ ในข้อที่ได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีอากร ในปัจจุบันนี้คนเชื้อสายมอญที่มีอยู่ในประเทศนับได้จำนวนแสนเศษ (สุจริตลักษณ์ ดีผดุงและคนอื่นๆ "รายงานการวิจัยเรื่อง บทบาทในด้านสังคม วัฒนธรรมและการเมืองของชนกลุ่มน้อยในกรุงรัตนโกสินทร์ ความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี : มอญ" พ.ศ. 2526 หน้า 23) และปรากฏว่ามีคนเชื้อสายมอญอยู่ถึง 16 จังหวัด คือเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง อุทัยธานี ตาก สระบุรี อยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี กรุงเทพฯ (ซึ่งรวมถึงธนบุรีด้วย) สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม ราชบุรี เพชรบุรี และนครปฐม ในบรรดาชนเชื้อสายมอญเหล่านี้มีมากที่สุดเท่าที่พูดภาษามอญไม่ได้แล้ว และที่ยังประพฤติปฏิบัติตามประเพณีมอญอย่างเต็มรูปแบบก็มีเฉพาะบางที่เท่านั้น เช่นประเพณีสงกรานต์ที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ แม้แต่ประเพณีรำผีซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวมอญ ในปัจจุบันนี้ก็หาผู้ที่ทำได้ครบทุกกระบวนการทำได้น้อยตัวคน .

ถ้าชนกลุ่มน้อยที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นอย่างชาวมอญเสียทั้งหมด เราก็คงไม่มีปัญหาเรื่องชนกลุ่มน้อยที่จะต้องนำมาอภิปรายกัน ความจริงชาวมอญเป็นผู้ต่างเชื้อชาติและต่างภาษากับไทย ภาษามอญกับภาษาไทยนั้นไม่ได้มีอะไรเหมือนกันเลยเพราะเป็นภาษาคนละตระกูล เชื้อชาติและที่มาทางประวัติศาสตร์ก็ต่างกับไทย สิ่งสำคัญที่เชื่อมโยงให้คนสองกลุ่มนี้อยู่ด้วยกันได้อย่างราบรื่นก็คงเป็นเพราะทั้งสองฝ่ายมีคัมภีร์ร่วมกันดังได้กล่าวแล้ว การที่ทั้งสองฝ่ายต่างถือพุทธศาสนานิกายหินยานด้วยกันก็คงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประสมกลมกลืนกันได้อย่างสนิท ในอดีตพระสงฆ์ชาวมอญหลายรูปได้เป็นที่เคารพบูชาของศาสนิกชนทั้งมอญและไทย ตั้งแต่สมัยที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งธรรมยุติกนิกาย ก็ได้อาศัยแบบอย่างจากพระรามัญวงศ์มาทดลองตั้งขึ้นที่วัดราชาธิวาส

ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ชาวไทยและชาวมอญอยู่ร่วมกันได้อย่างสนิทโดยไม่มีข้อขัดแย้งอาจเป็นเพราะทั้งสองฝ่ายมีระดับอารยธรรมที่สูงเสมอกัน ท่ามาหาเลี้ยงชีพด้วยวิถีคล้ายกัน ถ้าแตกต่างกันบ้าง ก็เป็นการแตกต่างที่สอดคล้องประสานกันทำให้ทั้งสองฝ่ายได้ประโยชน์ จึงต่างไม่รังเกียจกัน ที่กล่าวว่ามีระดับอารยธรรมที่สูงเสมอกันนั้นเห็นได้จากการที่ทั้งไทยและมอญต่างเจริญมานับด้วยพันปี เป็นความเจริญที่ขึ้นสูงถึง

ระดับมิชชันนารี ไม่ใช่ระดับเผ่าชนหรือเป็นคนป่าเร่ร่อนบรรดาสืบมาต่างๆ ที่เป็นขุนนางมอญนั้นเคยกับการเข้าเจ้าเข้านายเมื่อมารับราชการไทยก็ประพฤติปฏิบัติได้ตามที่ถูกควร ฝ่ายราชสำนักไทยจึงไม่รู้สึกขัดใจว่ามีคนป่าเข้ามาอยู่ในราชสำนัก เรื่องการหาเลี้ยงชีพนั้นทั้งไทยและมอญคุ้นเคยกับการทำนาแบบปักดำ ใช้แรงควายในการไถนา จึงไม่มีข้อขัดแย้งที่จะทำให้รังเกียจกัน ไม่เคยมีปรากฏในประวัติศาสตร์ว่าคนมอญขึ้นไปทำนาบนภูเขาหรือตัดไม้ทำลายป่า หรือปลุกพืชเสพติด เช่น ฝิ่น กัญชา หรือลำโพง สิ่งที่น่าจะเป็นข้อขัดแย้งระหว่างชาวไทยกับมอญในสมัยโบราณก็คือเรื่องที่ดินสำหรับทำกินในเมื่อทั้งสองฝ่ายทำนาแบบปักดำจึงน่าจะมีปัญหาแย่งที่ดินทำกินกันตามลุ่มแม่น้ำที่มีดินดี แต่สมัยโบราณเป็นเรื่องที่ตรงกันข้ามกับสมัยปัจจุบัน สมัยโบราณมีที่ดินสำหรับทำกินแต่ขาดคนที่จะมาเป็นแรงงานพลิกฟื้นที่ดินนั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สองที่พม่ากวาดต้อนผู้คนหนีไม่ทันไปเป็นจำนวนมาก ดังนั้นเมื่อมีชาวมอญสุวามิภักดิ์พาชายฉกรรจ์เข้ามาที่ละเป็นพันคนจึงเป็นเรื่องที่น่ายินดีสำหรับฝ่ายไทย นอกจากจะรบเก่งและเชี่ยวชาญภูมิประเทศระหว่างประเทศพม่ากับประเทศไทยแล้วทางราชการไทยได้ใช้ชาวมอญเป็นล่ามในวาระที่จำเป็นจะต้องติดต่อกับพม่า ข้อชำนาญพิเศษของชาวมอญอีกข้อหนึ่งที่ได้เป็นประโยชน์กับราชการไทยมากก็คือชาวมอญเก่งเรื่องทำเครื่องปั้นดินเผา เครื่องปั้นดินเผาที่ว่านี้ไม่ใช่ถ้วยชามและเครื่องกระเบื้องที่สวยงามที่ไทยต้องซื้อจากจีน แต่เป็นเครื่องปั้นดินเผาที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวันเช่น โอ่ง อ่าง กระถาง คนโท หม้อดินรูปร่างต่างๆ ฯลฯ และที่สำคัญก็คืออิฐที่ชาวมอญมีฝีมือประสมดินแล้วปั้นและเผาอย่างดีจนเป็นอิฐที่แข็งแรงทนทานเหมาะที่จะใช้ในการก่อสร้าง น่าที่จะคิดว่าพระราชวังและวัดใหญ่โตที่สร้างขึ้นพร้อมกับการแรกสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ได้อาศัยอิฐมอญเป็นอันมาก หลักการสำคัญคือการที่ต่างฝ่ายต่างเอื้อประโยชน์แก่กันนี้ทำให้ปัญหาเรื่องชนกลุ่มน้อยในระหว่างชาวไทยกับชาวมอญไม่เกิดขึ้น ตัวอย่างเรื่องมอญจึงเป็นตัวอย่างอันดีที่น่าจะเก็บไว้ศึกษาว่าในกรณีที่ไม่เกิดปัญหานั้นเป็นเพราะเหตุไร

แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าจะมีคำถามว่าถ้าหากในปัจจุบันนี้มีชาวมอญอพยพเข้ามาเป็นพันคนจะเกิดปัญหาหรือไม่? คำตอบคงเป็นว่าน่าจะเกิดปัญหา เพราะในปัจจุบันนี้ที่ดินทุกตารางนิ้วในประเทศไทยได้มีเจ้าของหมดแล้ว ที่ไม่ได้ออกโฉนดมีเจ้าของก็เป็นที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ ย่อมไม่อาจให้ผู้ใดเข้าไปจับจองได้ ถึงหากคนมอญจะไม่เข้าไปจับจองที่ดินทำกิน แต่ขอเป็นกรรมกรใช้แรงงานอยู่ตามเมืองใหญ่ๆ เท่านั้น ปัญหาที่น่าจะมีอยู่นั่นเองในเรื่องที่อัตราค่าแรงทำให้กรรมกรไทยไม่ไ้งาน และหากชาวมอญนั้นเข้ามาทำการเคลื่อนไหวเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลเมียนมาร์ รัฐบาลไทยในสมัยนี้ก็คงเพิกเฉยไม่ได้เพราะประเทศไทยกับประเทศเมียนมาร์เป็นพันธมิตรต่อกัน มีการแลกเปลี่ยนเอกอัครราชทูตไปประจำในประเทศของอีกฝ่ายหนึ่ง ข้อคิดที่เราจะได้ตรงจุดนี้ก็คือเรื่องปัญหาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยเป็นเรื่องที่เคลื่อนไหวไม่ตายตัว เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับคน คงไม่มีเรื่องของชนกลุ่มใดกับชนกลุ่มใดที่เป็นมิตรหรือเป็นศัตรูกันตราប់ชั่วกาลปาวสาน ความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มใหญ่กับชนกลุ่มน้อยในประเทศก็เช่นกัน ก็เปลี่ยนแปลงไปแล้วว่าชนกลุ่มน้อยกลุ่มนั้นเป็นใคร กำลังทำอะไร เอื้อประโยชน์ต่อชนกลุ่มใหญ่ในประเทศหรือไม่ จะคงอยู่ในฐานะชนกลุ่มน้อยไม่มีการแปรเปลี่ยนภายในระยะเวลาที่พอคาดหมายได้ข้างหน้า หรือจะเปลี่ยนไปกลายเป็นชนกลุ่มใหญ่อย่างรวดเร็วจนสามารถกุมเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างชาวจีนดังเป็นที่ทราบกันอยู่

เรื่องของชนกลุ่มน้อยเป็นเรื่องที่น่าศึกษาเพราะเป็นเรื่องที่ไม่ตายตัว จะศึกษาให้จบสิ้นแล้วกล่าวว่าไม่มีเรื่องอะไรให้ศึกษาต่ออีกแล้วคงเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เรื่องของชนกลุ่มน้อยผิวดำในสหรัฐอเมริกาในสมัย Martin Luther King Jr. (1929-1968) ก็ต่างกับสมัยนี้ ต่อไปในอนาคตใครจะทราบว่าชนกลุ่มน้อยผิวดำนี้จะกลายเป็นชนกลุ่มใหญ่ในสหรัฐอเมริกาหรือไม่ ในทางกลับกันคนอังกฤษในทวีปออสเตรเลียซึ่งในศตวรรษที่สิบแปดและสิบเก้ามีจำนวนน้อย ในปัจจุบันนี้กลับกลายเป็นชนกลุ่มใหญ่เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายกีดกันชนที่ไม่ใช่ผิวขาวอย่างต่อเนื่อง คนผิวดำที่เป็นเจ้าของประเทศกลายเป็นชนกลุ่มน้อย กรณีหลังนี้ปัจจัยที่เป็นตัวแปรที่สำคัญไม่ใช่แต่เรื่องสีผิวแต่ระดับความเจริญทางอารยธรรมและเทคโนโลยีมีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้คนผิวขาวกลายเป็นชาวออสเตรเลียในปัจจุบัน และทำให้คนพื้นเมืองเดิมกลายเป็นชนล้าหลัง (Aborigines) ครั้นพินิจดูทวีปอเมริกาใต้ในหลายประเทศที่เดียวเรากล่าวได้ยากว่าชนกลุ่มใหญ่ในประเทศเป็นชนใดแน่ เพราะชนกลุ่มใหญ่ในประเทศทั้งหลายในทวีปอเมริกาใต้เป็นผลมาจากการประสมกลมกลืนแต่งงานกันระหว่างชายซึ่งเป็นผู้พิชิตชาวสเปนกับหญิงชาวอินเดียนแดงเผ่าต่างๆ ระยะเวลาห้าร้อยปีที่ได้ประสมกลมกลืนกันทำให้เกิดลูกผสมระหว่างชาวยุโรปและชาวอินเดียนแดงซึ่งไม่มีที่ไหนเหมือน จะเรียกว่าเป็นฝรั่งหรือเป็นอินเดียนแดงก็บอกไม่ได้ บางทีก็คล้ายนิโกรด้วยภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองประเทศต่างๆ ในทวีปอเมริกาใต้ได้รับผู้ลี้ภัยการเมืองชาวเยอรมันและญี่ปุ่นอีกด้วย ทำให้โฉมหน้าของประชากรของทวีปอเมริกาใต้มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ถ้าจะถามว่าใครคือชนกลุ่มน้อยในประเทศเหล่านี้ คำตอบก็คงเป็นเช่นเดียวกับในทวีปออสเตรเลีย นั่นคือความด้อยความเจริญทางอารยธรรมและเทคโนโลยีทำให้ชาวอินเดียนแดงเผ่าต่างๆ ที่รักษาเอกลักษณ์ของตนไม่ยอมประสมปนกับชาติอื่นต้องกลายเป็นชนกลุ่มน้อยในดินแดนที่เดิมเป็นของตนเอง และต้องอพยพถอยร่นเข้าป่าที่ขึ้นไปตามต้นแม่น้ำดินแดนป่าที่บนนั้นเต็มไปด้วยโรคภัยไข้เจ็บ ไม่เหมาะที่คนจะเข้าไปดำรงชีพ คนอินเดียนแดงซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยอยู่แล้วก็ยิ่งลดน้อยถอยลงจนบางเผ่ามีแนวโน้มว่าจะสูญพันธุ์ ทำให้นักภาษาศาสตร์เช่นสำนัก SIL (Summer Institute of Linguistics) ต้องเข้าไปจดบันทึกภาษา นิทานปรัมปรา ตลอดจนภูมิปัญญาชาวบ้านของชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ไว้ แล้วที่สำคัญก็คือได้นำศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์เข้าไปสอนกลุ่มชนอินเดียนแดงด้วย บรรดาอินเดียนแดงที่ได้รับการศึกษา อาจออกจากป่ามาอยู่ในเมืองท่าอาชีพเหมือนคนส่วนใหญ่ของประเทศ พันความเป็นชนกลุ่มน้อยไปในขณะนี้ แต่ก็คิดว่าในอนาคตถ้าหากความเกลียดชังกันระหว่างศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกและโปรเตสแตนต์เกิดขึ้นอีกเหมือนเช่นที่เคยเกิดในทวีปยุโรป คนอินเดียนแดงที่นับถือโปรเตสแตนต์ก็อาจจะต้องมีปัญหาเกี่ยวกับชนกลุ่มใหญ่ของประเทศในทวีปอเมริกาใต้ซึ่งนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกกันทั้งนั้น

จากตัวอย่างที่ได้อภิปรายมาแล้วคงจะประมวลความได้ว่าเรื่องชนกลุ่มน้อยเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อน เพราะมีปัจจัยที่ต้องพิจารณาเป็นจำนวนมาก และปัจจัยเหล่านี้ก็ไม่ได้มีความสำคัญเท่ากันในแต่ละกลุ่มชนในแต่ละที่และในแต่ละกาลเวลา การศึกษาเรื่องชนกลุ่มน้อยไม่มีสูตรสำเร็จตายตัวให้ผู้ศึกษาท่องเหมือนสูตรคูณว่า “เธออยู่บนภูเขา เพราะฉะนั้นเธอเป็นชนกลุ่มน้อย” หรือ “เธอพูดภาษาไทยไม่ชัด เพราะฉะนั้นเธอเป็นชนกลุ่มน้อย” ฯลฯ การจะพิจารณาว่าชนกลุ่มใดควรจัดเข้าข่ายว่าเป็นชนกลุ่มน้อยหรือไม่ จึงควรพิจารณาปัจจัยต่างๆ ทั้งหมดที่ได้กล่าวมาแล้วตั้งแต่ต้น อันจะนำมาสรุปเป็นข้อๆ เพื่อให้ดูง่าย 6 ข้อแรกเป็นปัจจัยที่กล่าวถึงไว้ในงาน

เรื่อง ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย (ลิขิต ชีรเวคิน 2521 : 2-5 ดังที่อ้างแล้ว) ส่วนปัจจัยข้อ 7-17 เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยได้พบเมื่ออ่านงานที่เกี่ยวข้องกับชนกลุ่มน้อยในการทำวิจัยครั้งนี้

1. ความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ (race)
2. ความแตกต่างในเรื่องเผ่าพันธุ์ (ethnicity)
3. ความแตกต่างในเรื่องศาสนา
4. ความแตกต่างในเรื่องภาษา
5. ความแตกต่างในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี
6. ความแตกต่างในเรื่องอุดมการณ์ทางการเมือง
7. ความแตกต่างในเรื่องจำนวน
8. ความแตกต่างในเรื่องการตั้งถิ่นฐาน
9. ความแตกต่างในเรื่องที่มาทางประวัติศาสตร์
10. ความแตกต่างในลักษณะการของการเข้ามาในประเทศ
11. ความแตกต่างในเรื่องการทำมาหาเลี้ยงชีพ
12. ความแตกต่างในเรื่องระดับความเจริญทางอารยธรรมและเทคโนโลยี
13. ความแตกต่างในเรื่องการศึกษา
14. ความแตกต่างในเรื่องโอกาส เช่นโอกาสเข้าสู่ตำแหน่งสูงในสังคม
15. ความแตกต่างในเรื่องการมองศูนย์กลางแห่งวัฒนธรรม ซึ่งบางครั้งชนกลุ่มน้อยอาจจะมองไปนอกประเทศ
16. บทบาทของผู้นำชนกลุ่มน้อย
17. ความสำนึกตนเองของชนกลุ่มน้อยว่าตนเป็นชนกลุ่มน้อย

นักประวัติศาสตร์ นักรัฐศาสตร์ นักสังคมศาสตร์และผู้ที่ได้ศึกษาอารยธรรมของชนกลุ่มต่างๆ ย่อมตระหนักดีว่าปัจจัยทั้ง 17 ข้อนี้ไม่จำเป็นต้องให้ผลพร้อมกันทั้งหมด จึงจะเกิดปัญหาเรื่องชนกลุ่มน้อย และเป็นการยากที่จะกล่าวว่าปัจจัยข้อใดสำคัญกว่าข้อใด ปัจจัยบางข้ออาจมีความสำคัญต่อกลุ่มชนหนึ่งในสถานที่หนึ่งและในเวลาหนึ่ง แต่เมื่อเวลาผ่านไปอาจให้ผลลดลงก็ได้ ตัวอย่างเช่นเรื่องมอญซึ่งเราได้อภิปรายกันมาแล้วอย่างค่อนข้างยาว ปัจจัยหลักที่ทำให้คนไทยกับคนมอญในสมัยโบราณเข้ากันได้ดีก็คือเรื่องการเมืองมีศัตรูร่วมกัน ซึ่งเป็นเรื่องทางประวัติศาสตร์ ปัจจุบันนี้เรื่องนี้ลดความสำคัญลง ถ้าสมมุติว่าคนมอญจำนวนหลายพันพากันยกเข้ามาในประเทศไทยในระยษนี้ก็จะเกิดปัญหาเรื่องชนกลุ่มน้อยเพราะปัจจัยข้อ 6, 10, 11 คงจะมีความสำคัญแก่คนไทยในระยษนี้มากกว่าความคิดเรื่องมีศัตรูร่วมกันในอดีต ซึ่งขณะนี้ฝ่ายมอญยังคงถืออยู่ แต่ฝ่ายไทยเลิกสนใจเรื่องนี้แล้ว

ปัจจัยข้อ 1-6 มีความสำคัญอยู่ในตัวเองอย่างไม่ต้องอธิบาย เพราะถ้าคนไม่แตกต่างกันในเรื่องเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และอุดมการณ์ทางการเมืองแล้ว นั่นก็ย่อมเป็นคนกลุ่มเดียวกันอันไม่จำเป็นต้องแบ่งแยกว่าเป็นชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อย แต่ปัจจัยข้ออื่นก็มีความ

สำคัญเท่าเทียมกัน เช่นปัจจัยข้อ 8 ความแตกต่างในเรื่องการตั้งถิ่นฐานเมื่อมารวมกับข้อ 11 ความแตกต่างในเรื่องการทำมาหาเลี้ยงชีพ ก็ทำให้เกิดปัญหาเรื่องชนกลุ่มน้อยชาวเขาตั้งเป็นที่ทราบกันดีอยู่ คือปัญหาเรื่องการเผาป่าเอาที่ทำไร่บนภูเขา ทำให้ดินเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว เป็นการตัดไม้ทำลายป่าต้นแม่น้ำลำธารอันเป็นการทำลายระบบนิเวศวิทยา และเกิดปัญหาเรื่องการปลูกพืชต้องห้ามคือฝิ่น เป็นต้น ปัจจัยข้อ 15 เรื่องความแตกต่างในการมองศูนย์กลางแห่งวัฒนธรรม มองเงินๆ แล้วไม่น่ามีปัญหาแต่เมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วจะเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเรื่องนี้ไม่เป็นเพียงรสนิยมส่วนตัวเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของอุดมคติและการมองตนเองว่าเป็นชนกลุ่มใด เข้าข้างฝ่ายใด

ดังที่กล่าวแล้วว่าปัจจัยที่อาจทำให้เกิดปัญหาเรื่องชนกลุ่มน้อยมีความสำคัญทุกปัจจัย การที่ปัจจัยใดจะมีความสำคัญมากหรือมีความสำคัญน้อยขึ้นอยู่กับกลุ่มบุคคลนั้นๆ สถานที่และเวลา และปัจจัยที่ควรพิจารณาอาจไม่มีเพียง 17 ปัจจัยดังที่ผู้วิจัยค้นพบก็เป็นได้ การค้นคว้าวิจัยในอนาคตอาจพบปัจจัยอื่นๆ ที่อาจจะมีมีความสำคัญในยุคนั้นๆ ข้างหน้า เช่นถ้าสมมุติว่าในเวลาต่อไปมีการขุดค้นพบสายแร่ทองคำที่กาญจนบุรี หรือถ้าสมมุติว่ามีการขุดคอคอดกระ ปัจจัยที่เข้ามาพัวพันกับเรื่องปัญหาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยก็อาจเพิ่มขึ้นอีก นักวิจัยเรื่องเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในอนาคตคงไม่หมดสิ้นภาระกิจโดยง่าย เพราะการวิจัยเรื่องที่สำคัญและละเอียดอ่อนเช่นนี้ถ้ากระทำโดยไม่ใช้วิจารณ์ญาณให้ถ่องแท้ ผลร้ายอาจจะเกิดได้ทั้งกับชนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่ ซึ่งนั่นก็หมายความว่าเกิดความเสียหายกับประเทศชาตินั่นเอง

อีกประการหนึ่งที่เป็นเรื่องสำคัญในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยก็คือ เราไม่ควรมีรูปแบบ (proto type) ไว้แล้วในใจก่อนที่จะได้ไปพบพวกเขา รูปแบบคือการประมวลลักษณะต่างๆ ทั้งทางกายภาพและนิสัยใจคอตลอดจนระดับจริยธรรมของชนกลุ่มนั้นๆ ที่เราได้จากการค้นคว้าวิจัยเอกสาร หรือที่ได้ฟังจากคำบอกเล่าของบุคคลต่างๆ ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าเราไม่ควรค้นคว้าหาความรู้เท่าที่จะหาได้ไปก่อน แต่หมายความว่าตัวเราซึ่งเป็นนักวิจัย ทำงานด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (scientific method) ควรทำให้หนักแน่นเป็นกลางๆ ไว้ เมื่อไปออกภาคสนามพบกับข้อมูลจริง จะได้สามารถเข้าใจเรื่องจริงที่เกิดขึ้นได้ดีกว่าการที่เราหอบหิ้วเอาข้อมูลที่เป็นอคติและที่เรานึกฝันขึ้นเอง ว่าชนกลุ่มนั้นๆ ควรจะมีรูปแบบอย่างไร เรื่องรูปแบบนี้ถ้าเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพมักไม่มีใครมีความสำคัญเท่าไร และมักไม่ใช่เรื่องที่เป็นปัญหา เช่นถ้านึกถึงชายเชื้อสายมลายูว่ามักนุ่งโสร่ง สวมหมวกแขก หรือนึกถึงหญิงสาวเผ่ากะเหรี่ยงสะกอว่าสวมเสื้อกะโปรงติดกันเป็นทรงกระสอบสีขาว รูปแบบในทางกายภาพเช่นนี้ก็ตรงกับความเป็นจริง และไม่ก่อปัญหา แต่ถ้าเป็นรูปแบบเกี่ยวกับนิสัยใจคอ หรือเรื่องระดับของจริยธรรมแล้ว สิ่งนี้อาจก่อให้เกิดความรู้สึกที่เป็นอคติก่อนที่จะเดินทางเข้าหมู่บ้านเสียด้วยซ้ำ เมื่อเกิดอคติเสียแล้วจะไปทำวิจัยหรือไปช่วยแก้ปัญหาของชนกลุ่มน้อยได้อย่างไร คำพูดที่ว่าเผ่านี้สกปรก เผ่านั้นสะอาด เผ่าโน้นมีเล่ห์เหลี่ยมเชื่อไม่ได้ ฯลฯ เป็นการพูดตามรูปแบบที่คิดกันเอาเอง เพราะคนไทยทุกคนก็ไม่ได้สกปรก คนไทยทุกคนก็ไม่ได้สะอาด และคนไทยทุกคนก็ไม่ได้มีเล่ห์เหลี่ยมเชื่อไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วชนกลุ่มน้อยหมดทั้งกลุ่มจะพากันมีนิสัยไปในทางหนึ่งทางใดไปทั้งหมดได้อย่างไร มีกรณีของอาสาสมัครสันติภาพชาวอเมริกันที่มาปฏิบัติการณ์ในประเทศไทยในสมัยของประธานาธิบดีเคนเนดี คนผู้นี้ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับไทยมาพอสมควร อ่านและเขียนภาษาไทยได้คล่อง อาสาสมัครผู้นี้มองคนไทยตามรูปแบบที่เขาคิด

เอาเองหลังจากการอ่านเรื่องศรีธนชัย ว่าคนไทยทั้งหลายมีนิสัยอย่างศรีธนชัย เขาให้เหตุผลที่มองเช่นนั้นว่า เพราะคนไทยมีแต่ได้ไม่มีเสีย สามารถเอาตัวรอดจากมหาอำนาจนักล่าอาณานิคมทั้งอังกฤษและฝรั่งเศส แถมยังไม่ต้องรับผิดชอบอะไรในการเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่สองอยู่ข้างญี่ปุ่นด้วย ถ้าเราไม่เห็นด้วยกับรูปแบบที่อาสาสมัครชาวอเมริกันคนนั้นสร้างขึ้น เพราะยอมเป็นไปไม่ได้ที่คนไทยทั้งหลายจะพากันเป็นศรีธนชัยไปทั้งชาติ เราก็ไม่ควรวาดรูปแบบใส่ชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ เพราะการทำเช่นนั้นไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อะไรแก่ใครมีแต่จะทำให้เกิดความเข้าใจผิด ซึ่งจะนำมาสู่ความยุ่งยากนานาประการ

อันที่จริงผู้นำที่นายก่องในเรื่องการศึกษาวิจัยและแก้ปัญหาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยก็มีอยู่อย่างเด่นชัด แต่ทว่าเราทั้งหลายไม่มีใครประจักษ์เพราะมักแต่มองลดความสำคัญของพระองค์ท่านไป เนื่องจากพระองค์ท่านอยู่สูง เวลาที่เราพิจารณาปัญหาที่เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยเรามักจะมุ่งความสนใจไปยังหน่วยราชการนั้น หน่วยราชการนี้ องค์การ NGO ทั้งหมด แต่ลืมไปว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษในเรื่องนี้อย่างแท้จริง ทรงริเริ่มงานเรื่องนี้ด้วยความที่ทรงเห็นความสำคัญของปัญหาก่อนผู้ใด และทรงรับเป็นพระราชภาระงานเรื่องเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ อย่างครบวงจรนับเป็นเวลามากกว่าสี่สิบปี จนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังทรงดำเนินงานด้านนี้อยู่ เป็นที่ทราบกันดีว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดความรู้และความจริง ได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระบรมวงศานุวงศ์ องคมนตรี ข้าราชการบริพารตลอดจนนักเรียนนักศึกษาที่ทรงมีพระราชอุปการะช่วยกันศึกษาหาความรู้เรื่องชนกลุ่มน้อยและการแก้ปัญหาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย นักเรียนของมูลนิธิอาณันทมหิดลที่เรียนมาเรื่องน้ำและเรื่องดินก็ไปรับราชการสนองพระราโชบายตามที่ต่างๆ ที่เรียนมาเรื่องภาษาก็โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดทำพจนานุกรมภาษาของชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆ โดยที่พระราชทานทั้งพาหนะและพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้เป็นทุนก้อนแรกในการศึกษา ฯลฯ พระราชนิมิตนั้นเมื่อทรงศึกษาเรื่องใดก็ศึกษาลงลึกที่สุดถึงก้นบึ้งของเรื่องนั้น ถ้าเป็นเรื่องที่ต้องจับทำด้วยมือ ก็ทรงลงพระราชหัตถ์เอง ทรงทราบที่มาของเหตุผลของเรื่องต่างๆ ว่าเป็นอะไร เมื่อมีพระราชวินิจฉัยออกมาครั้งใดจึงเป็นเรื่องที่มีเหตุผลและเป็นเรื่องที่สามารถนำไปแก้ปัญหาได้จริง จากการที่ฟังและอ่านพระราชดำรัสและจากการที่ได้ตามเสด็จถวายงาน เห็นได้ชัดว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่เคยมีพระราชดำริเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในเรื่องของรูปแบบไว้ในเวลาที่เสด็จไปทรงเยี่ยมพวกเขา พระองค์ทอดพระเนตรหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้าน ลำธารแต่ละสายปัญหาเรื่องพืชผลในแต่ละแห่งและความทุกข์ของชนกลุ่มน้อยในแต่ละหมู่บ้านตามความเป็นจริงที่ปรากฏ ทรงรอบรู้ปัญหาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยทั้งในระดับจุลภาคและระดับมหัพภาค ความเอาพระทัยใส่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับปัญหาเรื่องชนกลุ่มน้อยคงเป็นเครื่องบ่งชี้อย่างแน่ชัดว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญระดับใด สมควรเป็นอย่างยิ่งที่บรรดานักวิจัย ข้าราชการ หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจะเจริญตามรอยพระยุคลบาทในการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย เพราะความรู้ที่แท้จริงถึงรากและแก่นของปัญหาจึงจะสามารถส่องทางให้คิดวิธีแก้ปัญหาที่เหมาะสมได้

อนึ่งสิ่งที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ที่เข้าไปศึกษาวิจัยเรื่องของคนกลุ่มน้อยควรมี อันจะเป็นการโดยเสด็จตามรอยพระยุคลบาท นั่นคือควรมีความเมตตา เพราะการมีเมตตาต่อกันจะเป็นการจัดข้อขัดแย้งที่ยังไม่ได้เกิดไม่ให้เกิดขึ้น และถ้ามีข้อขัดแย้งอยู่แล้วการมองและวินิจฉัยปัญหาด้วยความเมตตาก็จะช่วยลดระดับของปัญหาไปได้มาก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นไม่ว่าจะเสด็จพระราชดำเนินไปในสารทิศใดเพื่อทรงแก้ปัญหาของคนกลุ่มใดก็ไม่เคยเลยที่พระองค์จะทรงสร้างปัญหาแม้แต่เล็กน้อย ทั้งนี้เพราะทรงมีพระราชหฤทัยที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตา ไม่ทรงคิดแบ่งแยก ไม่เคยทรงคำนึงถึงความสูงความต่ำหรือเรื่องชาติชั้น เมื่อเสด็จเยี่ยมหมู่บ้านของชาวเขาเผ่าม้ง ทรงดื่มสุราที่เขาใส่ถ้วยแก้วสีขุนคล้ามาถวายโดยไม่ทรงอิดเอื้อน ทรงพระเมตตาามองเจตนาดีของผู้ถวายมากกว่าสิ่งของ แม้แต่เรื่องบางเรื่องซึ่งถ้าข้างคิดแบบขุนนางไทยโบราณก็อาจเกิดเป็นเรื่องได้มาก แต่ด้วยความที่ทรงพระเมตตา ทรงพิจารณาแต่เรื่องเจตนาดีของบุคคล ปัญหาที่อาจจะเกิดก็ไม่เกิดขึ้น ดังคราวที่นายพลสีผู้นำของชาวจีนฮ่อเมื่อรบชนะคอมมิวนิสต์ก็ได้เอาก่อนดินก้อนใหญ่ใส่พานน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายแด่พระองค์ ทรงพระเมตตาเห็นเจตนาดีและความจงรักภักดีของนายพลสีและทรงรับดินก้อนนั้นโดยดุษณี ไม่ทรงตีความหาเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่แบบขุนนางโบราณที่ข้างคิดแสนฉลาดแต่ไม่เฉลียว ผู้อาจจะตั้งคำถามว่าเอาก่อนดินที่ขุดจากแผ่นดินไทยมาถวายพระมหากษัตริย์ไทยทำไม? เมื่อ “เป็นประชารัฐของไทยทุกส่วน” แล้วจะเคยเป็นของคนอื่นได้อย่างไร? ไม่ต้องนำมาถวายก็เป็นก่อนดินที่ขุดขึ้นมาจากราชอาณาจักรไทยอยู่แล้ว ด้วยความที่ทรงมีพระเมตตาอย่างใหญ่หลวงแก่ชนต่างชาติต่างภาษาที่ไม่คุ้นเคยกับธรรมเนียมไทย และด้วยความที่ทรงพระปรีชาญาณอย่างลึกซึ้ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงทำเรื่องร้ายให้กลายเป็นดีนับไม่ถ้วนครั้ง และทรงช่วยขจัดปิดเป่าปัญหาทั้งหลายที่น่าจะบานปลายให้กลายเป็นเรื่องที่เล็กน้อยและผลสุดท้ายกลายเป็นสิ่งที่ไม่เป็นปัญหาเลย บทบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการและเอกชนที่ตามรอยพระยุคลบาทในการแก้ปัญหาเรื่องคนกลุ่มน้อยจึงเป็นเรื่องที่น่านำมาศึกษาวิจัยอย่างลึกซึ้ง เพื่อที่จะได้ทราบแนวพระราชดำริ ขบวนการและวิธีการตลอดจนกรอบความคิดที่เกี่ยวกับคนกลุ่มน้อยในสมัยประมาณสี่สิบปีมานี้จนถึงสมัยปัจจุบัน สิ่งนี้เป็นสิ่งที่มืออยู่ข้างแล้วแต่มักอยู่ในรูปของบทความในหนังสือพิมพ์และนิตยสารเป็นการกล่าวหาว่าใครทำอะไรที่ไหน แต่ไม่มีบทวิเคราะห์โดยละเอียด บทความที่ผู้วิจัยได้พบจนชินตาจนเกือบเรียกได้ว่าเป็นสูตรสำเร็จ คือภาพถ่ายดอกไม้บานในไร่ ฝั่มมีภูเขาเป็นฉากหลัง ภาพชาวเขาแต่งตัวเต็มทีในงานพิธีเช่นพิธีขึ้นปีใหม่ และมีการกล่าวถึงปัญหาต่างๆเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั้งดินและน้ำที่เกิดขึ้นจากการทำไร่เลื่อนลอยและการตัดไม้ทำลายป่า การปลูกฝิ่น และปัญหาความมั่นคงของชาติ ถ้าจะมีบทวิเคราะห์บ้างก็มีเพียงผิวเผิน ไม่เพียงพอที่จะเป็นเชื้อให้คิดต่อไปได้

อันที่จริงเรื่องที่สำคัญอย่างเรื่องคนกลุ่มน้อยนี้ต้องการการพิจารณาจากหลายๆฝ่ายที่มีความชำนาญเฉพาะในแต่ละด้านของตน ปัญหาจึงจะได้รับการพิจารณาจากทุกมุมมองอันจะเป็นผลให้เกิดปัญหาได้โดยไม่มีการกระทบกระเทือนผู้หนึ่งผู้ใดมาก ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าปัญหาเรื่องคนกลุ่มน้อยเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกันจึงเป็นเรื่องที่ต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ ใช้ความคิดน้อยเกินไปก็ได้ ใช้ความคิดมากเกินไปก็ได้ การคิดให้

พอเหมาะพอดีนี้เป็นเรื่องที่ยากที่สุดเพราะจะทำได้ก็ต่อเมื่อทราบสถานการณ์โดยต้องแท้ และสามารถมองจากมุมมองหลายมุมมอง จึงจะเข้าถึงความสำคัญของปัญหาอย่างแท้จริง

1.3 ภาพรวมของการวิจัยเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

โครงการวิจัยเรื่อง “ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย” เป็นโครงการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์จะรวบรวมผลงานที่มีผู้เขียนเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยเข้าไว้ในที่เดียวกัน

ผลงานเหล่านี้มีทั้งที่เป็นบทความปรากฏในหนังสือพิมพ์และวารสาร และที่ปรากฏในหนังสือรวมบทความ (anthology) หนังสือที่กล่าวเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยก็สำคัญหลายเล่ม มีตั้งแต่หนังสือโบราณเช่น พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ และหนังสือ “ว่าด้วยภาษาต่างๆในสยามประเทศ” ซึ่งพระยาประจักษ์กรจักร (แช่ม บุนนาค) แต่งเมื่อราว พ.ศ. 2430 กว่าๆ และได้ตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2462 เป็นต้น หนังสือที่แต่งในสมัยใหม่และสมัยปัจจุบันก็มีเริ่มต้นด้วยงานของ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ซึ่งเป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงรายและเขียนหนังสือชื่อ “๓๐ ชาติในเชียงราย” ซึ่งบรรจุเรื่องของชนชาติต่างๆ มากกว่า ๓๐ เผ่า ได้รับชมเชยจากหนังสือพิมพ์ในสมัย พ.ศ. ที่พิมพ์นั้น (พ.ศ. 2493) หลายฉบับว่า “เป็นหนังสือสารคดีที่สมบูรณ์หาอ่านได้ยากยิ่ง ผู้เขียนบรรยายไว้ทุกแง่ เป็นหนังสือหมายเลขหนึ่งในตลาด” “๓๐ ชาติในเชียงราย” จึงนับว่าเป็นหนังสือสารคดีที่ขายดีแพร่หลายมากในตลาดหนังสือสมัยนั้น สาเหตุที่ขายดีนั้นนอกจากผู้แต่งจะเขียนหนังสือได้น่าอ่านแล้ว ก็อาจจะเป็นเพราะในระยะทศวรรษหลังสงครามโลกครั้งที่สองคือใน พ.ศ. 2493 (ค.ศ. 1950) ยังไม่มีหนังสือให้อ่านเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย จะมียู๋บ้างก็เฉพาะแต่งงานของนักวิชาการชาวต่างประเทศซึ่งส่วนมากเขียนเป็นภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมันก็มีบ้าง ส่วนมากตีพิมพ์ในวารสารของสยามสมาคมและวารสารวิชาการในต่างประเทศ เช่นวารสาร *Anthropos* ในประเทศออสเตรีย วารสาร *Bulletin de l' Ecole Française d' Extrême-Orient* ในประเทศฝรั่งเศส วารสาร *Journal of the American Oriental Society* ในประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น วารสารเหล่านี้ทั้งหาได้ยาก (ต้องบอกรับโดยตรงจากต่างประเทศ) มีราคาแพง และเขียนด้วยภาษาต่างประเทศ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน ญี่ปุ่น รัสเซีย ฯลฯ จึงไม่เป็นที่แพร่หลาย มีอ่านเฉพาะในวังที่เจ้านายทรงรักความรู้เช่น วังของกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยาตรา (พระองค์เจ้าธานีนิวัต) ซึ่งทรงเป็นนายกของสยามสมาคมหลายสมัย และตามบ้านของคหบดีผู้รักความรู้เช่น คุณไกรศรี นิมมานเหมินท์ เป็นต้น

งานของนักวิชาการไทยในระยะทศวรรษที่ห้าสิบ (ค.ศ. 1950-1960) มีอยู่น้อย นักวิชาการซึ่งต่อมาจะเป็นนักวิชาการคนสำคัญในหลายสาขาวิชา เช่น รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ มานุษยวิทยา ชาติพันธุ์วิทยา ภาษาศาสตร์ ฯลฯ ยังไม่สำเร็จการศึกษา และยังไม่ได้เขียนวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยในแง่มุมต่างๆ ระยะนี้และต่อมาถึงทศวรรษที่หกสิบเป็นระยะเวลาที่นักวิชาการคนสำคัญของประเทศต่างๆ กำลังค้นคว้าวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีอันเป็นเครื่องส่องทางให้การค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยมีการรอบคอบคิดและคำอธิบายที่ชัดเจน ตัวอย่างเช่นในประเทศฝรั่งเศส ศาสตราจารย์ Georges Condominas (ค.ศ. 1921-ปัจจุบัน) ได้กำหนดแนวความคิดเรื่อง “ระยะทางทางสังคม” (*L' espace social*) อันเป็นแนวความคิดที่สำคัญ

มากในวิชามานุษยวิทยา ต่อมาแนวความคิดนี้ได้รับพิมพ์เป็นเล่ม (Condominas 1980) ศาสตราจารย์ André G. Haudricourt (ค.ศ. 1911-1997) ได้เสนอคำอธิบายเรื่องการแตกตัวของเสียงวรรณยุกต์เป็นทวิภาคและไตรภาค (Haudricourt 1960) ซึ่งแนวความคิดนี้ในปัจจุบันถือเป็นแนวความคิดมาตรฐานสำหรับอธิบายปรากฏการณ์เกิดเสียงวรรณยุกต์ในเอเชียอาคเนย์จนศาสตราจารย์ที่มีชื่อเสียงคนอื่นๆ ได้นำไปสานต่อ (เช่น Matisoff 1973, Placzek 1985 etc.) ในประเทศอังกฤษ ศาสตราจารย์ Eugenie J.A. Henderson (ค.ศ. 1914-19) ได้เสนอเรื่อง "ลักษณะน้ำเสียง (registers)" ในภาษาตระกูลมอญ-เขมร (Henderson 1952) ซึ่งสามารถใช้อธิบายเรื่องเสียงสระในภาษาตระกูลมอญ-เขมร (ออสโตรเอเชียติก) ในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี ดังนั้นเป็นต้นบรรดาศาสตราจารย์ผู้มีชื่อเสียงเหล่านี้ต่อมาได้เป็นผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ของนักวิชาการชาวไทย และนักวิชาการชาวไทยได้นำทฤษฎีและกรอบความคิดของศาสตราจารย์ผู้มีชื่อเสียงเหล่านี้มาศึกษาวิจัยเรื่องชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยในระยะต่อมา

ผลงานเรื่องเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยมีจำนวนไม่น้อยเป็นผลงานของหมอสอนศาสนา (missionaries) ทั้งคาทอลิกและโปรเตสแตนต์ ผลงานเหล่านี้ถ้าเขียนเป็นบทความและแจกกันเฉพาะในหมู่วงการคริสตจักรก็ไม่แพร่หลายและไม่สามารถประเมินได้ว่ามีเท่าไร ถ้าต้องการความรู้ในเรื่องนี้จริงๆ ก็คงทำได้โดยเจาะเป้าหมายการวิจัยเฉพาะตามห้องสมุดโบสถ์ต่างๆ และที่มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญและมหาวิทยาลัยพายัพ และสัมภาษณ์บาทหลวงและสาธุคุณที่สนใจงานเรื่องนี้ ผลงานที่ดีเป็นจำนวนมากเป็นผลงานของบุคคลากรกลุ่มนี้ที่มีชื่อเสียงรู้จักกันแพร่หลายที่สุดได้แก่ผลงานเรื่อง "The hill tribes of northern Thailand" ของ O. Gordon Young (1962) ซึ่งกล่าวถึงสถานที่อยู่ ขนบธรรมเนียมและจำนวนของชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆ ในสมัยที่จัดพิมพ์ ได้แก่ เผ่าม้ง เย้า อีเก้อ ลีซอ จินฮ้อ มูเซอ ลัวะ(หนังสือนี้เรียกว่าถิ่น) ชมุ ละว้า และผิทองเหลือง หนังสือเล่มนี้แพร่หลายมาก ได้ตีพิมพ์หลายครั้งและแม้จนบัดนี้ก็มีผู้อ้างถึงหนังสือเล่มนี้อยู่ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า O. Gordon Young ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้เป็นผู้มีความรู้เพราะได้คลุกคลีใกล้ชิดกับชนกลุ่มน้อยอย่างแท้จริงเพราะ O. Gordon Young เกิดมาในหมู่ชนชาวเขา บิดาของเขาเป็นหมอสอนศาสนาที่ทำงานในภาคเหนือของประเทศไทยหลายสิบปี ตัวเขานับเป็นมิชชันนารีชาวคนที่สองที่ทำงานสอนศาสนาแก่ชาวเขา สำนักที่พิมพ์หนังสือนี้คือสยามสมาคม (The Siam Society) ก็เป็นสมาคมวิชาการที่ไม่หวังผลกำไร มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในหมู่ชาวต่างประเทศมาตั้งแต่ ค.ศ. 1901 หนังสือที่สยามสมาคมเป็นผู้พิมพ์ก็เหมือนได้รับคำรับรองว่าเชื่อถือได้แน่ ประการที่สามที่ทำให้หนังสือนี้เป็นที่รู้จักกันดีก็เป็นเพราะว่าในระยะ ค.ศ. 1962 ที่หนังสือนี้ออกมาสู่ตลาดนั้นไม่มีหนังสือเล่มอื่นเป็นคู่แข่งชน หนังสืออื่นที่ออกมาก่อนหน้านั้นเป็นหนังสือที่เฉพาะทางจนเกินไปเช่นกล่าวถึงเฉพาะกลุ่มชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเพียงกลุ่มเดียวหรือสองกลุ่ม หรือเขียนเป็นภาษาอื่นที่ไม่ใช่อังกฤษ ทำให้มีผู้อ่านได้เป็นจำนวนน้อยเช่นเรื่อง "Akha und Meao : Problem der angewandten voelkerkunde in Hinterindien" ของ Hugo Adof Bernatzik (1947) และบทความเกี่ยวกับเรื่องละว้าของหม่อมเจ้าสนิทประยูรศักดิ์ รังสิต (Sanidh Rangsit 1942-5) ที่เขียนเป็นภาษาเยอรมัน เป็นต้น

เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วจะเห็นได้ว่าผลงานของนักบวชในศาสนาคริสต์ ไม่ว่าจะเป็นผลงานของบาทหลวงคาทอลิกหรือผลงานของสาธุคุณโปรเตสแตนต์มีความน่าเชื่อถือได้มากกว่าผลงานของพ่อค้าหรือของนักปกครองที่เดินทางผ่านเข้าไปในหมู่บ้านของชนกลุ่มน้อย เพราะบุคคลเหล่านี้เดินทางผ่านมาแล้วก็ผ่านไปโดยมากไม่ลงหลักปักฐานอยู่ในหมู่บ้านของชนกลุ่มน้อย แต่บาทหลวงและสาธุคุณท่านต่าง ๆ นั้นมีความสนใจในชนกลุ่มน้อยอย่างแท้จริง ได้ศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา และศาสนาของชนกลุ่มน้อยอย่างละเอียดเพื่อประโยชน์ในการสอนศาสนาคริสต์แก่พวกเขา การสอนศาสนาจะกระทำไม่ได้ผลถ้าผู้สอนไม่รู้จักผู้ที่ตนสอนอย่างแท้จริง ดังนั้นข้อเขียนของบาทหลวงและสาธุคุณต่างๆ ที่เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยจึงน่าเชื่อถือได้มากในข้อที่มักให้ข้อมูลดิบที่แท้จริง แต่ส่วนบทวิเคราะห์หรือการอบความคิดทางทฤษฎีนั้นอาจจะดีหรือด้อยก็แล้วแต่ว่าผู้เขียนแต่ละคนมีความเอาใจใส่ในเนื้อหาสาระทางวิชาการเพียงไร และเป็นผู้ที่มี/ไม่มีอคติต่อชนกลุ่มน้อยที่ตนศึกษาเพียงไรด้วย

ที่แลมาแล้วผลงานของนักบวชในศาสนาคริสต์ที่เกี่ยวข้องกับชนกลุ่มน้อยมักออกมาในสองลักษณะ อย่างแรกมักเป็นรายงานการเดินทาง อธิบายข้อมูลทางขนบธรรมเนียมประเพณีพร้อมทั้งถิ่นที่อยู่และจำนวนของชนกลุ่มน้อยในสถานที่หนึ่งๆ ผลงานเช่นนี้มีอยู่มากในประเทศจีนซึ่งงานที่เขียนก่อนผู้อื่นและแพร่หลายให้มีชื่อนานาริสมัยต่อมาถือเป็นตัวอย่างคือผลงานเรื่อง "Among the tribes in Southwest China" ของสาธุคุณ Samuel R. Clarke (1911) หลังจาก Clarke เสนอผลงานเพียง 12 ปี สาธุคุณ William Clifton Dodd ก็ได้เสนอผลงานเรื่อง "The Tai Race - The Elder Brother of the Chinese" ในค.ศ. 1923 แล้วหลวงนิเพย์นิติสรรค์ได้ตัดตอนแปลลงพิมพ์ในวารสารวิทยารักษ์ ในพ.ศ. 2482 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้รวบรวมพิมพ์เป็นเล่มขึ้น ต่อมาได้ตีพิมพ์อีกหลายครั้งเป็นที่นิยมชมชื่นอย่างยิ่งในบรรดานักวิชาการที่นิยมไทในสมัยรัฐบาลนายอินทร์ ภิรมย์วิเชียรเป็นนายกรัฐมนตรีได้พิมพ์แจกไปในหน่วยราชการและสถานศึกษาต่างๆ เสน่ห์ของหนังสือเล่มนี้อยู่ที่ภูมิหลังของผู้แต่ง และเนื้อหาสาระเกี่ยวกับคนไทย สาธุคุณดอดด์ได้เข้ามาทำหน้าที่เผยแพรศาสนาคริสต์อยู่ในประเทศไทยที่จังหวัดเชียงรายเป็นเวลาถึง 33 ปี ในระหว่างนั้นก็เดินทางไปยังภาคต่างๆ ของประเทศไทยเท่าที่โอกาสจะอำนวยให้ จึงเป็นผู้ที่รู้จักคนไทยและภาษาไทยดี โดยเฉพาะภาษาไทยในภาคเหนือ นั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นภาษาที่สองของท่าน ท่านเป็นผู้ที่รักคนไทยและประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง ดูชื่อหนังสือของท่านก็เห็นได้ว่าท่านมองคนไทยในลักษณะใด หนังสือของสาธุคุณดอดด์ไม่ได้เขียนเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยโดยตรง เพราะท่านมีความมุ่งหวังที่จะบรรยายเรื่องคนไทยกลุ่มต่างๆ ที่อยู่ในมณฑลยูนนาน กวางสี และไกวเจา และที่อยู่ในประเทศเวียดนาม แต่เราไม่อาจละเลยหนังสือเล่มนี้ของท่านได้ เพราะได้ให้ข้อมูลหลายอย่างเกี่ยวกับชาวไทยซึ่งบัดนี้เป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย เช่นไทยดำ ไทยฉาน และให้ข้อมูลเกี่ยวกับชาวเขาในประเทศจีนซึ่งในปัจจุบันนี้เดินทางเข้ามาเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย เช่นพวกม้ง พวกลีซอ ซึ่งในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2461 สาธุคุณดอดด์ได้พบที่จังหวัดยูนนานฟู และได้เห็นพวกลีซอ 108 คนกำลังทำพิธีเข้ารีตศาสนาคริสต์ในโรงสวด พวกลีซอถือคริสต์เหล่านี้ต่อมาก็มีไม่น้อยที่เดินทางเข้ามาอยู่ในประเทศไทย

ผลงานของนักบวชในศาสนาคริสต์ที่เกี่ยวข้องกับชนกลุ่มน้อยอย่างที่สองเป็นเรื่องเกี่ยวกับภาษา พจนานุกรมภาษาของชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆนั้นในระยะแรกเป็นผลงานของมิชชันนารีเป็นส่วนมาก อย่างไรก็ตาม พจนานุกรมภาษาของชนกลุ่มน้อยเลย แม้แต่พจนานุกรมภาษาไทยกรุงเทพเล่มแรกก็เป็นผลงานของบาทหลวง นิกายเยซูอิตซึ่งได้รวบรวมทำพจนานุกรมสี่ภาษาคือ ภาษาไทย-ละติน-ฝรั่งเศส และอังกฤษ (Jean Baptiste Pallegoix : ค.ศ. 1854, 897 หน้า) พจนานุกรมภาษาของชนกลุ่มน้อยที่เดินทางเข้ามาจากประเทศลาว เช่นภาษา ม้งมีบาทหลวงคาทอลิกเป็นผู้รวบรวม เช่นพจนานุกรมภาษา Hmong-Français โดยบาทหลวง Bertrais-Charrier (ค.ศ. 1964) ซึ่งเป็นการรวบรวมคำภาษาม้งชาวที่พูดในประเทศลาว แต่เราจะละเลยพจนานุกรมเล่มนี้ไม่ได้เพราะชาวม้งชาวที่อยู่ในประเทศไทยก็ใช้ระบบการเขียนตามพจนานุกรมเล่มนี้ และคำศัพท์ก็เหมือนกับในพจนานุกรมเล่มนี้เป็นส่วนมาก เราคงจะละเลยไม่กล่าวถึงบาทหลวงชาวฝรั่งเศสอีกคนหนึ่งซึ่งเป็นผู้รวบรวมคำในภาษาของชนกลุ่มน้อยทำพจนานุกรมเสียมิได้ บาทหลวงผู้นี้เป็นที่รู้จักดีในวงวิชาการต่างประเทศ แต่ในประเทศไทยแทบไม่มีผู้พูดถึงเลย ท่านผู้นี้คือบาทหลวง François M. Savina ซึ่งได้ทำพจนานุกรมภาษาไทย-เวียดนาม-ฝรั่งเศส ตั้งแต่ ค.ศ. 1910 พจนานุกรมภาษาม้ง-ฝรั่งเศส (ค.ศ. 1916) พจนานุกรมนิรุกติศาสตร์ภาษาฝรั่งเศส-ไทหนุง-จีน (ค.ศ. 1924) พจนานุกรมภาษาฝรั่งเศส-เย้า (ค.ศ. 1926) ฯลฯ ภาษาของชนกลุ่มน้อยเหล่านี้แม้จะอยู่ในประเทศเวียดนามและทางตอนใต้ของประเทศจีน แต่เราก็ไม่อาจละเลยได้เพราะเป็นภาษาของชนกลุ่มน้อยที่เกี่ยวข้องกับภาษาของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

ในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่สองบรรดาสาธุคุณโปรเตสแตนต์มีบทบาทในการศึกษาเรื่องชนกลุ่มน้อยมากกว่าบาทหลวงคาทอลิก และบรรดานักวิชาการชาวไทยและชาวต่างประเทศก็ได้ศึกษาเรื่องชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ในขั้นต้นผลงานของบุคคลเหล่านี้อยู่ในรูปของวิทยานิพนธ์ทั้งวิทยานิพนธ์ระดับปริญญา มหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต เมื่อได้รับปริญญาแล้วบางคนก็ได้ศึกษาต่อไม่เลิก ทำให้ได้ผลงานชิ้นใหญ่และสำคัญไว้สำหรับอ้างอิงต่อไป ส่วนใหญ่นักวิชาการกลุ่มนี้เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยต่างๆที่ทำงานตามกระทรวงก็มีบ้าง เช่นกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ฯลฯ มีนักวิจัยชาวต่างประเทศบางคนตั้งบริษัทเป็นอิสระรับทำงานวิจัยและให้คำปรึกษาเรื่องเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยที่ทำงานกับองค์กรในองค์การสหประชาชาติและทำงานกับบริษัทเอกชนก็มีบ้าง

ส่วนมากนักวิจัยที่ได้ทำงานเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยโดยตรงเป็นเวลายาวนานไม่ต้องเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่นมักจะอยู่ในแวดวงของ 3 สาขาวิชา คือ

ก) วิชาปรัชญาและศาสนาและเทววิทยา ผู้ที่ทำงานด้านนี้ก็คือบาทหลวงและสาธุคุณที่ถูกส่งไปประจำเผ่าชนกลุ่มน้อยเผ่าใดเผ่าหนึ่ง บางครั้งอาจทำหน้าที่อยู่ตลอดชีวิต ในปัจจุบันนี้มีกรณีตัวอย่างที่ชนกลุ่มน้อยเผ่าหนึ่งเองได้รับการศึกษาและบวชเป็นบาทหลวงและสาธุคุณที่สั่งสอนประจำเผ่าตนเอง เช่นขณะนี้มีสาธุคุณกะเหรี่ยงมากหลายต่อหลายคน ในกรณีเช่นนี้ถือได้ว่าบุคคลเหล่านี้มีความรู้เกี่ยวกับเผ่าชนของตนเองมาก และบางท่านอาจมีความสามารถในการถ่ายทอดให้ผู้อื่นรับทราบทั้งด้วยภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ข) วิชาภาษาศาสตร์ ผู้ที่ทำงานด้านนี้คือผู้ที่ทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับภาษาใดภาษาหนึ่งในเอเชียอาคเนย์ ด้วยเหตุที่สถานการณ์ในประเทศต่างๆ ไม่ใคร่เอื้ออำนวยต่อการออกภาคสนามทำวิจัยในระหว่าง 1960 และแม้จนถึงปัจจุบัน นักศึกษาปริญญาเอกในสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย และฝรั่งเศสจึงนิยมมาทำวิทยานิพนธ์ในประเทศไทย เพราะค่อนข้างสะดวกในการขออนุญาตและความปลอดภัยก็มีสูง วิทยานิพนธ์เล่มดีที่เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยมีไม่น้อยที่เป็นผลงานของนักวิจัยกลุ่มนี้ ซึ่งจะเห็นได้จากบรรณนิทัศน์ของชิ้นงานที่เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยแต่ละกลุ่ม ผลงานของนักวิจัยไทยก็มีมากเพราะตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 และโดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975 เป็นต้นมา มีการสอนระเบียบวิธีวิจัยภาคสนามในหลักสูตรปริญญาภาษาศาสตร์มหาบัณฑิตในมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ทำให้มีนักศึกษาไทยเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องภาษาของชนกลุ่มน้อยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในประเทศไทยหลายต่อหลายเล่ม ที่เกี่ยวกับระบบเสียงมีมากที่สุด ระบบไวยากรณ์ก็มีบ้าง นอกนั้นเป็นเรื่องอื่นๆ เช่น ภาษาศาสตร์เชิงสังคมและภาษาศาสตร์ภาษาถิ่น ฯลฯ ผู้ที่จบปริญญาตรีบัณฑิตทางภาษาศาสตร์ทั้งชาวต่างประเทศและชาวไทยส่วนมากกว่า 90% เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย บางคนมีโอกาสทำงานวิจัยอย่างต่อเนื่อง งานของบุคคลเหล่านี้ใช้เป็นที่อ้างอิงนับว่าเป็นเอตทัคคะในเรื่องภาษานั้นๆ อนึ่งน่าตั้งข้อสังเกตว่า วิทยานิพนธ์ที่ดีเกี่ยวกับภาษาของชนกลุ่มน้อยมักจะปรากฏออกมาในระยะ ค.ศ. 1970-1980 ทั้งนี้เพราะรัฐบาลไทยและบรรดาทุนต่างๆ ในสหรัฐอเมริกา ให้นุ้่นนักศึกษาไทยที่มีผลการเรียนดีเดินทางไปศึกษาต่อต่างประเทศในระยะเวลาดังกล่าว เมื่อพิจารณาอย่างใกล้ชิดแล้วจะเห็นว่านักวิจัยที่เป็นตัวทำงานหลักในกลุ่มนี้ในปัจจุบันนี้มีอายุอยู่ในวัยห้าสิบหรือกว่านั้น บางคนเป็นศาสตราจารย์ และส่วนมากเป็นรองศาสตราจารย์ อีกประมาณสิบปีต่อจากนี้ไป นักวิจัยกลุ่มนี้อาจหมดบทบาทลงจำเป็นที่ผู้วางแผนกำลังคนภาครัฐจะต้องคิดสร้างนักวิชาการรุ่นใหม่ให้รับงานอย่างต่อเนื่อง จริงอยู่นักวิจัยรุ่นอายุสี่สิบกว่าๆ และน้อยกว่านั้นก็ยังมีผลงานดีเด่น แต่ถ้าว่าโดยจำนวนแล้ว จำนวนนักวิจัยวิชาภาษาศาสตร์รุ่นหลังมีไม่มากนัก ที่แยกไปทำงานศึกษาภาษาไทยกรุงเทพฯ และภาษาไทยท้องถิ่นต่างๆ ก็มีจำนวนหนึ่ง จึงเหลือที่กำลังศึกษาวิจัยภาษาของชนกลุ่มน้อยอยู่พอประมาณเท่านั้น อันที่จริงเรื่องนี้ไม่ใช่เป็นเพราะว่าอาจารย์และนักวิจัยรุ่นหลังไม่สนใจภาษาศาสตร์ แต่เป็นเพราะว่าผู้ให้ทุนโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ให้ทุนรายใหญ่คือสหรัฐอเมริกาเริ่มลดความสนใจในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์นี้ลงภายหลังสงครามกับประเทศเวียดนามสิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 1975 โดยฝ่ายสหรัฐอเมริกาต้องถอนตนจากเวียดนาม

ค) สาขาวิชามานุษยวิทยาและสังคมวิทยา เช่นเดียวกับสาขาวิชาภาษาศาสตร์ที่กล่าวมาแล้ว อาจารย์และนักวิจัยทางมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาคนสำคัญๆ สำเร็จการศึกษาขั้นสูงและเดินทางกลับถึงประเทศไทยในระยะตอนปลายทศวรรษที่หกสิบและในทศวรรษที่เจ็ดสิบ เกือบทั้งหมดเข้ารับราชการ มีที่ไปทำงานอิสระและทำงานในภาคเอกชนเป็นจำนวนน้อย ภาควิชามานุษยวิทยาและภาควิชาสังคมวิทยาได้รับการจัดตั้งขึ้นในมหาวิทยาลัยต่างๆ ในระยะนี้ นักวิชาการด้านนี้จึงทำหน้าที่เป็นอาจารย์และทำวิจัยเรื่องชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยไปด้วย ที่ที่นักวิจัยสาขาวิชามานุษยวิทยาและสาขาสังคมวิทยาไปรวมกันอยู่มากและเสนอผลงานวิจัยเรื่องเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยอย่างต่อเนื่องคือที่ศูนย์วิจัยชาวเขา ในบริเวณมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศูนย์วิจัยชาวเขาเป็นหน่วยงานในกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทยจัดตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2508 ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 ได้ยกฐานะเป็นสถาบันวิจัยชาวเขาในสังกัดเดิม ปัจจุบันนี้กรมประชาสงเคราะห์ได้ย้ายมาสังกัดกระทรวงแรงงาน

และสวัสดิการสังคม สถาบันวิจัยชาวเขาจึงสังกัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมด้วย ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยชาวเขาในระยะแรก คือคุณวันช พุกษะศรี ซึ่งอยู่ต่อมาจนหน่วยงานได้รับการเลื่อนอันดับเป็นสถาบันวิจัยชาวเขา และผู้อำนวยการคนต่อมา คือคุณจันทบูรณ์ สุทธิ เป็นผู้มึ่วิสัยทัศน์เห็นการไกลและให้ความสนับสนุนนักวิจัยที่ประจำอยู่ในหน่วยงานอย่างดี ศูนย์วิจัยชาวเขาในระยะเริ่มแรกมีผู้เชี่ยวชาญชาวออสเตรเลียมาประจำชื่อ Dr. W.R. Geddes บุคคลผู้นี้เมื่อมาทำงานในประเทศไทยนั้นได้เป็นศาสตราจารย์ทางวิชามานุษยวิทยาสังคม (Social Anthropology) ที่มหาวิทยาลัย Sydney ประเทศออสเตรเลียอยู่แล้ว เป็นผู้มึ่วิสัยทัศน์ในการทำวิจัยโดยออกภาคสนาม จึงได้มีส่วนเป็นแรงบันดาลใจให้นักวิจัยหนุ่มชาวไทยในขณะนั้นเห็นคุณค่าของการทำวิจัยโดยหาข้อมูลจากภาคสนามอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นสิ่งที่หายากมากในวงการศึกษไทยในขณะนั้น (พ.ศ. 2508) เพราะในสมัยก่อนการศึกษาวิจัยเรื่องอะไรก็ทำโดยวิธีการอ่านเอกสารทั้งนั้น ในเมื่อเรื่องชนกลุ่มน้อยเป็นเรื่องที่ไม่ใคร่มีเอกสารจะอ่าน จึงทำวิจัยกันไม่ได้เท่าไร การจัดตั้งศูนย์วิจัยชาวเขาจึงเป็นการเปิดไปสู่มิติใหม่ของการศึกษาวิจัยเรื่องชนกลุ่มน้อยโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาวเขา 6 เผ่าใหญ่ที่กรมประชาสงเคราะห์ให้ความสนใจ ได้แก่เผ่าม้ง เย้า อีเก้อ มูเซอ ลีซอ และกะเหรี่ยง ศูนย์วิจัยชาวเขามีนโยบายสร้างนักวิชาการที่รู้จักจริง จึงกำหนดให้นักวิจัยแต่ละคนทำงานประจำเผ่าแต่ละเผ่า และเมื่อไปศึกษาต่อในต่างประเทศก็ทำวิทยานิพนธ์เรื่องชนเผ่าที่ตนเองรับผิดชอบ เช่นดร.ชอบ คชานันต์ ประจำเผ่าเย้า นายสนธิ วงศ์ประเสริฐ เป็นนักวิจัยประจำเผ่ามูเซอ นายประเสริฐชัยพิภูลิต เป็นนักวิจัยประจำเผ่าลีซอ นายสมภพ ลาขโรจน์เป็นนักวิจัยประจำเผ่ากะเหรี่ยง เป็นต้น ผลงานของนักวิจัยของศูนย์วิจัยชาวเขา(และสถาบันวิจัยชาวเขาในระยะต่อมา)มีมากโดยเฉพาะที่เป็นข้อมูลดิบจากภาคสนามปรากฏในรายงานการสำรวจเรื่องต่างๆ ที่ศูนย์วิจัยชาวเขาตีพิมพ์อยู่ในวารสารข่าวสารสถาบันวิจัยชาวเขาตั้งแต่ พ.ศ. 2519 จนถึงปัจจุบัน และบางเรื่องอยู่ในวารสารต่างประเทศและวารสารของสยามสมาคม (Journal of the Siam Society) ในปัจจุบันนี้สาขาวิชามานุษยวิทยาและสังคมวิทยาก็เช่นเดียวกับสาขาวิชาภาษาศาสตร์ คือนักวิจัยรุ่นแรกที่มีผลงานเป็นที่ปรากฏชัดเกยียดอยุธยาการไปแล้วหรือกำลังจะเกยียดอยุธยาการ จึงมีความจำเป็นที่การวางแผนงานกำลังคนภาครัฐที่จะต้องสร้างและให้แรงจูงใจต่อนักวิจัยรุ่นหลังเพื่อให้ทำวิจัยเรื่องชนกลุ่มน้อยให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติต่อไป งานวิจัยในสาขาวิชามานุษยวิทยาและสังคมวิทยามีข้อแตกต่างกับงานวิจัยในสาขาภาษาศาสตร์อยู่บ้างตรงที่จำนวนมากจำกัดวงอยู่เฉพาะเรื่องชาวเขา 6 เผ่า ในระยะหลังขยายกล่าวถึงชาวเขาเผ่าอื่น เช่นละว้า และลัวะบ้าง แต่ไม่มากนัก มีน้อยที่กล่าวถึงชนกลุ่มน้อยกลุ่มอื่นเช่น ชาวจีน ชาวมลายู ชาวไทโก ฯลฯ กล่าวโดยพื้นที่ก็คือมีการพรรณนาเรื่องเกษตรกรในพื้นที่สูง (Hill-peasants) มากกว่าเรื่องชนกลุ่มน้อยอื่นๆ แต่งานวิจัยในสาขาภาษาศาสตร์กระจายขอบเขตครอบคลุมภาษาของชนกลุ่มน้อยแทบทุกกลุ่มในทุกพื้นที่ของประเทศ งานวิจัยในสาขาภาษาศาสตร์ไม่มีจุดศูนย์กลางจำเพาะอย่างเช่นศูนย์วิจัยชาวเขาที่ศึกษาทางด้านมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาและในระยะหลังขยายออกทำงานวิจัยทางเศรษฐศาสตร์และเกษตรกรรมด้วย งานวิจัยเรื่องชนกลุ่มน้อยในสาขาภาษาศาสตร์โดยมากที่สุดอยู่ภายในมหาวิทยาลัยใหญ่ๆที่มีชื่อเสียงเช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศิลปากร ฯลฯ วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตที่เกี่ยวกับภาษาของชนกลุ่มน้อยที่นักศึกษาเสนอต่อมหาวิทยาลัยมหิดลนับถึงปัจจุบันนี้มีมากกว่า 100 เรื่อง

แหล่งศึกษาภาษาของชนกลุ่มน้อยที่สำคัญและอยู่นอกมหาวิทยาลัย ก็คือในหน่วยงานของมิชชันนารีซึ่งศึกษาภาษาของชนกลุ่มน้อย โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการแปลพระคัมภีร์ไบเบิลออกเป็นภาษาของชนกลุ่มน้อย รวมทั้งคิดตัวอักษรให้ชนกลุ่มน้อยใช้เขียนภาษาของตนเอง งานชนิดนี้เริ่มในประเทศจีน ประเทศพม่า ประเทศลาว ประเทศเวียดนามตั้งแต่ในคริสต์ศตวรรษที่สิบเก้า พร้อมกับการที่มหาอำนาจทางอาณานิคมสองประเทศคือประเทศอังกฤษ และประเทศฝรั่งเศสเข้ามามีอิทธิพลในดินแดนเอเชียอาคเนย์ พระคัมภีร์ไบเบิลทั้ง The Old Testament และ The New Testament ได้ถูกแปลเป็นภาษากะเหรี่ยงสะกอในประเทศพม่า บุคคลสำคัญที่ดำเนินการเรื่องนี้คือสาธุคุณ Jonathan Wade ใน ค.ศ. 1843 ได้แปล The New Testament โดยใช้ตัวหนังสือพม่าที่ดัดแปลงใหม่ให้ออกเสียงภาษากะเหรี่ยง และอีกสิบปีต่อมาคือใน ค.ศ. 1853 ได้แปล The Old Testament ได้สำเร็จ (Smalley 1976 : 4-5) ตัวหนังสือแบบของ Wade นี้ได้นำมาใช้ในประเทศไทย ด้วย ส่วนภาษาเย้าที่อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงรายนั้นมิชชันนารีสามีภรรยา Mr. และ Mrs. Eric Cox และ Sylvia Lombard (ผู้รวบรวมพจนานุกรม Yao-English Dictionary 1968) ได้ทำการศึกษาและคิดใช้อักษรไทยและอักษรโรมันเขียนภาษาเย้า คิดได้สำเร็จและ L. และ C.W. Callaway ได้เสนอผลงานใน Smalley 1976 : 221-37 หนังสือที่กล่าวถึงผลงานการคิดสร้างตัวอักษรให้ใช้เขียนภาษาของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยและแสดงบรรยายอย่างละเอียด กล่าวถึงปัญหาในการใช้ตัวอักษรไทยและตัวอักษรโรมันเขียนภาษาของชนกลุ่มน้อย ทั้งการเขียนแสดงสระและการเขียนแสดงพยัญชนะกับวรรณยุกต์ ได้แก่หนังสือเรื่อง Phonemes and Orthography : Language Planning in Ten Minority Languages of Thailand มี William A. Smalley เป็นบรรณาธิการใน ค.ศ. 1976 และได้อ้างถึงแล้ว ภาษาของชนกลุ่มน้อย 10 กลุ่มที่กล่าวถึงในหนังสือนี้คือ ภาษาเขมรเหนือ ภาษาม้ง ภาษาลีซอ ภาษาก้อ ภาษากะเหรี่ยงโป ภาษาเย้า ภาษามัล ภาษากูย ภาษาละว้า และภาษารักรละไวย ผลงานนี้ทำให้ภาษาของชนกลุ่มน้อยมีตัวเขียนใช้ ทำให้เขาเขียนจดหมายส่งข่าวสารกันได้ และสามารถใช้จัดภูมิปัญญาของโบราณของเขาให้สลายไปเมื่อมาใกล้ชิดกับชนกลุ่มใหญ่ เช่นวรรณกรรมมุขปาฐะของละว้าที่เรียกว่า “ละซอมแล” (Suriya 1985, 1996) ก็ไม่สูญหายไปเมื่อได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

ผู้วิจัยทราบว่าเรื่องภูมิปัญญาพื้นบ้านของชนกลุ่มน้อยนี้ยังเป็นเรื่องที่ลึกลับอยู่มาก ขณะนี้เราได้มองเห็นน้อยกว่ายอดของภูเขาน้ำแข็งเสียอีกคือน้อยกว่าหนึ่งส่วน ส่วนฐานของภูเขา น้ำแข็งที่จมอยู่ใต้น้ำเรามองไม่เห็นนั้นในกรณีนี้น่าจะมากกว่าสิบเอ็ดส่วน ทั้งนี้เป็นเพราะในเวลาที่เราทำวิจัยเมื่อถามผู้บอกภาษาและผู้ให้ข้อมูลทางวัฒนธรรมถึงเรื่องที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านของเขา เขามักจะหัวเราะแล้วก็เฉยเสียบ้าง เปลี่ยนไปพูดเรื่องอื่นเสียบ้าง บางครั้งเขาก็บอกว่าไม่ทราบ มีหลายคนทีเดียวที่กล่าวตรงๆว่าเรื่องนี้เขาบอกไม่ได้ ที่เห็นชัดก็คือในคราวที่ผู้วิจัยถามเรื่อง การตั้ง(ลงคุณไสย)ของกะเหรี่ยงใน พ.ศ. 2521 ผู้ให้ข้อมูลซึ่งเต็มใจให้ข้อมูลอย่างดี ในเวลาที่เราผู้วิจัยถามเรื่องเพลงกะเหรี่ยง (สุริยา 2524) กลับอึ้งอึ้งแล้วตอบแบบขอผ่านๆไป โดยเล่าเรื่องอย่างคร่าวๆ แต่ไม่ยอมให้จดตัวคาถา เมื่อถามว่าทำไมเป็นเช่นนั้นก็ตอบว่ากลัวบาป หากความรู้เรื่องนี้แพร่หลายไปคนอาจจะนำไปทำร้ายกันได้ ซึ่งแสดงว่าผู้ให้ข้อมูลทางวัฒนธรรมรายนี้เชื่ออย่างแน่นแฟ้นว่าสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ทำได้ คือสามารถให้ผลร้ายกับผู้ที่ถูกตั้งได้จริง เราอาจจะคิดว่าภูมิปัญญาชาวบ้านเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ไม่ดี ดังนั้นถึงแม้จะสูญหายไปพร้อมกับร่างของคนที่ทำเป็นก็ไม่น่าเป็นปัญหาอะไร ดีเสียอีกที่คนจะได้เลิกทำร้ายกันด้วยวิธีการลึกลับ แต่

เรื่องภูมิปัญญาพื้นบ้านของชนกลุ่มน้อยไม่ได้มีแต่เฉพาะการดูแลสุขภาพ สิ่งที่ดีมีประโยชน์นั้นมีอยู่มาก ยกตัวอย่าง เช่นความรู้ในเรื่องการใช้สมุนไพรที่ชนกลุ่มน้อยแต่ละกลุ่มต่างก็มีมาเป็นเวลานาน ทำให้เขาสามารถรักษาโรคและตำรายาพื้นบ้านกันอยู่ได้เป็นเวลามากกว่าพันปีก่อนที่จะได้มาพบกับยาแผนปัจจุบัน พืชต่างๆที่ใช้เป็นยาห้ามเลือด ยาคุมกำเนิด ยาครรภ์รักษา ยาทำแท้ง ฯลฯ เป็นสิ่งที่ชนกลุ่มน้อยบางเผ่ารู้จักมาเป็นเวลานานมาก การทำวิจัยเรื่องเช่นนี้ไม่ใช่เรื่องที่นักมานุษยวิทยาหรือนักภาษาศาสตร์จะทำได้โดยลำพัง ทีมงานวิจัยเรื่องเช่นนี้ควรมีแพทย์และนักชีววิทยานั่นพฤกษศาสตร์เป็นแกนหลักและในความคิดเห็นของผู้วิจัยเป็นงานที่รับผิดชอบ หากเข้าไปอาจเกิดความเสียหายได้ใน 2 ลักษณะ ลักษณะที่หนึ่งคือนักวิจัยต่างชาติเข้ามาทำวิจัย และเอาสมุนไพรตัวสำคัญไปจดสิทธิบัตร ทำให้ประเทศไทยขาดผลประโยชน์อันจะพึงมีพึงได้เพราะสมุนไพรชนิดนั้นๆก็ออกมามีอยู่บนแผ่นดินไทยแท้ๆ แต่ว่านักวิจัยไทยของเราขาดความสนใจเอง พอคนอื่นลักลอบเอาไปได้แล้วจึงไว้วางใจซึ่งก็ไม่เกิดประโยชน์อะไรขึ้นมา เช่นในกรณีของเปล้าน้อย ความเสียหายลักษณะที่สองอาจเกิดขึ้นได้จากการที่ชนกลุ่มน้อยเล็กเป็นชนกลุ่มน้อยในเวลาอันรวดเร็วรับความรู้และระบบค่านิยมของชนกลุ่มใหญ่แล้วลืมภูมิปัญญาพื้นบ้านของตนไปเลย ในกรณีเช่นนี้ความรู้เรื่องภูมิปัญญาพื้นบ้านของเขาก็จะดับสูญขาดตอนไม่อาจนำมาพัฒนาให้เป็นภูมิปัญญาที่ทันสมัยให้ผลในเชิงปฏิบัติอันจะยังให้เกิดความเจริญแก่สังคมของทั้งชนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่ได้

ภูมิปัญญาพื้นบ้านของชนกลุ่มน้อยที่ผู้วิจัยได้เคยมีประสบการณ์ด้วยตนเองคือภูมิปัญญาในเรื่องการทำเกษตรกรรมทั้งทางสัตว์บาลและพฤกษศาสตร์ ตำราดูลักษณะของสัตว์ต่างๆ เป็นสิ่งที่เราไม่ควรมองข้าม ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงมีตำราสำหรับสั่งสอนกันต่อๆมาเรื่องกรรมวิธีในการปลูกต้นไม้ที่ให้ผลดีอย่างน่าทึ่ง ผู้บอกภาษาชาวกะเหรี่ยงได้มาปลูกมะม่วงไว้ที่บ้านของผู้วิจัยคนหนึ่ง และบอกว่าให้คอยดูให้ติดต้นมะม่วงต้นนี้จะแข็งแรงยิ่งกว่ามะม่วงต้นใดที่ผู้วิจัยเคยมี ตามวิธีการปลูกแกะเขา เขาก็หัวเราะเฉยเสียบอกแต่ว่าเขามีคาถาสำหรับปลูก แต่ผู้วิจัยเชื่อว่าคงไม่ใช่แต่เฉพาะคาถาเขาคงมีกรรมวิธีของเขาในการปลูกด้วย ปรากฏว่าเมื่อปีที่น่าท่วมใหญ่ในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2526 น้ำเซาะเป็นเวลาสัปดาห์ ต้นมะม่วงพันธุ์ต่างๆในบ้านผู้วิจัยตายเกลี้ยงรวมทั้งต้นไม้อื่นทั้งหมดด้วย เหลือแต่ต้นมะม่วงกะเหรี่ยงปลูกต้นนั้นที่ยังคงงามโตขึ้นๆ จนบัดนี้สูงมากกว่า 20 เมตร มีผลดก และมีผลให้กินได้ตลอดปี เรื่องนี้ถ้าไม่สรรเสริญกรรมวิธีปลูกพืชของกะเหรี่ยงแล้วก็ไม่ทราบว่าจะอธิบายด้วยเรื่องอย่างใด น่าตั้งข้อสังเกตว่าภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นสิ่งที่จริง ในสมัยก่อนภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ว่าของชนกลุ่มน้อยเผ่าใดๆ หรือของชนกลุ่มใหญ่คือไทยก็คงได้ใช้หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนในภูมิภาคส่วนนี้ของโลก ก่อนที่เราจะได้พบกับเทคโนโลยีนำเข้าที่เราต้องสั่งนอกเอาเข้ามาด้วยราคาแพงลิบลิ่ว การศึกษาวิจัยเรื่องภูมิปัญญาพื้นบ้านของชนกลุ่มน้อยอาจจะเสียค่าใช้จ่ายถูกกว่าที่เราจะต้องไปเสียค่าแฟรนไชส์ (franchise) เทคโนโลยีบางตัวที่ต้องนำเข้ามาจากต่างประเทศ

นักวิชาการไทยที่ศึกษาวิชาเกษตรศาสตร์ก็มีที่ไปทำงานในแวดวงของชนกลุ่มน้อย นักวิชาการไทยและนักวิชาการชาวต่างประเทศที่เราจ้างเข้ามาเป็นผู้เชี่ยวชาญได้ไปศึกษาวิจัยเรื่องการใช้พื้นที่ดินของชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆ เรื่องการทำนาแบบขั้นบันได เรื่องการปล่อยพักที่ดินเป็นการหมุนเวียนที่ดินปลูกพืช (fallow) ฯลฯ ผลงานของนักวิชาการที่เขียนเกี่ยวกับเรื่องเช่นนี้ก็มีเช่น เรื่อง Farmers in the Forest : Economic Development and Marginal Agriculture in Northern Thailand ซึ่งมี Peter Kunstader, E.C.

Chapman และ Sanga Sabhasri เป็นบรรณาธิการ (ค.ศ. 1978) มีผู้ร่วมเขียนในหนังสือเล่มนี้ถึง 13 คนมีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ฝ่ายไทยนับว่าเป็นยอดนักวิชาการในสาขาวิชาของตนในขณะนั้นเช่น นายเทียม คมกริช และดร.เต็ม สมิทธิพันธ์ ในสาขาวนศาสตร์ และดร.สง่า สรรพศรี ซึ่งเป็นเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ บทความและหนังสือที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการแนะนำวิธีการเกษตรเรื่องต่างๆ แก่ชนกลุ่มน้อยและผลจากการปฏิบัตินั้นนับว่ามีค่อนข้างมาก มีทั้งที่ชาวไทยเขียนและที่ชาวต่างประเทศเป็นคนเขียน ผลงานขององค์กรเอกชนก็มีเช่นรายงานการวิจัยเรื่อง "การประเมินผลกิจกรรมของโครงการโฮเฟอร์อินเตอเนชั่นแนลประเทศไทย ปี 2517-2531" (สินธุ์ สโรบล และจี.ลามาร์ โรเบิร์ต 2532) ซึ่งเป็นโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคและกระบือ โครงการส่งเสริมการทำประมง โครงการส่งเสริมการเลี้ยงผึ้ง ฯลฯ ในหมู่บ้านชาวเขาเผ่าต่างๆ ที่เป็นบทความสั้นๆ นั้นมีอยู่มาก ผู้สนใจโปรดดูได้ที่รหัส EC ที่ใช้นำหน้าหนังสือเรื่องนั้นๆ

อนึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าบทความและหนังสือเกี่ยวกับการเกษตรกรรมที่เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยที่ผู้วิจัยได้อ่านและทำบรรณที่ค้นมาเกือบทั้งหมดเป็นเรื่องที่ชนกลุ่มใหญ่อ่านได้แก่หน่วยราชการไทยเป็นตัวหลัก องค์กรเอกชนอื่นๆ เป็นตัวรอง ได้ไปให้คำแนะนำแก่ชนกลุ่มน้อย ส่วนใหญ่เป็นการให้คำแนะนำแก่ชาวเขา ที่ให้คำแนะนำแก่ชนกลุ่มน้อยอื่นก็มีบ้างเช่นให้คำแนะนำการทำประมงแก่กลุ่มชนเชื้อสายมลายู แล้วรายงานผลการปฏิบัตินั้นๆ มีส่วนน้อยที่สุดหรือเกือบจะเรียกได้ว่าแทบไม่มีที่เป็นรายงานการศึกษากฎมปัญญาและเทคโนโลยีของชนกลุ่มน้อย สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ไม่น่าจะเป็น ถ้าเป็นการค้าขายก็เรียกว่าขาดทุน เพราะจะทำให้เข้าใจว่าชนกลุ่มน้อยจำนวนเป็นร้อยกลุ่มไม่มีเทคโนโลยีและไม่มีภูมิปัญญาเดิมอะไรเลยได้อย่างไร ถ้าเป็นเช่นนั้นเขาจะดำรงเผ่าพันธุ์มาจนเดินทางมาพบคนไทยและผู้เชี่ยวชาญชาวอเมริกัน อิสราเอล ออสเตรเลีย ฯลฯ ได้อย่างไร ชนกลุ่มน้อยชาวจีนฮ่อเป็นกลุ่มที่น่าจับตา พวกนี้น่าจะมีความเจริญทางเทคโนโลยีและภูมิปัญญาพื้นบ้านหลายอย่าง การที่เรายังไม่ทราบนั้นเป็นเพราะเรายังไม่ได้ศึกษาวิจัยมากพอ เรื่องภูมิปัญญาพื้นบ้านของชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ จึงน่าจะเป็นหัวข้อวิจัยที่นักวิจัยในศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ดจะได้ลงมืออย่างแข็งขัน คาดว่าผลที่จะได้นั้นคงมีค่ามหาศาลอย่างประมาณมิได้ เรื่องนี้มีใช่เป็นการกล่าวเกินจริง ลองเทียบดูกับการเฝ้าตัวอย่างก็จะได้เห็นได้ชัด ยกตัวอย่างเช่นชาวจีนที่อพยพลงเรือเข้ามาอยู่ในลุ่มแม่น้ำต่างๆ ทางภาคกลางของประเทศไทยเมื่อสองร้อย-ร้อยห้าสิบปีก่อน พวกนี้ได้นำเอาพันธุ์ผัก พันธุ์ผลไม้ เช่น พันธุ์ลิ้นจี่อย่างดีที่หนึ่งมาปลูกที่จังหวัดสมุทรสาคร และได้นำเบ็ด ไก่ พันธุ์ดีเข้ามาเลี้ยงในประเทศไทย ประจักษ์พยานมีอยู่เห็นได้ชัดว่าเราเรียกไก่พันธุ์หนึ่งว่าไก่ตะเภา นั่นก็หมายความว่ามันมากับเรือสำเภา ไม่ใช่ไก่ไทยพื้นบ้าน เวลานี้ลูกหลานของชาวจีนที่จังหวัดสมุทรสาคร นนทบุรี ราชบุรี นครปฐม ฯลฯ ก็กลายเป็นคนไทยไปหมดแล้ว ไม่มีความเป็นชนกลุ่มน้อยเหลืออยู่ แต่ค่าของพืชพันธุ์ผลไม้ ผัก และเบ็ด ไก่ สุกร ฯลฯ ที่เราได้จากการส่งออกในปัจจุบันนี้มีค่าเป็นเท่าไร เมื่อพิจารณาเรื่องชาวจีนแล้วก็น่าที่จะทำวิจัยจัดบันทึกภูมิปัญญาชาวบ้านของชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ ไว้ เพราะการศึกษาหาความรู้นั้นเป็นเรื่องมีแต่ได้ ไม่มีเสีย สาขาวิชาที่น่าจะได้รับผลดีจากการวิจัยในหัวข้อภูมิปัญญาของชนกลุ่มน้อยคือสาขาวิชาเภสัชวิทยา และสาขาวิชาเกษตรศาสตร์ สาขาวิชาชีววิทยาก็น่าจะได้รับผลดีด้วย ความรู้ของชนกลุ่มน้อยแม้แต่ในเรื่องเล็กๆ ก็มีมากอย่างน่าทึ่ง ความรู้เรื่องแมลงและสัตว์มีพิษต่างๆ วิธีถอนพิษตามภูมิปัญญาพื้นบ้าน ยาสมุนไพรที่ผลิตเองในหมู่บ้าน สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่น่าบันทึกเป็นความรู้ ถ้าศึกษาวิจัยดีๆ แล้วอาจมีการค้นพบเป็นสิบหรือแม้แต่เป็นร้อย

รายการที่จะสามารถนำไปจัดสิทธิบัตรได้ งานวิจัยในสาขาวิชาต่างๆเพื่อศึกษาหาความรู้จากชนกลุ่มน้อยจึงน่าจะมีขึ้นในอนาคตเพื่อให้สมดุลย์กับการวิจัยเพื่อนำความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ ไปให้แก่ชนกลุ่มน้อยที่ทำมาแล้วและกำลังกระทำอยู่

งานวิจัยในสาขาวิชาอื่นที่นอกเหนือจากสามสาขาที่กล่าวมาแล้วคือ ก.) วิชาปรัชญาและศาสนา และเทววิทยา ข.) วิชาภาษาศาสตร์ ค.) สาขาวิชามานุษยวิทยาและสังคมวิทยา ก็มีอยู่ไม่น้อย แม้ไม่มากเท่า งานในสามสาขาที่กล่าวแล้ว งานวิจัยที่เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย (HL) งานวิจัยเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆ (HP) งานวิจัยที่เกี่ยวกับเรื่องประชากรศึกษา (PP) งานวิจัยที่เกี่ยวกับการทำมาหากินและความเป็นอยู่ (EC) นับว่ามีอยู่ค่อนข้างมาก งานวิจัยที่เกี่ยวกับประวัติของชาติพันธุ์ (HT) และการอพยพ (MI) มีอยู่บ้างโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับเผ่าใหญ่ๆที่มีคนรู้จักดีเช่น เผ่าม้ง เผ่ากะเหรี่ยง เผ่าที่มีจำนวนคนน้อย บางครั้งไม่มีรายงานเล่าถึงประวัติและการอพยพของพวกเขาเลย เช่น กลุ่มชนที่พูดภาษาบิซู (Bisu) บางครั้งมีรายงานแต่ก็ไม่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์สนับสนุนทำให้ถกเถียงกันยังไม่ยุติ เช่นเรื่องเกี่ยวกับกลุ่มชนที่พูดภาษาอุก่อง (อุก่อง) (David Bradley 1975 : 176 และสุริยา รัตนกุล 2531 : 302) ที่น่าสนใจก็คือชนกลุ่มน้อยเผ่าเขมรเหนือซึ่งเป็นเผ่าใหญ่ที่มีจำนวนมากแทบจะเรียกได้ว่ามากที่สุดในประเทศไทย (คือเป็นรองก็แต่ชนกลุ่มน้อยเชื้อสายมลายูเท่านั้น) กลับไม่มีผู้สนใจสักเท่าไร จะหารายงานที่เล่าถึงประวัติและการอพยพของพวกเขาเข้ามาในประเทศไทยก็หาอ่านไม่ได้ งานนิพนธ์ที่น่าสนใจอีกหัวข้อหนึ่งคือ เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและเรื่อง การปรับตัว (ANOT) น่าเสียดายที่ว่ารายงานในหัวข้อนี้มักจะมีเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนมากและเป็นที่รู้จักดีเท่านั้น เช่นเผ่ากะเหรี่ยง (Lewis, James Lee 1967) และเช่นเผ่ากะเหรี่ยงเมื่อสัมพันธ์กับเผ่าละว้า (Kunstadter, Peter 1965) พวกไทยฉานเมื่อต้องสัมพันธ์กับพวกตองซู่ (Kunstadter, Peter ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนกะเหรี่ยง (จินตนา 2535) บางเล่มก็เป็นเรื่องเสนอความสัมพันธ์ของชนกลุ่มใหญ่กับชนกลุ่มน้อยในทางลบ (Boonsanong 1974) เป็นต้น

ปัญหาเรื่องการศึกษา (ED) ของชนกลุ่มน้อยก็เป็นอีกหัวข้อหนึ่งที่มีการศึกษาวิจัยกันมากพอสมควรส่วนมากเป็นสารนิพนธ์และวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาในสาขาวิชาครุศาสตร์และศึกษาศาสตร์ตามมหาวิทยาลัยต่างๆ ตามวิทยาลัยครู (ซึ่งขณะนี้เปลี่ยนเป็นสถาบันราชภัฏ) ก็มีบ้าง งานเหล่านี้มักจะกล่าวถึงปัญหาด้านการศึกษาของชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆ ปัญหาการขาดแคลนครู ครูไม่ตั้งใจสอน ครูขาดความสามารถที่จะสอนนักเรียนซึ่งไม่พูดภาษาไทย การศึกษาความสามารถพูดภาษาไทยได้ของเด็กชาวเขาเผ่าต่างๆ การศึกษาเรื่องโอกาสทางการศึกษาและความต้องการทางการศึกษา เป็นต้น

งานศึกษาวิจัยเรื่องสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ (EG) นับว่ามีอยู่ค่อนข้างมาก คนไทย (โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิสิตนักศึกษา) เริ่มสนใจในปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ต้นทศวรรษที่เก้าสิบ (ค.ศ. 1980-1990-และทวีความสนใจมากขึ้นในทศวรรษนี้ การจัดตั้งคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ขึ้นในมหาวิทยาลัยมหิดลตั้งแต่ พ.ศ. 2521 ก็มีผลสำคัญเพิ่มความสนใจในเรื่องนี้ นักศึกษามหาบัณฑิตได้พากันเขียนวิทยานิพนธ์ในเรื่องแนวนี้หลายเล่ม โดยมากเป็นการเจาะลึกศึกษาในท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง มีน้อยที่ศึกษาเป็นภาพรวมน่าสังเกตว่าเผ่ากะเหรี่ยงมีผู้สนใจศึกษาในแนวนี้นี้มาก (Bruneau, Michel 2510, Amyot, Jacques and others 2523,

สินธุ์ สโรบล 2531, และสมภพ ลาซโรจน์ 2537 เป็นต้น) เหตุผลข้อหนึ่งนี้อาจทำให้กะเหรี่ยงเป็นผู้มีบทบาทในเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจนนักวิจัยท่านต่าง ๆ สันนิษฐานได้ อาจเป็นเพราะข้อห้ามข้อนิยมและความเชื่อของกะเหรี่ยง (โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องก่อกู้ Suriya Ratanakul 1984) ได้สนับสนุนให้เกิดการดูแลป่า ป่าปลูกป่า ตลอดจนดูแลสัตว์ต่างๆ เพราะความเชื่อของกะเหรี่ยงดั้งเดิมแล้วถือว่าการตัดไม้ทำลายป่าและการล่าสัตว์มากมาย จนเกินกิน เช่นต้องใส่เกลือเอาไว้ขายนั้นเป็นเรื่องที่จะทำให้เกิดอาเพศ ดินฟ้าจะไม่ปรานี

งานศึกษาวิจัยที่มีไม่มากนักที่น่าสนใจและให้ข้อมูลทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการบรรยายด้วยภาพถ่ายสีต่างๆ คืองานวิจัยที่เกี่ยวกับเรื่องโภชนาการ (NT) เรื่องเสื้อผ้าเครื่องแต่งตัว (ANDR) เรื่องนิทานพื้นบ้านและนิทานปรัมปรา (ANFR) และเรื่องการช่างและเทคโนโลยีพื้นบ้าน (ANTN) เรื่องนี้ก็เช่นเดียวกับเรื่องอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้ว คือเผ่าชนกลุ่มใหญ่ที่เป็นที่รู้จักกันดีมานาน เช่น กะเหรี่ยง ม้ง เย้า มลายูก็มีผู้วิจัยศึกษาไว้มาก เช่นเรื่องโภชนาการก็ไม่มีเฉพาะแต่อาหารธรรมดาที่กินกันเป็นประจำวันเท่านั้น แต่กล่าวถึงอาหารที่จัดทำในงานเลี้ยงต่างๆ ข้อห้ามข้อปฏิบัติเกี่ยวกับอาหาร การอบความคิดอย่างชนเผ่าชนนั้นต่ออาหารต่างชนิด บางครั้งมีแม้กระทั่งรายละเอียดเรื่องค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหารของชนเผ่าชนนั้น ในพ.ศ. ที่ทำวิจัย ฯลฯ แต่ในส่วนที่เกี่ยวกับเผ่าที่มีจำนวนคนน้อย เช่นเผ่าคะยาหรือกะยา เผ่ามปี เผ่าลัวะ ฯลฯ ก็ไม่มีงานวิจัยอะไรให้อ่านมากนัก นักวิจัยรุ่นเยาว์ในสาขาวิชาต่างๆ จะต้องมีการทำอีกมาก และน่าจะคิดว่าถ้าจะทำงานวิจัยสิ่งใดก็จะต้องทำโดยรีบด่วน อย่างน้อยที่สุดภายในยี่สิบปี (หนึ่งชั่วคน) ต่อจากนี้ไป มิฉะนั้นชนเผ่าต่างๆ นั้นเองก็จะลึบสูญมีปัญญาดั้งเดิมของเขาจนหมดสิ้น และคงจะเล่าให้เราฟังแต่เรื่องน้ำพริกปลากระป๋อง หรือแกงจืดมาฆ่า ทำให้เราหมดกำลังใจที่จะทำวิจัยต่อไปเพราะอะไรก็ไม่ต่างจากคนในเมือง ไม่มีภูมิปัญญาดั้งเดิมที่น่าสนใจ และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

อนึ่งน่าตั้งข้อสังเกตว่าผลงานวิจัยเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวแก่วัฒนธรรมและชีวิตความเป็นอยู่ของชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ นั้นมีมากและบางครั้งซ้ำซ้อนกันอยู่เฉพาะที่เกี่ยวกับชาวเขา 6 เผ่าใหญ่ ที่ศูนย์วิจัยชาวเขาให้ความสนใจมาตั้งแต่ต้น อันได้แก่ ม้ง เย้า อีเก้อ มูเซอ ลีซอ และกะเหรี่ยง และแม้แต่พิจารณาภายใน 6 เผ่านี้ก็เห็นได้ว่ามีชิ้นงานที่เขียนถึงไม่เท่ากัน กล่าวคือ ม้งมีผู้สนใจศึกษามากกว่าเย้า มูเซอมีผู้สนใจศึกษามากกว่าลีซอ ดังนี้ เป็นต้น และเป็นเรื่องที่น่าประหลาดใจว่าชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนมากและมีความสำคัญในการเมืองเป็นอย่างยิ่ง กลับไม่มีผู้ศึกษาสักเท่าไร เช่นชนกลุ่มน้อยเชื้อสายมลายูที่พูดภาษามลายูเป็นภาษาแม่ (mother tongue) และนับถือศาสนาอิสลาม หรือตัวอย่างเช่นชนกลุ่มน้อยเชื้อสายเขมรที่พูดภาษาเขมรเหนือเป็นภาษาแม่ และนับถือศาสนาพุทธแต่ก็มีเป็นจำนวนมากที่กำลังเปลี่ยนศาสนาไปถือคริสต์ และชนกลุ่มน้อยเชื้อสายจีนซึ่งรวมไปถึงจีนฮ่อ (Yunnanese Chinese) ดังนี้ เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าเมื่อได้สำรวจผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยและมองเป็นภาพรวมแล้ว ปรากฏว่ายังเหลืองานให้นักวิจัยรุ่นเยาว์ได้ศึกษาวิจัยอีกมาก และงานวิจัยที่ควรจะมีออกมาในคริสต์ศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ดก็ไม่น่าจะเป็นการวิจัยแบบพรรณนา (descriptive) เฉยๆ แต่ควรมีความลึกซึ้งในการวิเคราะห์และมีการอบความคิดที่กระฉ่งชัดในการนำเสนอผลงานแต่ละรายงาน เพราะผู้อ่านผู้ใช้ผลงานวิจัยในศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ดมักเป็นผู้นั่งเกาะอยู่กับคอมพิวเตอร์ ไม่มีเวลาและความอดทนที่จะอ่านรายงานการวิจัยที่ยาวเป็นร้อยๆ หน้าและดำเนินเรื่องราวกันว่าผู้วิจัยกำลังเขียนนวนิยาย ซึ่งสิ่งเช่นนี้เราได้พบมากในผลงานที่แต่งในศตวรรษที่แล้ว

1.4 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง "ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย" เป็นโครงการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์ที่จะให้นักวิจัยที่มีความสนใจใคร่รู้และเชี่ยวชาญในเรื่องชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆอย่างแท้จริง ทำการอ่าน รวบรวม คัดสรร ประเมินดูความครบถ้วนและน่าเชื่อถือของวรรณกรรมที่นำมาทบทวน จัดทำบรรณนิทัศน์แล้วรวบรวมงานเขียนทุกสิ่งเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยไว้ในที่เดียวกัน โดยจัดการใส่รหัสข้อมูลเพื่อให้ผู้ที่มาทำการค้นคว้าในระยะหลังสามารถมองดูในปราดเดียวก็ทราบว่างานวิจัยเรื่องนั้นเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชน กลุ่มน้อยกลุ่มใดบ้าง เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาอะไร และจะคาดหวังความรู้อะไรได้บ้างจากงานวิจัยชิ้นนั้น

ก่อนที่โครงการวิจัยเรื่อง "ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย" จะเกิดขึ้น ด้วยความสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) นี้ งานที่มีอยู่เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆยังอยู่อย่างกระจัดกระจาย จะรวบรวมไว้บ้างก็เป็นเฉพาะบางกลุ่มภาษา หรือบางสาขาวิชาเช่น Bibliography and Index of Mainland Southeast Asian Languages and Linguistics ของ Franklin E. Huffman (1986) รวบรวมงานวิจัยเฉพาะในสาขาวิชาภาษาศาสตร์เกี่ยวกับภาษาทุกภาษาในเอเชียอาคเนย์ เนื่องจากบรรณานุกรมของ Huffman ครอบคลุมพื้นที่ที่กว้างมาก คือกล่าวถึงภาษาตระกูลทิเบต-พม่าในประเทศอินเดียไปจนถึงภาษาที่พูดกันบนเกาะไหหลำ (Hainan) และกล่าวถึงภาษากลุ่มไทรอบนอก (Para Tai) ในมณฑลไกวเจาลงไปจนถึงภาษาต่างๆในตระกูลภาษาออสโตรเนเซียนในตอนปลายสุด ของคาบสมุทรมลายู เมื่อพื้นที่ที่จะต้องทำการรวบรวมผลงานวิจัยในพื้นที่นั้นกว้างขวางมาก บรรณานุกรมของ Huffman จึงไม่สามารถให้ข้อมูลได้มากนัก ทั้งนี้คงเป็นเพราะความจำกัดของหน้ากระดาษ เท่าที่เป็นอยู่ก็กินเนื้อที่ถึง 640 หน้ากระดาษ ทั้งที่บรรณานุกรมเล่มนี้ก็กล่าวแต่เพียงชื่อผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ ชื่อของบทความหรือหนังสือ ถ้าเป็นบทความก็บอกชื่อวารสาร ถ้าเป็นบทความที่เสนอในที่ประชุมก็บอกชื่อการประชุมนั้น และจำนวนหน้า ในกรณีที่ทำบรรณนิทัศน์บ้างก็จะทำเพียงบรรทัดเดียวเป็นส่วนมาก มีส่วนน้อยที่สุดที่จะทำบรรณนิทัศน์ถึง 2-3 บรรทัด ผู้ที่ต้องการหาความรู้เกี่ยวกับภาษาในเอเชียอาคเนย์ได้อาศัยบรรณานุกรมของ Huffman เป็นเครื่องส่องทางมาตั้งแต่ ค.ศ. 1986 แต่ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากบรรณานุกรมของ Huffman อย่างเต็มที่ต้องเป็นผู้ที่สนใจใคร่ศึกษาหาความรู้อย่างแท้จริง มีความมานะพยายามไล่ตามหาอ่านบทความซึ่ง Huffman ให้ไว้แต่เพียงชื่อ บางครั้งวารสารที่ลงบทความเหล่านั้นก็สุดแสนจะลึกลับ หาอ่านได้ยาก แม้แต่ห้องสมุดในมหาวิทยาลัยอเมริกันธรรมดาๆ ก็ยังหาอ่านไม่ได้ ที่ผู้วิจัยได้อ่านและได้ถ่ายเอกสารมาสำหรับสอนนักศึกษา นั้นได้มาจากห้องสมุดของมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงทางภาษาศาสตร์และบรรพคดีศึกษา เช่นมหาวิทยาลัย Washington at Seattle มหาวิทยาลัย California at Berkeley มหาวิทยาลัย Chicago และมหาวิทยาลัย Cornell ฯลฯ ที่กล่าวนี้ไม่ใช่จะสรรเสริญความอุตสาหะของตนเอง แต่ผู้วิจัยใคร่จะชี้ว่าการใช้บรรณานุกรมที่ไม่มีการทำบรรณนิทัศน์ หรือถ้ามีก็เป็นอย่างย่อที่สุดนั้น ผู้ที่ต้องการศึกษาหาความรู้ก็ต้องใช้ความพยายามอย่างที่สุด บางครั้งสืบเสาะได้ตัวบทความที่ต้องการหาอ่านได้แล้ว ก็ต้องวางไว้ต่างหาก เพราะหาประโยชน์อะไรก็ไม่ใคร่ได้เนื่องจากผู้เขียนซึ่งเป็นคนก่อนยุคสมัยของเราเขียนบทความราวกับเขียนนวนิยาย กล่าวคือข้อมูลจริงๆที่เก็บมาจากภาคสนามมีน้อย แต่ข้อคิดที่แสดงความคิดเห็นของผู้เขียนมี

มาก นักวิจัยรุ่นเยาว์เช่นนักศึกษาหมาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตเมื่อพบกับภาวะเช่นนี้บ่อยๆ ก็อาจจะเบื่อไม่ยาก คำว่าต่อไปก็ได้ และการค้นคว้าแต่ละครั้งกว่าจะได้เอกสารมาอ่านสักหนึ่งบทความก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก ไม่ค่าใช้จ่ายโดยตรงก็ค่าใช้จ่ายโดยอ้อม ค่าใช้จ่ายโดยอ้อมก็เช่นนักศึกษาที่มีเพื่อนอยู่ต่างประเทศและตกลงทาง E-mail ว่าจะผลัดกันหาเอกสารให้กันและกัน นักศึกษาของเราหาเอกสารในประเทศไทยส่งให้เขา และให้เขาหาเอกสารส่งให้เรา ถ้าเอกสารที่เราหาส่งให้เขาเป็นเอกสารที่ใช้ได้ แต่ที่เขาหาส่งมาให้เราเป็นเอกสารที่ไม่มีค่า นักศึกษาฝ่ายไทยก็เสียเวลาเปล่า เรื่องนี้ถ้า Huffman บอกเสียเลยในบรรณนิทัศน์ว่าเอกสาร x เป็นเอกสารที่ร่ำพันเรื่องการเดินทางของนักเดินทางในศตวรรษที่สิบเก้า เราก็จะคาดหมายได้ว่าเป็นเช่นไร และก็คงไม่ต้องวิ่งเต้นอย่างมากมายที่จะหาอ่าน เพียงเพื่อจะพบว่ากล่าวถึงกลุ่มคนที่เราต้องการทราบเรื่องเพียง 2 บรรทัด

Bibliography and Index of Mainland Southeast Asian Languages and Linguistics ของ Franklin E. Huffman (1986) นี้บรรจุข้อมูลที่ปรากฏในบรรณานุกรมที่มีชื่อเสียง 2 เล่มที่ออกมาก่อนด้วย อันได้แก่ Bibliography of Sino-Tibetan Languages (vol.I 1957, vol.II 1963) ซึ่ง Robert Shafer เป็นผู้รวบรวม และเล่มที่ชื่อ Bibliographies of Mon-Khmer and Tai Linguistics (1963) ที่ H.L. Shoto, Judith M. Jacob และ E.H.S. Simmonds เป็นผู้รวบรวม น่าสังเกตว่าบรรณานุกรมที่สำคัญ 3 เล่มที่เกี่ยวกับเอเชียอาคเนย์ที่กล่าวมาไม่ว่าจะเป็น Shafer (1957, 1963); Shoto and others (1963) และ Huffman (1986) ล้วนเป็นบรรณานุกรมเกี่ยวกับภาษาและภาษาศาสตร์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้ที่เดินทางไปพบชนกลุ่มน้อยในระยะแรกก็สังเกตและได้ยินภาษาที่แตกต่างไปเป็นข้อสังเกตอย่างแรก และการที่จะตัดสินว่าใครเป็นชนเผ่าไหนก็แล้วแต่ว่าพูดภาษาอะไร พูดกับใครรู้เรื่องบ้าง ฯลฯ งานวิจัยที่เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในเอเชียอาคเนย์ในระยะแรกจึงมีเกี่ยวกับภาษาเป็นส่วนมาก นักวิจัยทางภาษาศาสตร์จึงมีข้อมูลที่จะอ่านและอ้างถึงมากกว่านักวิจัยในสาขาวิชาอื่น แต่อีกนัยหนึ่งก็น่าจะนับว่านักวิจัยทางภาษาศาสตร์ได้เปรียบสักเท่าไร ทั้งนี้เพราะข้อมูลในระยะแรกคือที่จดมาในสมัยศตวรรษที่สิบแปดและสิบเก้าและแม้แต่ในต้นศตวรรษที่ยี่สิบนี้เองจะต้องกล่าวว่า ที่ดีก็มีมากแต่ที่ใช้ไม่ได้ก็มีอีกเช่นกัน เพราะนักเดินทางที่จดข้อมูลมาในสมัยก่อนนั้นไม่รู้จักทั้งวิชาสัทศาสตร์ (phonetics) และวิชาสัทศาสตร์ (phonology) ความสามารถในการสอบทานข้อมูล เลือกใช้ข้อมูล และเลือกทั้งข้อมูลจึงเป็นความสามารถสำคัญที่นักวิจัยจะต้องพยายามสร้างให้เกิดมีขึ้นในตน

บรรณานุกรมเกี่ยวกับเรื่องของชนกลุ่มน้อยที่นักวิจัยชาวไทยเป็นผู้จัดทำขึ้นก็มีอยู่ไม่มากนัก และมักจะถูกจำกัดขอบเขตของการรวบรวมให้อยู่เพียงที่จะกระทำได้ในเวลาที่จำกัด หรือด้วยเงินทุนที่จำกัด หรือที่จะสามารถทำได้โดยผู้รวบรวมเพียงคนเดียว เล่มที่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายคือ "บรรณานุกรมภาษาของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย" ซึ่งธีระพันธ์ ล. ทองคำเป็นผู้รวบรวมใน พ.ศ. 2527 (145 หน้า) บรรณานุกรมเล่มนี้ในตอนแรกรวบรวมหนังสือและบทความที่เป็นการศึกษาภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามแนวภาษาศาสตร์ ต่อไปกล่าวไปถึงตระกูลภาษา โดยกล่าวถึงหนังสือและบทความที่เกี่ยวกับภาษาในตระกูลภาษาจีน-ทิเบต ตระกูลภาษาไท ตระกูลภาษามอญ-เขมร ตระกูลภาษามลายู-โพลินีเซียน (ออสโตรนีเซียน) และตระกูลภาษาแม้ว-เย้า บรรณานุกรมนี้นำรวบรวมขึ้นงานได้ค่อนข้างครบถ้วน เพราะผู้รวบรวมเป็นนักภาษาศาสตร์ที่มีความรักความสนใจ

และได้ทำการวิจัยอย่างต่อเนื่องในเรื่องภาษาของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย บรรณานุกรมเล่มนี้ไม่มีการทำบรรณนิทัศน์ซึ่งก็คงเป็นไปตามธรรมเนียมของการทำบรรณานุกรมในขณะนั้น

ส่วนบรรณานุกรมชาวเขา-ชนกลุ่มน้อยของถาวร พูเพื่อง รวบรวมเฉพาะผลงานของนักวิจัยประจำสถาบันวิจัยชาวเขา บรรณานุกรมเล่มนี้ถึงแม้จะเป็นประโยชน์ในแง่ที่เอาไว้ดูสอบทานว่าในส่วนที่เกี่ยวกับเผ่า.....นี้สถาบันวิจัยชาวเขาได้ทำผลงานใดๆไปบ้างแล้ว แต่ก็ยังเป็นบรรณานุกรมที่มีความจำกัดมากในเรื่องเนื้อเรื่อง และในเรื่องสาขาวิชา ความจำกัดในเรื่องเนื้อเรื่องเป็นเพราะนักวิจัยของสถาบันวิจัยชาวเขาถูกกำหนดไว้แล้วให้เป็นนักวิจัยประจำเผ่าม้ง เย้า กะเหรี่ยง มูเซอ ฯลฯ โดยมากที่สุดแล้วนักวิจัยจะไม่วิจัยเรื่องนอกเผ่าที่ตนเองรับผิดชอบ ดังนั้นผลงานเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยของสถาบันวิจัยชาวเขาจึงจับกลุ่มหนาแน่นอยู่เฉพาะที่เกี่ยวกับ 6 เผ่าหลักที่กำหนดไว้ตั้งแต่เมื่อแรกตั้งเป็นศูนย์วิจัยชาวเขาว่าจะศึกษาเผ่าม้ง เย้า กะเหรี่ยง อีเก้อ มูเซอ ลีซอ เผ่าอื่นๆ แม้ว่าจะมีความสำคัญและมีจำนวนมากเช่นเผ่าไทใหญ่ เผ่าขมุก็ได้รับความสนใจน้อย ในระยะหลังมีงานวิจัยเกี่ยวกับเผ่าอื่นออกมาบ้าง แต่ตามสัดส่วนแล้วก็ยังนับว่าน้อยอยู่

ความจำกัดในเรื่องสาขาวิชานั้นเป็นเพราะว่าในระยะแรกที่จัดตั้งศูนย์วิจัยชาวเขาและได้ผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศมาประจำที่หน่วยงาน ผู้เชี่ยวชาญรุ่นแรกล้วนแล้วแต่เป็นนักมานุษยวิทยา จึงฝึกอบรมนักวิจัยหนุ่มของศูนย์วิจัยชาวเขาในขณะนั้นให้ทำวิจัยในขอบเขตของวิชามานุษยวิทยา เมื่อนักวิจัยเหล่านี้ได้รับทุนไปศึกษาต่างประเทศก็ศึกษาวิชามานุษยวิทยา เขียนวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับชาวเขาเผ่าที่ตนรับผิดชอบในแง่มุมของวิชามานุษยวิทยา และกลับมาทำวิจัยเขียนผลงานวิจัยส่วนมากจากกรอบความคิดของวิชามานุษยวิทยา มีที่หันไปสนใจวิชาเกษตรกรรม วิชาเศรษฐศาสตร์บ้างก็มีเป็นจำนวนน้อย หนังสือบรรณานุกรมชาวเขา-ชนกลุ่มน้อยของถาวร พูเพื่อง จึงเป็นการรวบรวมบทความและหนังสือที่เขียนในสาขาวิชามานุษยวิทยาที่เกี่ยวกับชาวเขา 6 เผ่าหลักที่สถาบันวิจัยชาวเขาให้ความสนใจอยู่

รายงานการวิจัยเรื่อง "สถานภาพงานวิจัยภาษาศาสตร์ในประเทศไทย" ของคณะผู้วิจัยจากมหาวิทยาลัยมหิดล คือสมทรง บุรุษพัฒน์ สุจิตต์ลักษณ์ ดิณดุจ และโสภณา ศรีจำปา (พ.ศ. 2539) เป็นการรายงานสถานภาพการวิจัยเฉพาะในสาขาวิชาภาษาศาสตร์ โดยเน้นจำเพาะที่เกี่ยวกับภาษาตระกูลไท จึงเป็นงานวิจัยที่ไม่ซ้ำซ้อนและขอบเขตของงานก็เป็นคนละอย่างกับโครงการวิจัยเรื่อง "ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย" นี้ จะมีที่เกี่ยวข้องกันอยู่บ้างก็คือในส่วนที่เกี่ยวกับผู้พูดภาษาตระกูลไทในประเทศไทยที่เป็นผู้อพยพมาจากที่อื่นเช่นไทยฉานอพยพมาจากประเทศพม่า ไทยพวน ไทยโซ่ง ไทยกะเลิง ไทยโย้ย ฯลฯ ที่อพยพมาจากประเทศลาว เป็นต้น ซึ่งรายงานการวิจัยเรื่อง "สถานภาพงานวิจัยภาษาศาสตร์ในประเทศไทย" (2539) เน้นกล่าวถึงแต่ในเรื่องภาษา แต่โครงการวิจัยเรื่อง "ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย" (2542) กล่าวถึงในหัวข้อต่างๆที่เตรียมไว้รวม 16 หัวข้อ กรณีที่หัวข้อใดงานวิจัยที่เกี่ยวกับชนกลุ่มนั้นไม่กล่าวถึงเลยจึงจะข้ามหัวข้อนั้นไป

สิ่งที่โครงการวิจัยเรื่อง "ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย" เน้นและพยายามอย่างยิ่งที่จะกระทำก็คือบรรณนิทัศน์ของหนังสือและบทความแต่ละรายการที่นำมารวบรวมไว้ทั้งนี้เพราะได้เห็นประโยชน์ของสิ่งนี้ ว่าจะเป็นเครื่องทุนแรงให้นักวิจัยรุ่นต่อไปทราบ ว่าอะไรเป็นสิ่งที่มิผู้กระทำมาแล้ว ที่ว่า

กระหน่ำกันกระทำให้ไปถึงจุดใด สิ่งใดเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่ และถ้าจะกระทำการวิจัยเรื่องนี้จะอ้างอิงผลงานชิ้นใดได้บ้าง ฯลฯ คณะผู้วิจัยจะดั้นด้นไม่ทำบรรณนิทัศน์ก็แต่เฉพาะรายการที่เป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่น่าสนใจหรือซ้ำกับงานอื่นๆ ที่มาก่อนและก็ไม่กล่าวเพิ่มสิ่งใหม่ หรือว่าเป็นบทความและหนังสือที่ซื้อหัวเรื่องกระຈ้างขัด ไม่ต้องทำบรรณนิทัศน์ ผู้อ่านก็รู้ว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร ที่เห็นความสำคัญของบรรณนิทัศน์มากก็เพราะผู้วิจัยได้ผ่านระยะต่างๆของการทำวิจัยมาเป็นขั้นตอนตลอดระยะเวลาที่ได้ทำการวิจัยมาสามสิบกว่าปีอันจะกล่าวได้อย่างย่ออย่างนี้ ระยะที่หนึ่งคือระยะไม่ทราบจะหางานวิจัยอะไรอ่าน ไม่รู้จักผู้แต่งและวารสารที่สำคัญสำหรับงานด้านนั้น เมื่อได้พบงานใดก็ยกย่องนับถือว่าดีเลิศแล้วอ้างถึงซ้ำแล้วซ้ำเล่า ระยะที่สองคือระยะที่หางานวิจัยอ่านได้มากขึ้น รู้จักบรรณานุกรมที่สำคัญ แล้วตามหาอ่านงานวิจัยทุกชิ้นที่เกี่ยวข้องกับชนกลุ่มน้อยกลุ่มนั้น โดยไม่เลือกว่าใครเป็นผู้แต่ง อยู่ในวารสารใด จะสั้น 1-2 หน้าหรือยาวเป็น 100 หน้าก็พยายามหาอ่านจนได้ บางครั้งเมื่อพบว่าเขียนเป็นภาษาที่อ่านไม่ได้ เช่นเยอรมันหรือรัสเซียก็ยังพยายามหาจ้างคนมาแปล เก็บพิมพ์คัดสำเนาขึ้นแฟ้มรวมกับเป็นกระดาษาคัดดีสิทธิ์ นับถืองานเหล่านั้นโดยไม่ได้ประเมินค่า ไม่มีความลึกซึ้งในการวิเคราะห์ และไม่ได้นำไปเปรียบเทียบกับเรื่องจริงที่หามาได้จากการทำวิจัยภาคสนาม มีนักวิจัยจำนวนมากที่ติดอยู่ในระยะที่สอง หลงรักความรู้ราวกับว่าเป็นเพชรทอง แต่ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้เต็มที่ เพราะรู้ไม่ซึ่งถึงค่าของความรู้ที่มีอยู่แล้ว และช่องโหว่ที่ควรจะหาต่อไป เพื่อจะสร้างสรรค์งานชิ้นใหม่ให้มีค่าและเหมาะสมที่จะใช้ในเวลานาคต ระยะที่สามก็คือเป็นในสิ่งที่ระยะที่สองไม่เป็น รู้ในสิ่งที่ระยะที่สองไม่รู้ ความรักวิชาการยังมีเท่าเดิม แต่การหลงติดชิ้นงานแต่ละชิ้น หรือทฤษฎีแต่ละทฤษฎีค่อยผ่อนเพลาลง รู้จักจัดระบบของความคิด รู้ว่าชิ้นงานแต่ละชิ้นที่เราหาอ่านได้อยู่ตรงส่วนใดของระบบความคิดเกี่ยวกับเรื่องนั้น และประการสำคัญรู้ว่าควรส่งเสริมงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องใดต่อไปจึงจะเกิดประโยชน์ทั้งแก่วงการและแก่ชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆนั้น

กล่าวโดยสรุประยะต่างๆ ของการทำวิจัยเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยมักปรากฏแก่ผู้วิจัยในระยะต่างๆ ของชีวิตเป็น 3 ขั้นตอน ระยะแรกจะเป็นระยะงวยงง ระยะที่สองจะเป็นระยะหลงความรู้ และระยะที่สามจะเป็นระยะดูได้ถูกทาง ผู้วิจัยมีความเชื่ออย่างแน่นแฟ้นว่าบรรณานุกรมที่ครบถ้วนเกี่ยวแก่สาขาวิชานั้นๆ และที่มีบรรณนิทัศน์ละเอียดพอสมควรจะช่วยให้ค้นคว้าส่วนมากสามารถย่นระยะแรกกับระยะที่สองลงได้หลายปี เพื่อจะมาถึงระยะที่สามอันจะเป็นระยะที่นักวิจัยมีผลิตผลทางวิชาการมาก และเป็นผลงานที่ดีที่เป็นที่ยอมรับในวงวิชาการนั้นๆ

การจัดทำบรรณนิทัศน์ในโครงการวิจัยเรื่อง “ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย” นี้ได้ตกลงกันแบ่งงานให้นักวิจัยที่สนใจและมีผลงานที่เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยแต่ละกลุ่มได้เป็นผู้ทำบรรณนิทัศน์งานที่เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยกลุ่มนั้น ทั้งนี้เพื่อให้ความผิดพลาดมีน้อยที่สุด หากยังมีข้อผิดพลาดเหลืออยู่บ้างก็หวังที่จะได้รับความรู้จากผู้รู้มาช่วยแก้ไข เพื่อที่จะได้ผลงานที่เป็นประโยชน์มาเป็นเครื่องมือให้นักวิจัยค้นคว้าหาความรู้มาใช้ได้ทันกับความต้องการ

การตกลงแบ่งงานกันในโครงการวิจัยเรื่อง “ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย” มีดังนี้

1. ผู้วิจัยคนหนึ่ง (ศาสตราจารย์ ดร.คุณหญิงสุริยา รัตนกุล) เป็นผู้เขียนบทนำทั้งหมด เป็นผู้สังเคราะห์และทำบรรณนิทัศน์เรื่องเกี่ยวกับกะเหรี่ยง ละว้า ด้วยเหตุที่เป็นผู้ทำวิจัยเรื่องนี้มาเป็นเวลานาน นอกจากนี้ยังเป็นผู้สังเคราะห์และทำบรรณนิทัศน์เรื่องเกี่ยวกับกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลมลายู-โพลีนีเซียน (ออสโตรเนเซียน) ทั้งหมดเพราะมีความสนใจในเรื่องนี้

2. ผู้วิจัยคนที่สอง (รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์) เป็นผู้สังเคราะห์และทำบรรณนิทัศน์เรื่องเกี่ยวกับกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร (ออสโตรเอเชียติก) ทั้งหมดยกเว้นละว้าและกะเหรี่ยง ที่ผู้วิจัยคนหนึ่งเป็นผู้กระทำ ผู้วิจัยคนที่สองเป็นผู้สนใจกลุ่มชนที่พูดภาษาขมุเป็นเวลากว่ายี่สิบปี ต่อมาได้สนใจกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร (ออสโตรเอเชียติก) ทั้งหมด และได้บุกเบิกการทำพิพิธภัณฑสถานที่บ้านที่ลองใช้กับกลุ่มชนที่พูดภาษาญ้อที่อำเภอเทพสถิตย์ จังหวัดชัยภูมิ

3. ผู้วิจัยคนที่สาม (ดร.ลักขณา ดาวรัตนหงษ์) เป็นผู้สังเคราะห์และทำบรรณนิทัศน์เรื่องเกี่ยวกับกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลจีน-ทิเบตทั้งหมดรวมทั้งตระกูลม้ง-เย้า ยกเว้นกะเหรี่ยงที่ผู้วิจัยคนหนึ่งเป็นผู้กระทำ ผู้วิจัยคนที่สามเป็นผู้มีความสนใจในชาวเขาเผ่าต่างๆทุกเผ่าตั้งแต่เมื่อยังเป็นนิสิตที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แล้วได้ออกค่ายบำเพ็ญประโยชน์ในหมู่บ้านชาวเขาเป็นเวลาหลายปี ต่อมาได้ศึกษากลุ่มชนที่พูดภาษาลีซออย่างลึกซึ้ง ได้เขียนวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตเกี่ยวกับภาษาลีซอ และเขียนวิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิตเกี่ยวกับภาษาและชนบ-ประเพณีของลีซอ

4. ผู้วิจัยคนที่สี่ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์วชิราภรณ์ วรรณดี) เป็นผู้สังเคราะห์และทำบรรณนิทัศน์เรื่องเกี่ยวกับกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลไทที่อพยพมาจากประเทศพม่าและประเทศลาว และดำรงวัฒนธรรมประเพณีของตนอยู่ได้ท่ามกลางคนไทยที่เป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศ ผู้วิจัยคนที่สี่เป็นคนรักภาษาไทย ชำนาญภาษาไทย และรักการค้นคว้าเรื่องเกี่ยวกับคนไทยกลุ่มต่างๆ

กล่าวโดยสรุปได้ว่าวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยเรื่อง “ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย” นี้คือการรวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยเข้าไว้ในที่เดียวกันในรูปของบรรณานุกรม มีการทำบรรณนิทัศน์ชิ้นงานที่สำคัญหรือหาอ่านยากไว้ด้วย โดยผู้วิจัยทั้ง 4 คนแบ่งแยกงานกันทำ การสรุปหรือบรรยายงานวิจัยที่เด่น สำคัญ หรือน่าสนใจ พร้อมทั้งบางครั้งยังให้ความเห็นเกี่ยวกับงานวิจัยนั้นๆ เพื่อให้ผู้อ่านได้รู้จักงานนั้นโดยย่อ และสามารถสืบค้นหางานเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ได้ตามที่ต้องการ

เพื่อให้งานวิจัยนี้เป็นการสร้างประมวลความรู้ (Body of knowledge) อย่างแท้จริง นอกจากงานวิจัยนี้จะเป็นบรรณานุกรมที่มีการทำบรรณนิทัศน์ (annotated bibliography) แล้ว ที่สำคัญยิ่งก็คือ ผู้วิจัยได้จัดทำ “คำนำเสนอเชิงวิเคราะห์ (analytical overview)” เพื่อแสดงให้เห็นว่าการวิจัยเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยในอดีตและปัจจุบันเป็นอย่างไร คุณภาพของงานที่ทำแล้วอยู่ในระดับไหน เหตุใดการวิจัยในปัจจุบันจึงมีลักษณะดังที่เป็นอยู่ ผลแห่งการประเมินสถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆนี้อาจนำไปใช้เป็นฐานเพื่อพัฒนาชุดโครงการวิจัยในอนาคต การศึกษาวิเคราะห์ชิ้นงานต่างๆที่อยู่ในเรื่องเดียวกัน แต่กระจายกันอยู่ในที่ต่างๆ ทำให้เราได้รับความครบถ้วนของวรรณกรรมที่ทบทวนทั้งหมด และทำให้เห็นว่าควรศึกษาเพิ่มเติมเรื่องใด หรือจะทำอย่างไรงานวิจัยจึงจะมีคุณภาพไปกว่างานวิจัยต่างๆที่ได้ทบทวนไปแล้ว คณะผู้วิจัยหวัง

เป็นอย่างยิ่งว่าผู้ที่ใช้รายงานการวิจัยเรื่อง “ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย” นี้จะได้รับ การนำเสนอทิศทางที่ถูกต้อง สามารถหาข้อและโจทย์การวิจัยที่สำคัญในอนาคตขึ้นมาได้ เพื่อจะได้นำผลวิจัย ไปใช้ประโยชน์แก้ปัญหาชนกลุ่มน้อย และหน่วยงานที่เป็นองค์กรผู้ให้ทุนทำวิจัยทั้งหลายก็จะได้ทราบว่าควรเน้น การวิจัยสาขาใด ลักษณะใด จึงจะทำให้ได้องค์ความรู้ที่บริสุทธิ์ (pure knowledge) อันจะเป็นพื้นฐานของการ ศึกษา และควรเน้นการวิจัยเช่นใดที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ และทำให้เกิดประโยชน์สุขในการอยู่ ร่วมกันระหว่างชนกลุ่มใหญ่ และชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ นั้นด้วย

1.5 ขอบเขตของงานวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย” ครอบคลุมบทความและหนังสือที่เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยทั้งหมดเท่าที่คณะผู้วิจัยจะหาอ่านได้ ผู้วิจัยไม่ได้ใช้ข้อมูลที่เป็นภาพถ่าย สไลด์ (slides) หรือวิดีโอ เพราะว่สิ่งเหล่านี้ที่มีเป็นของสาธารณะอยู่ในห้องสมุดต่าง ๆ นั้น มีน้อย และมักมีอายุเก่ามากเมื่อฉายดูก็พบว่าสีเลื่อนลงไปแล้ว สิ่งเหล่านี้เท่าที่มีอยู่มากเป็นของนักวิจัยแต่ละคน ซึ่งก็มักมีเฉพาะเท่าที่นักวิจัยผู้นั้นสนใจ แต่คณะผู้วิจัยก็ได้ใช้ภาพถ่ายและสไลด์ที่ฝ่ายโสตทัศนูปกรณ์ของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบทรวบรวมไว้บ้าง แต่ก็ไม่มากนักงานวิจัยเพื่อเก็บบันทึกภาพถ่าย สไลด์ วิดีทัศน์ และภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆควรจะเป็นงานวิจัยที่ได้รับการส่งเสริมให้เกิดขึ้นในอนาคต และควรจะเป็นงานวิจัยที่มีการจัดทำคำบรรยายไปพร้อมกับภาพต่างๆด้วย

บทความและหนังสือที่โครงการวิจัยเรื่อง “ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย” นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นบทความและหนังสือที่แต่งเป็นภาษาไทย อังกฤษ และฝรั่งเศส ส่วนบทความและหนังสือที่แต่งเป็นภาษาอื่นเช่น จีน ญี่ปุ่น เยอรมัน รัสเซีย ฯลฯ ผู้วิจัยอ่านเฉพาะบทคัดย่อ (abstract) ที่ส่วนมากทำเป็นภาษาอังกฤษ มีบางบทความที่มีความสำคัญมากที่ได้ขอเรื่องหรือหาจ้างแปลเป็นภาษาไทยหรืออังกฤษไว้

บทความและหนังสือที่คณะผู้วิจัยนำมาอ่าน วิเคราะห์ และสังเคราะห์ในระยะแรกที่สุดเป็นบทความและหนังสือที่อยู่ในห้องสมุดส่วนตัวของผู้วิจัยแต่ละคน ต่อจากนั้นได้หาอ่านงานจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ทราบว่ามีการวิจัยหรือมีการเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย ได้แก่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ส่วนในต่างจังหวัดผู้วิจัยแต่ละคนได้แยกย้ายกันไปอ่าน และถ่ายเอกสารจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยพายัพ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ นอกจากนั้นยังได้ใช้ห้องสมุดของสถาบันราชภัฏต่างๆ เช่นที่ผู้วิจัยคนที่หนึ่งเดินทางไปเองก็ได้แก่ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี สถาบันราชภัฏภูเก็ต นอกจากห้องสมุดของมหาวิทยาลัยใหญ่ๆซึ่งก็ย่อมเป็นที่แน่นอนว่ามีหนังสือดี ๆ มากแล้ว คณะผู้วิจัยยังได้รับประโยชน์อย่างใหญ่หลวงจากการค้นคว้าอ่านงานในห้องสมุดของศูนย์และสมาคมต่างๆอันได้ชื่อว่าเป็นหน่วยงานที่สนับสนุนส่งเสริมในการสร้างงานวิชาการด้านการศึกษาชนกลุ่มน้อย อันได้แก่ศูนย์วิจัยชาว

เขา สยามสมาคม ห้องสมุดของ Summer Institute of Linguistics และที่สำคัญมากคือห้องสมุดของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

การแบ่งกลุ่มชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยในโครงการวิจัยนี้แบ่งตามเกณฑ์ของภาษาที่ใช้ เพราะในปัจจุบันนี้ยังไม่มีเกณฑ์อื่นที่มีอำนาจจำแนกได้ชัดเจนเท่าเกณฑ์ทางภาษา เกณฑ์เรื่องสีผิวไม่อาจใช้จำแนกผู้คนในประเทศไทยได้ เกณฑ์ทางกายภาพอื่นๆก็ไม่มีผู้ใช้แล้วในปัจจุบันนี้ เพราะเราอยู่ห่างไกลจากสมัยที่นักมานุษยวิทยากายภาพ (physical anthropologist) เทียวใช้วงเวียนวัดกระดูกศีรษะ พิจารณาฟัน เจาะโลหิตคนไปตรวจ ฯลฯ เช่นในศตวรรษที่สิบเก้าไปนานแล้ว เกณฑ์ทางศาสนาแต่เพียงอย่างเดียวก็ไม่อาจใช้จำแนกชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยได้ ศาสนาคริสต์(ไม่ว่าในกายโรมันคาทอลิกหรือโปรเตสแตนต์) ศาสนาซิกข์ ศาสนาฮินดู ฯลฯ ไม่อาจใช้จำแนกชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยได้ ศาสนาอิสลามนั้นดูเหมือนว่าจะใช้แบ่งแยกชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยได้ แต่ถ้าพิจารณาให้ถี่ถ้วนก็จะเห็นว่าการที่คนคิดว่าตนเป็นคนกลุ่มน้อยนั้นมิใช่เพียงเพราะเขาถือศาสนาต่างกับคนอื่น แต่จะมีปัจจัยอื่นร่วมด้วย เช่นที่มาทางประวัติศาสตร์ ภาษาที่ใช้ วัฒนธรรม ฯลฯ ปัจจัยเหล่านี้เข้ารวมกับการที่นับถือศาสนาอิสลาม ชนกลุ่มนั้นจึงจะคิดว่าตนเป็นชนกลุ่มน้อย

การมีเกณฑ์ตายตัวแน่นอนเพื่อใช้จำแนกและจัดหมวดหมู่ข้อมูลเป็นสิ่งที่จำเป็นในการวิเคราะห์และสังเคราะห์งานวิจัย ข้อมูลที่สืบค้นมาได้มีเป็นจำนวนมาก ถ้าไม่มีเกณฑ์ตายตัวเพื่อใช้จำแนกและจัดหมวดหมู่ เราก็ไม่ทราบจะกล่าวเรื่องอะไรก่อน เรื่องอะไรหลัง ข้อมูลที่ควรอยู่ในหมวดหมู่เดียวกัน ก็อาจถูกจับแยก ซึ่งอาจจะทำให้ผู้ใช้ผลงานวิจัยที่เป็นนักศึกษาที่ยังต้องประสบการณ์หลงทิศทางการวิจัยต่อไปได้ การจำแนกและจัดหมวดหมู่ข้อมูลจำเป็นต้องใช้เกณฑ์จากศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องที่ตายตัวแน่นอน เราไม่อาจใช้เกณฑ์โน้นบ้างเกณฑ์นี้บ้างตามใจชอบ เพราะจะเป็นเหตุให้การศึกษาของเราไม่มีความเที่ยงตรง ที่สำคัญคือในการทำวิจัยเรื่องที่มีข้อมูลมากและอยู่กระจัดกระจายเช่นนี้ เราไม่อาจใช้สามัญสำนึกส่วนตนเป็นเกณฑ์ในการจำแนกข้อมูลได้ ตัวอย่างการใช้สามัญสำนึกจำแนกข้อมูลที่เคยมีผู้เข้าใจผิดมาแล้วก็อย่างเช่น ชนกลุ่มน้อยที่พูดภาษาเกวียนและชน กลุ่มน้อยที่พูดภาษารักละไว้อยู่ในภาคใต้เหมือนกัน มีสีผิวคล้ายกัน จึงมีผู้เข้าใจผิดคิดว่ามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน ความจริงแล้วภาษาเกวียนจัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติกสาขาแอสเลียน แต่ภาษารักละไว้อยู่ในตระกูลภาษาออสโตรนีเซียน ความเหมือนกันระหว่างชนสองกลุ่มนี้มีอยู่น้อย

เมื่อตกลงกันแล้วว่าการแบ่งกลุ่มชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยในโครงการวิจัยเรื่อง "ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย" แบ่งตามเกณฑ์ของภาษาที่ใช้ เราจึงพิจารณาดูตระกูลภาษาที่สำคัญที่มีอยู่ในประเทศไทยมีอยู่ 5 ตระกูลภาษา อันได้แก่

1. ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic language family)
2. ภาษาตระกูลจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan language family)
3. ภาษาตระกูลไท (Tai language family)
4. ภาษาตระกูลม้ง-เย้า (Hmong-Yao language family)
5. ภาษาตระกูลออสโตรนีเซียน (Austronesian language family)

(สุริยา รัตนกุล 2531 : 3)

การแบ่งเช่นนี้เป็นการแบ่งอย่างละเอียดตามวิธีการทางภาษาศาสตร์ที่ยึดหลักพิจารณาคุณค่าศัพท์พื้นฐาน (basic vocabulary) ในภาษาและยึดหลักพิจารณาโครงสร้างทางเสียงและโครงสร้างทางวากยสัมพันธ์ในภาษา ผู้ที่ไม่แบ่งเช่นนี้ก็มียูบัง บทความรุ่นเก่าเช่น Maspero (1911) จัดภาษาตระกูลไทว่าสัมพันธ์กับตระกูลจีน-ทิเบต Shafer (1955) ก็จัดทั้งตระกูลไทและตระกูลม้ง-เย้าไว้ในตระกูลจีน-ทิเบต ผู้วิจัยได้เขียนอธิบายเรื่องการจัดแบ่งตระกูลภาษาไว้ละเอียดแล้วในที่อื่น (สุริยา รัตนกุล 2531 : 164-5) ในที่นี้จึงขอกล่าวแต่เพียงว่าการแบ่งกลุ่มชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยตามเกณฑ์ของภาษา เป็นการจัดแบ่งเพื่อความสะดวกในการนำเสนอรายงานการวิจัย และเป็นการกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบของผู้วิจัยแต่ละคน มีที่ต้องอธิบายเพิ่มเติมก็คือการที่ผู้วิจัยคนที่สามคือ ดร.ลักขณา ดาวรัตนหงษ์ เป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับชาวเขาทั้งหลาย ชาวเขากลุ่มต่างๆ มีทั้งที่พูดภาษาตระกูลจีน-ทิเบตและตระกูลม้ง-เย้า เพื่อความสะดวกในการลงรหัสและการจัดเรียงลำดับ (sorting) โดยคอมพิวเตอร์จึงได้ใช้การลงรหัสจีน-ทิเบต (ST) ทั้งหมดสำหรับงานส่วนของ ดร.ลักขณา

ชนกลุ่มน้อยที่นำมาศึกษาในโครงการวิจัยเรื่อง “ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย” นี้จำกัดขอบเขตอยู่เฉพาะชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในประเทศไทย ผู้วิจัยได้อธิบายความหมายของคำว่าชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ และคำว่าชาวเขาแล้วในตอน 1.1 จึงจะไม่อธิบายว่าอย่างไรคือชนกลุ่มน้อยซ้ำอีกที่ขอเน้นตรงนี้จะศึกษาเฉพาะที่อยู่ในประเทศไทย ถึงแม้จะมีชนกลุ่มน้อยเผ่าเดียวกันที่อยู่ในประเทศอื่นก็จะไม่นำมาศึกษา เช่นชนกลุ่มน้อยเผ่าม้งและเผ่าเย้าเป็นกลุ่มที่พบทั้งในประเทศจีนและประเทศลาว แต่ผู้วิจัยก็ศึกษาแต่เฉพาะม้งและเย้าในประเทศไทยเท่านั้น เพราะโครงการวิจัยนี้เป็นเรื่อง “ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย” จึงจำกัดขอบเขตการศึกษาตามหัวข้อวิจัย ผู้วิจัยไม่ปฏิเสธว่าเรื่องของชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆที่อยู่ในประเทศอื่นในเอเชียอาคเนย์ก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจ และมีจุดบอดในการศึกษาค่อนข้างมาก ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าทึ่งต่อไปในอนาคต แต่ก็ทราบดีว่าการทำวิจัยในขอบเขตกว้างขวางเช่นนั้นไม่อาจทำได้ด้วยทุนวิจัยและกำลังคนเพียงแค่นี้ การทำวิจัยในขอบเขตกว้างขวางเช่นนั้นจำเป็นต้องมีนักวิจัยในทีมงานอย่างน้อย 1 คนที่สามารถพูดภาษาในแต่ละประเทศที่จะไปทำวิจัย รู้จักประเพณีวัฒนธรรมของเขา และจะต้องมีการติดต่อขอเปิดทางจากรัฐบาลไทยไปยังรัฐบาลของประเทศที่เกี่ยวข้อง ในทำนองเดียวกันเรื่องของคนพูดภาษาตระกูลไท แต่เป็นชนกลุ่มน้อยอยู่ในประเทศอื่น เช่นไทดำและไทพำเกในประเทศอินเดีย ไทฉานในประเทศพม่าและมณฑลยูนนานในจีนและคนไทที่อยู่ในประเทศมาเลเซีย ฯลฯ โครงการวิจัยนี้จะกล่าวถึงกลุ่มชนเหล่านี้ เพราะไม่ตรงกับหัวข้อวิจัยที่ชื่อ “ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย” อนึ่งผู้วิจัยยอมรับว่าหัวข้อดังกล่าว เช่น “คนไทที่เป็นชนกลุ่มน้อยอยู่ในประเทศอินเดีย พม่า จีน เวียดนาม ลาว มาเลเซีย” เป็นหัวข้อการวิจัยที่น่าสนใจมาก แต่ไม่น่าจะเตรียมการวิจัย ในสายตาของผู้วิจัยเองใครจะเรียงลำดับกล่าวถึงสิ่งจำเป็นที่จะต้องมีการทำวิจัยลักษณะนี้คือ ก. ความร่วมมือจากประเทศเจ้าบ้าน ประเทศต่างๆที่จะขอเข้าไปทำวิจัย การที่มีพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงเสด็จมาเป็นประธานของโครงการวิจัยอาจทำให้ได้รับความร่วมมือดังกล่าว ข. การเตรียมตัวนักวิจัยที่จะเข้าไปทำงานภาคสนามและทำงานวิจัยเอกสารในประเทศนั้นๆ ตัวอย่างเช่นความรู้ภาษาจีนทั้งพูดและเขียนอ่านจำเป็นสำหรับการเข้าไปทำงานในประเทศจีน ค. ถ้าไม่มีนักวิจัยผู้มีความรู้สมบัติดังข้อ ข. ก็จะต้องทำโครงการเป็นโครงการวิจัยร่วม (joint project) ระหว่างไทยกับจีน ที่พูดถึงแต่เฉพาะจีนก็เพราะเป็นการยกตัว